

AİLE EĞİTİM REHBERİ

GÖRME ENGELLİ ÇOCUKLAR

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

AİLE EĞİTİM REHBERİ

GÖRME ENGELLİ ÇOCUKLAR

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

ISBN: 978 - 605 - 4628 - 71 -1

Baskı

Grafer Tasarım Baskı Ambalaj
B¼y¼k Sanayi 1. Cadde Yapıcı İşhanı 74/98 İskitler/ANKARA
Tel-Faks: 0.312.341 01 42

Ankara - 2014

SUNUŐ

Bakanlık olarak hedefimiz; engellilerin temel hak ve özgürlüklerden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik etmek, korumak, sağlamak ve doğuştan sahip oldukları insanlık onuruna saygıyı güçlendirmektir.

Engelli bireylerin ve ailelerinin yaşadığı sorunlara çözüm bulmak, kendilerine yetebilen ve üretken bireyler olarak toplumsal hayata tam katılımlarını sağlamak ve yaşam kalitelerini arttırmak görevimizdir.

Engelli bireylerin yaşadığı sorunlar, sadece kendilerine ait olmayıp toplumu, kurumları, aileleri ve yakın çevreyi ilgilendiren ortak sorunlardır.

Ülkemizde, görme engeli olan çocuğa sahip ailelerin ve çocukların artan ihtiyaçları ve çeşitlenen taleplerini karşılamak üzere uygun politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar günümüzde önem kazanmaktadır.

EngelliĐe dayalı ayrımcılık ile mücadele için tedbirler olarak tüm politika ve programlarda engellilerin haklarının korunmasını ve güçlendirilmesini ilke olarak benimseyen Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından; aileleri bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve yönlendirmek amacıyla bu Aile Eğitim Rehberi hazırlanmıştır.

Rehberin hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ederek, bu çalışmanın hem engelli bireylere hem de ailelerine faydalı olmasını dilerim.

Doç. Dr. Ayşenur İSLAM
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı

ÖNSÖZ

Toplumı meydana getiren en küçük ve temel sosyal kurum olan ailenin pek çok görevi gelişen ve değişen koşullar karşısında bazı kurumlara geçmiş olmasına rağmen; eğitim, koruyucu sağlık, beslenme, barınma gibi sosyal ve biyolojik ihtiyaçlardaki payı eksilmemiştir.

Ailedeki bir bireyin özel gereksinimi olması tüm aileyi ve yakın akrabaları doğrudan etkileyen bir durumdur. Dolayısıyla bu durumdan etkilenen herkesin bir şekilde aile eğitimi ve rehberliği desteği alması yararlı olacaktır.

Günümüzde görme engeli olan bireylerin özel politikalara ve hizmetlere ihtiyaç duyduğu gerçeği ile aileleri bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve yönlendirmek amacıyla Aile Eğitim Rehberi hazırlanmıştır.

Bu rehberde, gözün yapısı ile ilgili genel bilgiler, çocukta görme kaybının algılanması, ailelere yönelik pratik öneriler ile ülkemizde var olan hizmetlere ilişkin detaylı açıklamalar bulacaksınız.

Ailenizde ya da yakın çevrenizde görme engeli olan birey var ise rehberde yer alan ailelere yönelik öneriler, birey için sağlanan hizmetler ve günlük yaşam içerisinde yararlanacağınız pratik bilgiler yön gösterici olacaktır.

Dr. Gazi ALATAŞ

Müsteşar Yardımcısı

GÜNCELLEME KOMİSYONU

Prof. Dr. Pınar AYDIN O'DYWER

Yrd. Doç. Dr. Salih ÇAKMAK

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Pınar ŞAFAK

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Öğr. Gör. Tamer KARAKOÇ

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Elçin ER

ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel
Müdürlüğü, Daire Başkanı

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Dr. İclâl ŞAN

ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü
Odyolog

Deniz Büyük KALEM

ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü
Uzman

Sayfa Tasarım:

Ali Fuat ŞAHİN

ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri
Genel Müdürlüğü
Bilgisayar İşletmeni

İÇİNDEKİLER

1.	Gözün Yapısı	11
2.	Çocuğun Görme Seviyesi	12
3.	Çocuk ve Görme	14
4.	Çocukta Görme Engelinin Algılanması	16
5.	Anne Babaların Yaşadıkları Evreler	18
6.	Demokratik Aile Tutumları	19
7.	Tanımlar	20
8.	Az Gören Bireylerin Görme Becerilerini Destekleyecek Etkinlikler ve Öneriler	22
9.	Görme Engelli Bireyin Eğitimi	27
10.	Normalleştirme, Bütünleştirme, Kaynaştırma ve En Az Kısıtlayıcı Eğitim Ortamı	28
	A- Normalleştirme	28
	B- Bütünleştirme	28
	C- Birlikte Eğitim	29
	D- Kaynaştırma Eğitimi	29
11.	Yardımcı Teknolojiler	29
	A- Yardımcı Teknolojilerin Faydaları	30
	B- Yardımcı Teknolojilerin Zorlukları	30
	C- Yardımcı Teknolojilerin Ediniminde ve Kullanımında Öğretmenlerin Rolü	30
	D- Görme Engelli Kişilerin Eğitim ve Günlük Yaşamlarında Kullanabilecekleri Yardımcı Teknolojiler	31
12.	Normal Gelişim Gösteren Çocuklar İle Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Gözlenen Gelişimsel Farklılıklar ve Anne Babalara Öneriler	34
	A- Gelişim Alanlarına Göre 0-3 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri	34
	B- Gelişim Alanlarına Göre 3-6 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri	45
	C- Gelişim Alanlarına Göre 7-11 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri	55
	D- Gelişim Alanlarına Göre 12-18 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri	60
13.	Duyu-Motor Bütünlüğü	67
14.	Dokunmaya Duyarlı Çocuklar	68
15.	Evde Emniyet Kuralları	70
16.	Görme Engeli ve Ek Engeli Olan Çocuklar	70
17.	Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)	71
18.	Mesleki Rehabilitasyon	71
19.	Görme Engellilere Hizmet Veren Sivil Toplum Örgütleri	72

ENGELLİ BİREYLERİN YASAL HAKLARI

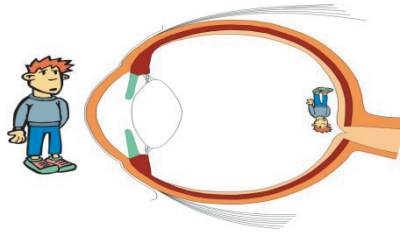
1. EĞİTİM.....	73
A. Eğitim Hakkı.....	73
B. Eğitsel Değerlendirme Ve Tanımlama:	73
C. Eğitim Ortamları	74
D. Mesleki Eğitim.....	76
E. Yüksek Öğrenim	77
2. SAĞLIK HİZMETLERİ.....	78
A. Engelliler İçin Sağlık Kurulu Raporu	79
B. Evde Sağlık Hizmeti.....	80
C. Sağlık Güvencesi.....	84
3. BAKIM HİZMETLERİ	85
A. Bakım Hizmeti Çeşitleri.....	86
B. Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri.....	
C. Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri	
D. Geçici ve Misafir Olarak Bakım Hizmeti.....	
4. İSTİHDAM.....	92
A. Kamu Personeli Olmak	92
B. Özel Sektörde Çalışmak	
C. Korumalı İşyerleri.....	98
D. Kendi İşini Kurmak İsteyenler	99
E. KOSGEB Yeni Girişimci Desteği Nedir?.....	100
5. İNDİRİMLER	101
A. Şehirler Arası Otobüs Şirketlerinde Engelli İndirimi.....	101
B. Ücretsiz Seyahat Hakkı	101
C. THY Engelli İndirimi	102
D. Cep Telefonu İndirimleri.....	102
E. İnternet Tarifeleri İndirimleri.....	102
KAYNAKÇA.....	103

Çocuğun görmesinde zorluk olduğunu fark etmek aileyi üzen bir durumdur. Bütün anne ve babalar için endişe, üzüntü, suçluluk duygusu, acı ve reddetme sık rastlanan duygulardır. Görme özrünü kabul ederek, üretici düşünmeye geçmek, uzun zaman alabilir. Eşinizle sorunlar, diğer çocuklarınız, işiniz, eviniz ve sorumluluklarınız daima yanınızda olacaktır. Bu kitap Yükünüzü azaltmak ve işlerinizi kolaylaştırmak amacıyla; göz ve görme işlevleri, ailenin görme engelli bireye karşı tutum ve davranışları, karşılaştıkları sorunlarla baş etme yolları, engelli bireyin eğitimi, hakları ve ulaşabilecekleri kaynakları içeren hazırlanmıştır.

Bilgi, sırtınızdaki sorumluluk ve yükü paylaşacak doğru kaynaklara ulaşmanızı sağlar.

1- GÖZÜN YAPISI

Göz organı küçük bir fotoğraf makinasına benzer, çevremizde gördüğümüz şeyleri önce gözlerimiz algılar, sonra beynimiz anlamlandırır. Gözün önemli bölümlerini ve görevlerini bilmek, çocuğunuzu anlamanızı ve ona faydalı olmanızı sağlar (Resim 1).

Resim 1. Gözün yandan kesiti.

Gözler, yüzümüzün ön tarafında yüz kemikleri içinde çukurlara yerleşmiş içleri özel bir sıvı ile dolu, top şeklinde görüntüleri alıp beyne yönlendiren organlardır.

Gözün en ön kısmındaki saat camı gibi şeffaf, kubbe şeklindeki yuvarlak yapı 'kornea'dır. Korneada bulanıklık olursa görüntü içeriye giremez. Korneayı çevreleyen ve gözü top gibi sert tutan mat beyaz yapı 'sklera'dır. Sklerayı örten üzerinde ince damarların olduğu zara 'konjonktiva' denir. Göz kapağı, kornea, sklera ve konjonktiva gözü

dış etkilere korur. Bu koruyucularda eksiklik olursa göz dokuları dış etkilere bozulur ve körlük ortaya çıkar.

Korneadan bakınca gördüğümüz göze rengini veren renkli tabaka 'iris'tir. İrisin gelişme geriliğinde, göze giren ışığın ayarı yapılamadığından görme çok azalır. İrisin ortasından ışığın geçtiği küçük siyah delik göz bebeğidir. Gözbebeği ile kornea arasını ön kamara sıvısı doldurur. Gözbebeğinin yapısının bozuk olduğu durumlar görmeyi bozar.

Gözün içini çığ yumurtanın akı gibi bir sıvı doldurur ki buna 'vitre' denir. Göz küresinin içini halı gibi döşeyen kan damar ağına 'koroid' denir. Koroidin üstünde yatan ışığa hassas hücre örtüsüne 'retina' denir. Kalıtsal hastalıkların çoğunda retina hücrelerinin eksik çalışmaları sonucu körlük oluşur. İnce detayları, ışıқта ve renkli görmemizi sağlayan gözbebeğinin tam arka iz düşümüne oturan yeşil mercimek kadar küçük bir retina alanı çok hassastır, bu bölgeye 'maküla' (sarı nokta) adı verilmiştir. Retinadan toplanılan bilgileri beyne taşıyan elektrik kablosu görevi gören sinire 'optik sinir' (göz siniri) denir.

Gözbebeğinin arkasında görüntüyü netleştiren 'mercek' vardır. Merceği kasnak gibi tutan kaslar odaklamaya yardım ederler. Mercekte bulanıklık olursa buna 'katarakt' denir. Çocuk gözbebeğinde bulanıklık ile doğarsa hemen ameliyat edilmelidir. Yaşlılarda olursa acil olmamak kaydıyla ameliyat gerekir.

Gözün ön kamara sıvısı sürekli üretilir ve iris kökünden boşaltıcı kanallar boşaltılması şarttır. Eğer sıvı gerektiği kadar boşalamazsa göz içi basıncın yükselmesi ile göz tansiyonu hastalığı 'glokom' (karasu) oluşur. Glokomu olan çocukların gözleri büyüktür. Acil tedavi gerektirir. Tedavi edilmezse görme azalır ve körlük olur.

Görme siniri gözden aldığı görüntüyü beyin arka tarafındaki görme merkezine taşır. Gördüğünü anlama burada gerçekleşir. Taşıyıcı sinir kablosundaki hasar olduğunda ile iletilim yapılamaz ve görme olmaz.

2- ÇOCUĞUN GÖRME SEVİYESİ

Bütün çocukların doğumda görme düzeyi erişkinin görme düzeyine göre düşüktür. Gözü ve beyni sağlıklı çocukların görmesi 0-3 yaşında gelişim gösterir. Altıncı ayda göz teması kurabilirler. Çocukların yaşı büyüdükçe ve dil gelişimi tamamlandıkça, göz doktorları çocuğun görmesi hakkında daha ayrıntılı bilgiye elde edebilirler. Araştırmalar göz ve görmenin doğumdan sonra gelişmesini sürdürerek 2 ay- 4ay -6 aylık dönemlerde ilerlemeler kaydederek 6-7 yaşında erişkin bir kişiyle aynı görme seviyesine ulaştığını göstermiştir.

Tam ve keskin görmenin olgunlaşması için gözün iyi ışık ve ayrıntılı şekiller ile uyandırılması şarttır. Bakma işinin görme işine dönüşmesi için gözden gelip beyine gönderilen görüntünün algılanıp anlamlandırılması gerekir.

Çocuğun dil gelişimi ve çevreyi tanınması ile ilişkili olmasından dolayı tam olarak ne kadar ve nasıl gördüğünü anlamak zaman alacaktır. Tam körlük ender rastlanan bir durumdur. Çoğu çocuk fazla olmasa da bir miktar görebilir. Işığı görebilen çocuk, pencereyi bulabilir. Bu bilgi ile odanın genel yapısını anlayabilir. Çocuğun yaşadığı ortamdaki davranışlarını gözlemlenmek önemli bilgiler verecektir.

Anne ve babalar kadar çocuğu kimse iyi tanıyamaz. Aile, çocuğu gözlemleyerek elde ettiği bilgileri uzmanlara anlatmalıdır.

Çocuğunuzun görme zorluğunun birçok sebebi olabilir. Basit bir tanı verebilir ama çoğu zaman hastalık ender ve tam bilinmiyorsa tanı zordur. Göz doktoruna sorabileceğiniz soruları burada tartışacağız.

Karşılaşacağınız Uzmanlar

En yakın sağlık ocağında muayeneyi yapan hekim çocuğunuzun genel sağlığını inceler. Çocuğunuza ileri tetkikler gerekirse hekim sizi bir uzmana yönlendirecektir. Çocuk doktoru bebeğinizin doğumundan itibaren muayenesini yaparak her dönemde gelişmesini takip eder. Göz doktoru ise hastanede çocuğunuzun gözünü muayene eder. Çocuğunuz için uzmanlara şu soruları sorarak bilgi alabilirsiniz:

- Bu durumun sebebi nedir? Lütfen en basit şekilde anlatınız.
- Bu duruma ne denir? Lütfen açıklar mısınız?
- Bu durum aileden kalıtımla mı geçiyor?
- Genetik danışmanlık isteyebilir miyim? Ne işe yarar?
- Bu durumun tedavisi veya düzeltilmesi için bir yol var mıdır?
- Özel bir tedavi gerekli mi?
- Ne yardım edebilir?
- Gözlük fayda eder mi? Ne zamanlar takılmalıdır?
- Yardım için ben ne yapabilirim? Çocuğuma yardımcı olmak için ben/anne-baba olarak ne yapabilirim?
- Çocuk ne yapmamalıdır? (başını sallamamalı/ gözlerine bastırmamalı vs.)
- Tedaviye rağmen durumu daha kötüye gider mi? Aynı kalır mı? Daha iyileşir mi?
- Benim çocuğum tekrar ne zaman incelenmeli ve muayene edilmelidir?
- Daha ileri tavsiye ve yardım için nereye gitmeliyiz?

- Okuyabileceğim yazılı bilgiyi nereden bulabilirim?
- Çocuğumun ne kadar görebildiğini bana söyleyebilir misiniz?
- Çocuğumun daha iyi görmesi için az görenler yardımları var mıdır?
- En yakın az görenler kliniği neresidir?
- Benim çocuğum en iyi nasıl görür? (uzaktan/yandan/renkli/loş ortamda/aydınlıkta/hareket ile/üç boyutlu)
- Çocuğuma yardım etmek için özel ışık kullanımı var mı?
- Çocuğumun eğitimi görme engelinden nasıl etkilenecektir?
- Öğretmene görme zorluğu ile ilgili ne bilgi vermeliyim?
- Çocuğuma, aileme ve çevreme çocuğumun durumu ile ilgili ne anlatmalıyım?

3- ÇOCUK VE GÖRME

Göz, optik- görme siniri veya beyin hasarı sebebiyle görme bozukluğu olabilir. Görme, insan bilgi ve öğrenmesinin %80'nini sağlar. Göz organı gelişmesini doğumdan sonra üç yaşında tamamlar. Beynin görme merkezinin gelişimi ise altı-yedi yaşında tamamlanır. Bebek hareketli, parlak sarı renkli ve çizgili cisimleri gözleri ile takip eder. İnsan yüzü çok dikkat çeker. Yüz mimik ve hareketlerini taklit ederek öğren-me başlar. Çocuk bakarak ve görerek görmeyi öğrenir. Görme kullanılarak gelişir, kullanılmazsa gelişmez. Altı-yedi yaşın sonunda en olgun görme kazanılmıştır.

Görme yeteneğinin gelişme basamakları şöyle özetlenir:

Farkında olma: Yakın çevremizde oluşan hareket, ses ve dokunmadan farkında oluruz.

Dikkat: Görsel, sesli ve diğer duyuşal uyarılara dikkatimiz çekilir. Onların farkına vararak onlara yönelir ve daha çok öğrenmeye çalışırız.

Yerini Bulma: Belli bir ses, koku ve görüntünün varlığını saptayınca onu çevredeki diğer varlıklardan ayırmaya çalışırız.

Hatırlatma: Önceden tanıştığımız bir nesneye sesini, kokusunu, sertliğini veya rengini hatırlayarak hoşlanıp, hoşlanmadığımızı düşüncemizde oluştururuz.

Anlama: Anlamayı geliştirmek için bütün topladığımız bilgileri bir araya getiririz. Böylece hafıza ve problem çözme özelliklerimizi kullanırız. Bu nesne ile ne yapacağımızı kararlaştırırız.

Görme kullanıldıkça geliştiği için, çocuğunuzun kullanılabilir bir görmesi varsa kullanmaya teşvik edilmelidir. Beyin, görme ile gelen bilgiyi diğer duyuşlardan gelen bilgileri

ile birleştirir (dokunma, işitme, tatma, koku alma) ve uzaydaki yerimizin farkında olmamızı sağlar. Beyin dokumuzun % 40'ını görme bilgilerinin birleştirilmesi için kullanılıyor olması görmenin çok temel bir duyu olduğunu gösterir. Çocuklar gözlerini çevreyi tanımak için kullanırlar. Böylece 'o anda öğrenme' gerçekleşir. Görüntü diğer duyu algılarını düzenleyerek bağlantılar kurar. Çocuğun zihin gelişiminde bu 'algılama düzenlemesi' dünyayı tanımasını sağlar. Bu nedenle bir çocuğun görmesi ne kadar geliştirilebilirse o kadar yararlı olur.

Hiç görmeyen bir kişide ise diğer duyu (işitme, dokunma ve koku alma) gelişir. Dokunma ile beynin görme merkezi çalışır hale gelebilir.

Görme Duyusunun Gelişim Aşamaları

Görme sorunu olmayan çocuklarda şu şekildedir:

0-1 ayda: Başını ve gözünü ışık kaynağına döndürebilir. Yatay ve dikey düzlemde hareket eden cisimleri izleyebilir. 6-8 haftalık bebek anne-babasının yüzüne bakabilir ve gülümseyebilir.

2-3 ayda: Yoğun göz teması yapabilir. Dikey ve dairesel hareketli cisimleri hareketli oyuncakları izleyebilir. Dudak okumaya başlayabilir.

3-6 ayda: Kendi ellerini seyretmeye, ileri uzanıp, sallanan nesneyi yakalamaya başlayabilir. Düşen ve uzaklaşan oyuncakı gözleyebilir. Karşıya bakıştan yana bakışa dönebilir ve görsel dikkat alanının genişleyebilir.

7-10 ayda: Küçük parçacıkları fark edebilir. Oyuncaklara önce dokunup sonra parmak ucu ile tutabilir. Gösterilen resimlerle ilgilenebilir. Yarısı gösterilen cisim veya yüzleri tanıyıp gülerken yanıt verebilir.

11-12 ayda: Evde görme kullanarak yer ve yön bulabilir. Kişileri, resimleri tanıyabilir. Saklambaç oynarken saklanana bulabilir.

1-2 yaşta: Haberleşirken görmesini kullanabilir. Yüz ifadeleri ve vücut dilini anlayabilir. Görmeyle olayların akışını anlayabilir.

Görme Engelli Çocuklarda;

0-3 ayda: Gözbebeğinde titreme (Nistagmus), gözlerin birinde veya her ikisinde kayma olabilir. Göz teması olmayabilir. Işığı veya çizimleri göremiyor veya izleyemiyor olabilir.

3-6 ayda: Şaşılık oluşabilir. Görme azlığına bağlı olarak motor gelişim geriliği olabilir, başını tutamayıp emekleyemiyor olabilir. Göz ovuşturma veya sallanma başlayabilir.

7-12 ayda: Uzay duygusu gelişmeyebilir. Göz uyumu olmayabilir. Merak duygusu az olup cisimleri aramıyor olabilir.

1-2 yaşta: Görsel haberleşme eksikliği ve oyun alanında dışlanma ortaya çıkabilir. Anlık-doğal öğrenme yavaş veya az olabilir Çevre ile iletişim kurmada zorluk; hareket kısıtlılığı ve uyum bozukluğu görülebilir..

4- ÇOCUKTA GÖRME ENGELİNİN ALGILANMASI

Araştırmalara göre, çocuğun görmesinin gelişmesi doğum sonrası devam etmektedir. Kullanılabilir düzeye gelebilmesi için sürekli ve kaliteli uyarılmasına ihtiyaç vardır. 'Görme' için algılama yetenekleri de gelişmeli ve görüntülerin beyinde anlamlandırılması yapılmalıdır. Bu sebeple çocuğun ne kadar ve nasıl gördüğünü anlamak için uzun zaman geçmesi gerekebilir.

Görme sorunu olan çocuklarda şu belirtiler olabilir;

- Gözbebeklerinin siyah değil beyaz olması,
- Gözün alışılmamış dışında küçük, çok büyük veya gelişmemiş olması,
- Çocuğun yüzünü ışık kaynağına dönmemesi,
- 6-8 haftalık olmasına rağmen anne-babasının yüzüne bakmıyor ve gülümsemiyor olması,
- Gözlerinde kayma veya devamlı hareket olması,
- Devamlı gözlerini ovalama,
- Devamlı sallanma hareketi.

Tam körlük çok enderdir. Çoğu çocuk biraz görür. Ancak her görüntünün önemi vardır ve kullanılabilir. Yalnızca ışık görebilen bir çocuk pencerenin yerini bulunca odanın düzenini kurabilir.

Görmenin özellikleri ölçülebilir;

- Yakın ve uzak görme ince detayları seçme yöntemiyle ölçülebilir, buna 'Görme keskinliği' denilir.
- Renk ayırımı, görme alanı genişliği, ışığın etkisi, karanlığa uyum sağlama, hareket algılama tespit edilebilir.
- Gözlük ihtiyacı varsa doğru gözlük camlarının ölçülüp gözlük kullanılarak görüntülerin çocuğun gözüne net ve keskin ulaşmasının sağlanmalıdır. Bu beyin gelişimi açısından da çok önemlidir.

- Düşük görmesi olan çocukların görmeleri ölçülüp gözlük ile görmenin artması da ortaya konmalıdır. Bütün çocukların gözlük takması gerekmez. Ancak gözde bulanık görüntü 'ambliyopi' denilen 'tembel göz' durumunu oluşturur, görme azalır. Çocukların görmeleri ölçülürken onlara eşleştirecekleri resimler, yön gösterecekleri şekiller, okuma biliyorlarsa harfler gösterilir. Cevap veremeyen çocuklarda beyin-göz arasındaki akımları ile ölçme cihazları kullanılabilir.
- Diğer bir ölçme 'tercihli bakış', boş sayfa yerine çizgili resme bakmayı gören çocuğun tercih etmesidir. Göremeyen çocuk boş sayfaya bakmaya devam eder. Görme keskinliği kesir olarak belirtilir. Üst sayı, şeklin gözden tutulduğu uzaklık mesafesini gösterir (genellikle 6 met-re), alt sayı ise normal gözün (standart) bu şekli görebildiği mesafedir. 6/6 standart, normal görmedir. Harf tablosu ile görme ölçülürken en üstteki büyük harf normal göz ile altmış metreden görülebilir. Kişi yalnızca bu en büyük harfi görebiliyorsa görmesi 6/60'dır. Görme keskinliğinin bu şekilde ölçülmesi 'görme fonksiyonlarını' tam açıklayamaz: hareket, renk, açıklık/koyuluk, görme alanı, vs. Az bir görmeyi iyi kullanabilen çocuklar çok rahat hareket edip çevrelerini öğrenebilirler. Çocuğu gözleyerek onun görebildiklerini öğrenmek bize çok bilgi verir. Çocuğun konuşmasında gecikme varsa çocukla haberleşme daha çok gecikir ve zorlaşır.

Çocuğunuzu kimse sizin kadar iyi anlayamaz. Bu sebeple gözlemlerinizi uzmanlara anlatınız.

Görme Engelinin Ölçüsü

Görme seviyesi göz hastalıkları uzmanı doktor tarafından değerlendirilir. Görme özrünün tipi ve miktarını da göz doktoru tanımlar: Hiç ışık görmeyen, tam kör en düşük seviyedir. Işık gören, el hareketlerini algılayan ağır görme engellidir. Altı metreden açılmış insan parmaklarını sayabilen az gören sınıftan ağır az görendir. Kitap, gazete okumada zorluk çeken ve okuyamayan ise az gören olarak tanımlanır. Bu görme seviyeleri göz doktoru tarafından ölçülür ve kaydedilir.

Görme Engelinin Nedenleri

Çocuğun görme özrünün birçok sebebi olabilir. Genetik-kalıtım, akraba evliliği ülkemizde çocukluk göz hastalıklarının temel sebebidir. Bunun yanında mikrop kapma veya kaza geçirme olabilir. Beyin hasarlarına bağlı da ileri görme bozuklukları olabilir. Göz hastalıklarının erken teşhis edilip, tedavisine ve erken rehabilitasyona başlanması gerekir. Çoğu durumda bir özel neden bulunamayabilir.

5- ANNE BABALARIN YAŞADIKLARI EVRELER

Görme yetersizliği olan bir çocuğun doğumu, ailenin dengesini alt üst ederek ailelerde değişik duygu ve düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu duygular her ailede farklı evrelerden geçer.

Çocuğu olduğu gibi kabul etme sürecini kısaltabilen ailelerde, daha güvenli mutlu bir aile ortamı yaratılabilir.

Engelli çocuğa sahip anne babaların geçirdiği evreler ve gösterdikleri davranışlar şöyle sıralanır:

Şok:

Aşırı üzülmeye,

Çaresizlik duygusu,

Kalbin hızlı bir biçimde çarpması, boşaltım organlarının çalışması, avuç içlerinin terlemesi, kulakların uğuldaması, şu (bulanık) görme gibi belirtiler gözlenebilir.

Reddetme:

“O kadar kötü görünmüyor”

“Çocuğun olağan dışı bir durumu yok”

“Bunun tanısını doktor koymuş, bu nedenle başka doktorlara gitmek gerekir” diye düşünülebilir.

Olayların farkında olmamaya çalışma,

Başka şeylerle çok fazla meşgul olup çocuğun sorunuyla ilgilenmeye zaman bulamama.

Depresyon:

“Artık iş işten geçti bundan sonra hiçbir şeyin anlamı yok” diye düşünülebilir.

Çevreyle ilişki en aza indirilebilir.

Normal çocuk özlemi duyulabilir.

Karmaşa:

“Böyle bir çocuğum olacağına keşke hiç olmasaydı”

Suçluluk:

“Bu durum benden değil, senden ya da senin ailenden kaynaklan-maktadır” gibi ailedeki diğer kişiler suçlanabilir.

Kişinin çocuğun durumundan kendini sorumlu tutması,
Olumsuz duygularla ilgili suçluluk duyma.

Kızgınlık:

“Neden ben?”

Pazarlık:

“Eğer çocuğum düzelirse ...”

Çocuğun engelini ortadan kaldırmanın yolları aranır. Örneğin; ameliyat, ilaç tedavisi vb.

Biraz görse, yolunu bulabilse yeter.

Kabul ve Uyum:

“O bizim çocuğumuz ve biz onu seviyoruz”

Çocukla daha çok birlikte olma,
Çocuğun gereksinimlerini karşılamaya özen gösterme,
Uzmanlarla işbirliği yapma.

Bu davranış özellikleri engelli çocuğa sahip tüm ailelerde yaşanabilmektedir. Çocuğu olduğu gibi kabul etme sürecini kısaltabilir, yukarıda saydığımız evrelerin daha olumlu ve güvenilir geçmesini sağlayabilirsiniz. Demokratik aile tutumları geliştirebilen aileler bu dönemi daha az duygusal hasarla geçirir ve çocuğa iyi bir eğitim vermiş olur.

6- DEMOKRATİK AİLE TUTUMLARI

- Çocuklarını seven ve benimseyen çağdaş aile tipidir.
- Anne baba arasında saygı ve sevgi vardır.
- Ailede sorunlar emirlerle değil, konuşarak çözülür.
- Evde gerginlik yaratmak yerine sıcak bir ortam yaratılır, aile içinde uzun süren çekişme, kavg ve anlaşmazlıklardan uzak durulur.
- Çocuğa söz hakkı tanıyarak, birlikte konuşulur, şakalaşır, eğlence ortamı yaratılır ona güven duygusu kazandıracak iletişim biçimleri benimsenir.

- Çocuğun uyması gereken kurallar belirlenir.
- Kuralları ailede herkes gönüllü olarak benimser.
- Cezalar ılımlı ve eğitici. Çocuğa, güven duygusu ve sorumluluk kazandırılır.
- Çocuğun kişiliğine saygı gösterilir, yaşından olgun davranışlar beklenmez.
- Özgür davranışları desteklenir.
- Dayaktan, onur kırıcı sözlerden özenle kaçınılır.

Bu tutum ve davranışı gösteren ailelerin çocukları toplumda bağımsız, kendine yetebilen bir birey olarak yetişir.

Onaylanan aile, anne-baba tutumları çocuğun olumlu davranış değişiklikleri göstermesinde ne kadar etkiliyse, onaylamadığımız anne-baba tutumları;

- “çok seven, kollayan, gevşek disiplinli aile tutumu”,
- “baskıcı, itici, sevgisiz aile tutumu”,
- “sevgisi yetersiz, disiplini gevşek aile tutumu”,
- “geleneksel, ataerkil aile tutumu”,
- “sıkı disiplinli, sevecen aile”,
- “parçalanmış aile tutumları” da çocuklarımızın sağlıklı, uyumlu, kendine güvenli bir insan olmasını engelleyecektir.

Demokratik aile tutumları içinde yetişen çocukta da, gelişme sürecinde olumsuz davranışlar gözlenebilir. Ancak anne-babaya karşı tepkileri ve çelişkili duyguları büyük boyutlara ulaşmaz. Çoğu çatışmalar ev içinde kalır, okul başarısını engellemez, sapsmalar olmaz, başkaldırı fırtınaya değil kısa süren bir esintiye benzer.

7- TANIMLAR

Ülkemizde görme engelli olma durumu ifade edildiğinde, ortak bir algı oluşmaktadır. Bu algı görme engelli bireylerin görme keskinlikleri, görme dereceleri, görme düzeylerinin farklı olmasına rağmen kullanılan terminolojiden dolayı oluşmaktadır. Kullanılan tanım ve terimler çocukların görme düzeyleri farklılık gösterse de aynı havuzda bir araya getirildiği için ve bu bireylere görme engelli denildiği için yanlış bir algı oluşmaktadır. Oysaki bu havuzun içerisinde az gören bireylerde, hiç görmeyen bireylerde bir araya konulmaktadır. Bu durum ise bireylerin görsel olan tepkilerinden daha ziyade görme organlarındaki yetersizlik ve kayıplarına göre hareket etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle görme problemi yaşayan bireylerin görme düzeylerine, görsel tepkilerine göre tanımlar yapmak onlar açısından nelerin yapılabileceğini, tüm yaşam alanlarında odak noktasının, bakış açısının ne olacağını gündeme getirecektir.

Ülkemizde görme problemi yaşayan bireylerin tanımlanma ve eğitim kurumlarına yerleştirme kararlarında yasal tanımlar başat rol oynamaktadırlar. Örneğin: bütün düzeltmelere rağmen iyi gören gözündeki görme keskinliği 20/200 veya daha az, görme alanı ise 20 dereceden aşağı olan bireyler kör olarak tanımlanmaktadır. Yine az görene bireyler ise; görme keskinliği 20/70 ile 20/200 arasında olan bireyler olarak tanımlanmaktadır. Yasal tanımlar görme keskinliğini ve alanını ifade eder. Görme yetersizliği çeken bireyin mevzuat gereği hangi imkânlardan yararlanabileceğine karar vermede kullanılmaktadır. Ancak, bu tanımlar bireyin işlevde bulunma düzeyine ilişkin bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü yasal olarak kör kabul edilen bireylerin çok azı görme gücünden tamamıyla faydalanamamaktadır. Büyük çoğunluğu görmesinden çeşitli oranlarda ve günlük yaşamlarında yararlanabilmektedir. Bunun yanı sıra, kör ve az görenin yasal tanımlarına bakıldığında bu bireylerin görme keskinlikleri bilinirken neleri yapabildikleri, neleri ne kadar görebildikleri hakkında çıkarımda bulunmak mümkün olmamaktadır. Yasal tanıma göre kör olarak tanımlanan birey, görme keskinliğini çevrede bağımsız hareket etmede, çevresinden ipuçlarını edinmede kullanabilecek kadar görmeye sahip olabilir. Aynı şekilde yasal tanıma göre az gören birey de görme keskinliğini etkili ve verimli bir biçimde kullanmadığı için, bağımsız hareket etmede, görmesinden belki de kör diye tanımlanan bireyden daha az yararlanıyor olabilir. Bu noktada ilgili kaynaklara baktığımızda ülkemizde tanımlarla ilgili sıkıntılı bir durum ortaya çıkmaktadır. Çünkü birey görme gücünden tamamen yararlanamıyorsa total kör, görme gücünden azda olsa yararlanıyorsa gözünü kullanıyor dolayısı ile az gören olarak tanımlanmalıdır. Yasal tanımlardaki sınırlılıktan dolayı eğitsel tanımlara başvurmak gerekmektedir.

Eğitsel açıdan kör, çevrenin ve objelerin algılanmasında dokunma oryantasyonuna cevap veren, eğitimde dokunsal ve işitsel materyallere ihtiyaç duyan ve görme gücünden yararlanamayan bireye denir. Eğitsel açıdan az gören ise; görme duyusunu kullanan, görmesini iyileştirmek için optik araç gereçlere ve çevresel düzenlemelere ihtiyaç duyabilen bireye denir. Az görenin eğitsel tanımı benimsendiğinde; tanılama sürecinde bireyin görme keskinliği yerine birincil organı olarak, hangi organı üzerine yoğunlaşmak gerektiğini mümkün kılacaktır. Bu durumda bireyin görme duyusunu kullanma üzerine yoğunlaşarak görmesini maksimum düzeyde kullanmaya doğru kapı aralanmış olacaktır. Tanılama sürecinde yalnız bireyin hangi duyusunu birincil olarak kullandığını belirlemeyle kalmayıp bu duyusunu, ne tür düzenlemeler yapılırsa daha verimli kullanacağı da ortaya çıkarılmış olur.

Az Gören Birey

- Günün belirli saatlerinde daha iyi görebilir, yine günün belirli saatlerinde ışık ve değişen olaylardan dolayı güvenle iyi göremeyebilir.
- Kötü hava şartlarında görmesi etkilenebilmektedir.
- Görüntüyü tanımlamada basit tanımlarla ifade edebilir (Ayrıntılara inmeden).
- Görsel faaliyetlerde yetersiz kalsa bile, diğer işlerde bağımsızca hareket edebilir.
- Optik araç gereçleri kullanarak görme durumunu daha etkin kullanabilir.
- Tahtaya yasılan yazıları, sokak numaralarını, kapı numaralarını vb. okumakta zorluk çekebilir.
- Standart basılı materyalleri/kitapları okumakta zorluk çekebilir.
- Sportif faaliyetlere katılmakta, uzak mesafeden izleme gerektiren işlerde zorlanabilir.
- Kendi vücudu dışındaki alanlara ulaşmada motivasyon düşüklüğü yaşayabilir.
- Tanımadığı ortamda seyahat etmede zorlanabilir.

Bilinmesi gereken en önemli şey; her bireyde görme derecesi, görme düzeyi farklıdır. Her birey için kullanılacak tecrübe farklıdır.

8- AZ GÖREN BİREYLERİN GÖRME BECERİLERİNİ DESTEKLEYECEK ETKİNLİKLER VE ÖNERİLER

Her bireyin görme performansı farklı olabileceği için aşağıda farklı türlerde bir dizi etkinlik ve öneri listelenmiştir. Bu etkinlikler bireyin yaşına, görme performansına göre ev ve diğer ortamlarda uygulanabilir. Etkinlikleri uygulamadaki temel amaç: beyne görüntü göndererek görsel algıyı oluşturmak ve güçlendirmek, görsel tepkiyi geliştirmek, reaksiyon zamanını (teпки hızı) hızlandırmak, bakmak ve gözleri kullanmak için görsel güveni artırmak dolayısıyla gözün işlevselliğini maksimum düzeyde artırmaktır. **Öneriler**deki temel amaç ise: görme yetersizliği çeken bireye ilişkin bakış açısını geliştirmektir.

Etkinlikler

a- Görme kaybı fazla olan erken çocukluk dönemindeki bazı bireyler için ışık en önemli uyaran olmaktadır. Bu durumda olan bireylerin buldukları ortamlarda olabildiğince ışık ve ışık kaynaklarını kullanmanız beyne görüntünün gitmesinde yardımcı olacaktır. Örneğin: çocuğun oyun sahası içerisine birden fazla ışık kaynağını

yerleştirin. (yanıp sönen ışık topları, ışıklı küreler, küçük el fenerleri, ışıklı ve hareket eden oyuncaklar vb.) ortamda bulunan perdeleri kapatarak ışık kaynaklarının ışık kalitesini artırın. Çocuğa müdahalede bulunmadan 15-20 dakika tepkilerini gözleyin. Önemli olan, çocuk kafasını çevirdikçe, sağa sola, aşağıya yukarıya baktıkça görüntüyü algılamasıdır. Çocuğun ışığa karşı tepki oranı arttıkça ortamda bulunan perdeleri açarak, ışık kaynaklarının mesafesini artırarak uyarlamaları azaltabilirsiniz.

b- Az gören çocukla karanlık bir ortamda ışık kaynaklarını yerde, duvarda gezdirerek çocuğun ışığı yakalaması, tutmaya çalışması, ayağı ile basmaya çalışması gibi oyunlar oynayabilirsiniz. Bu tür oyunlarda ışığa odaklanma, ışığı izleme gibi ekinliklerle odaklanma, odaklanma süresinin artması ve izleme becerilerini geliştirir.

c- Büyük ve parlak renkli nesnelere çocuğun arkasından gelen ışığı düşürerek nesnelere çocuğun karşısında 50-60 cm'lik mesafeden tutarak aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya, sağdan sola, soldan sağa doğru (görme alanının içerisinde) hareket ettirin. Çocuğun tepkilerine göre ışık miktarını azaltarak ışıksız nesnelere geçebilirsiniz. Unutmayınız ki önemli olan çocuğun görsel tepkileri geliştikçe uyarlamaları azaltmak daha doğal tepkiler vermesini sağlayacaktır.

Az gören bireyin odaklanma becerisini geliştirmek için aşağıdaki etkinlikleri yaptırabilirsiniz:

- Elektrik düğmesini bulma ve ışığı açma,
- Dergiden istenilen resmi bulma ve ne olduğunu söyleme,
- Masada bulunan kâğıt ve metal paralardan istenileni verme,
- Sınırları taşırmadan şekli boyama, kalem kutusundan istenilen boya kalemini bulma, Puzzle parçalarından istenilen parçayı bulma,
- Market bülteninden istenilen ürünü bulma,
- Klavyede istenilen tuşa basma,
- Bir ışıktan diğerine bakma,
- Boncukları kavanoza atma,
- İki kavanozun içerisine sırayla nesne atma,
- Lego parçalarını birleştirme,
- İpe boncuk dizme,
- Balonu havaya atarak havada sektirme,
- İki balonu havada sırasıyla düşürmeden sektirme,
- Büyük resimde eksik olanı bulma,
- Pet şişeden bardağa su doldurma,

- Sürahiden bardağa su doldurma,
- Meyve suyuna pipet takma.

Bu tür etkinlikleri yaparken önemli olan az gören bireyin bakarak bu becerileri yapmaya çalışmasıdır. Beceriye estetik ya da çok kısa zamanda yapması ilk amaç olarak görülmemelidir.

Az gören bireyin izleme becerisini geliştirmek için aşağıdaki etkinlikleri yaptırabilirsiniz:

- Hareket halindeki oyuncağı, tenis topunu, pinpon topunu, bilyeleri, boncukları izleme,
- Noktaları birleştirme,
- Şekli tamamlama,
- Resmi kesme gibi benzeri birçok etkinlik üreterek uygulayabilirsiniz.

Az gören bireyin görme becerilerinden yakın ve uzak görme alanını desteklemek için aşağıdaki etkinlikleri yaptırabilirsiniz:

- Masanın üzerine konulan nesnelere bir nesneyi araştırma ve bulma,
- Market bültenlerinin her iki sayfasındaki ürünleri sayma,
- Yerdeki paraları, nesnelere, puzzle parçalarını, boncukları toplama,
- İlan panolarında yer alan resimleri söyleme gibi benzeri birçok etkinlik üreterek uygulayabilirsiniz.

Az gören bireyin uzak görme becerilerini desteklemek için aşağıdaki etkinlikleri yaptırabilirsiniz:

- Düz bir hatta yürüme,
- Kaldırım inme çıkma,
- Kalabalık ortamda yürüme,
- Gösterilen yerdeki arkadaşının kim olduğunu söyleme,
- Yere bırakılan nesnenin yerini tespit etme ve ne olduğunu söyleme,
- Hareket halinde iken etrafında olanları betimleme,
- Merdiven inme çıkma,
- 3-4 m mesafeden top atma tutma,
- 3-4 m mesafeden büyük topu kovaya atma,
- Uyarlanmış pota ve büyük top ile basket oynama,
- Bowling oynama gibi benzeri birçok etkinlik üreterek uygulayabilirsiniz.

Öneriler:

- Toplumumuzda “çok yakından bakma gözlerin bozulur” ifadesi genellikle kullanılmaktadır. Oysaki Hiçbir zaman gözler kullanılarak eskimezler. Bireyin çok yakından bakarak nesnelere, eşyaları, televizyonu vs. izlemesi onun görmesini geliştirir. Az gören bireyin gözünü kullanması için onu cesaretlendirin. Bakma, bakarak araştırma gibi durumlarını pekiştirin.
- Görme yetersizliği çeken birey görme problemine göre değişik görsel davranışlarda bulunabilir. Örneğin: sağ tarafa doğru kafasını çevirerek bakabilir, sol tarafa doğru kafasını çevirerek bakabilir, kafasını olağandan yukarıya kaldırarak bakabilir vs. bu tür durumlarda bireyin görsel davranışlarını eleştirmeyin. Unutmayınız ki, birey en iyi şekilde görebilmek için bu tür davranışlarda bulunur.
- Bireyin görme problemi çekmesi onun sadece görme kaybı ile ilgili yaşayabileceği bir durumdur. Bireyin görme kaybının olduğunu düşünmek diğer taraftan var olan görme kalıntısının ne olduğunu düşünmeyi gerektirir ve bu durumun sonucunda bireyin görmesini kullanması ile ilişkili etkinlikler, yapılabilecekler gündeme gelir. Ancak bireyin görme kaybını ve mevcut olan görme potansiyelini göz ardı ederek onun görme engelli, görme engelli olduğunu düşünmek görme organının kullanılmayacağı anlamına gelir. Unutmayınız ki, bireyde ışık algısı dahi varsa gözünü az da olsa kullanıyor demektir.
- Ülkemizde bireylerin sağlık raporlarında görme oranlarını ifade eden rakamlar yer almaktadır. Örneğin: %70 görme kaybı gibi. Raporlardaki rakamların büyüklüğü bize görme kaybının fazla olduğunu ifade etse de önemli olan bireylerin günlük yaşamlarında göstermiş olduğu görsel tepkilerdir. %70 görme oranı fazla olsa da, % 30 görme artığı, görme kalıntısı günlük yaşamda birçok işi bağımsızca yapmak için yeterlidir.
- “Vücut bir bütündür.” Görme problemi çeken bireyin paralelde, eş zamanda tüm vücudunu çalıştıracak etkinliklere ve aktivitelere yer vermek gerekir ki vücudunu kullanırken aynı zamanda görme potansiyelini geliştirsin. Unutmayınız ki, bireyin görmesini kullanması yetersiz ise bedenini kullanmasında da pasiflik, tereddütlü hareketler söz konusu olacaktır. Bireyin görme potansiyeli az olsa da, potansiyelini kullanma (işlevselliği) düzeyi ne kadar iyi olursa bu durum bedenini kullanmasına da yansır.
- Görme yetersizliği çeken bireyin tepki hızını artırmak, bedenini ve görmesini daha etkin bir şekilde kullanmasını desteklemek için kinestetik aktivitelere çokça yer vermek gerekir. Örneğin: plates topu üzerinde yapılan aktivitelere bireyin topun üzerinden düşmeden doğru hareketleri gerçekleştirebilmesi için vücudunu ve görmesini

kullanması gerekir. Basit hareketlerden başlayarak bireyin yeterliliği arttıkça daha karmaşık hareketlere doğru plates aktiviteleri yapılabilir. Kaynaklara bakıldığında, az gören bireylerin tepki hızlarını ve görmelerini geliştirmeleri için yapılan birçok aktivite bulunmaktadır. Örneğin: uyarlanmış pota ve toplarla (renk, büyüklük, mesafe) basket, bowling, özel toplarla atma tutma ve rekabete dayalı oyunlar, güvenlik tedbirlerini sağlayarak tekerlekli paten, yakın savunma, yüzme, bisiklet kullanma gibi kinestetik aktiviteler.

- Görme yetersizliği çeken bireyin yaşam becerilerinde bağımsızlığını artırmak için ona fırsatlar sunun. Günlük yaşam, öz bakım, bağımsız hareket becerilerinde ipuçları ve yardımları giderek azaltın. Bireyin bir beceriyi gerçekleştirmesi için ona zaman verin, ortamlar sağlayın. Gerçekleştirdiği beceri ya da beceri basamaklarını pekiştirin. Unutmayınız ki, bireyin kendi gerçekleştirdiği bir beceriyi bir başkası ona kendisinden daha estetik yaptıramaz. Birey becerileri yaptıkça zamanla daha estetik, daha hızlı yaparak daha çok bağımsızlaşacaktır. Unutmayınız ki bireyin gerçekleştirmesi gereken becerileri onun yerine siz yaptıkça ya da çok fazla müdahale ettikçe birey bağımsızlaşamaz. Size daha çok bağımlı hale gelir.
- Tüm bireylerde kritik gelişim dönemleri olduğu gibi az gören bireyler içinde aynı durumlar geçerlidir. Erken çocukluk döneminde az gören çocuklar için tüm gelişim alanlarının yanında gözün gelişimi çok önemlidir. 0-3 yaş, 3-6 yaş 7-12 yaş gibi dönemler çok önemlidir. Çünkü gelişim çok hızlı olup büyüme giderek yavaşlamakta ve gözün gelişimi giderek tamamlanmaktadır. Bilhassa, 0-6 yaştaki çalışmalar gözün gelişimi açısından çok önemlidir. Bu dönemde işlevsel görme çalışmalarının çoğunluğunun yapılması bireyin gözünün çalıştırılması gerekmektedir.
- Görme yetersizliği çeken her bir bireyin görme problemleri farklıdır. Ancak her birey ile ilgili ne yapılacağı o bireyde yatmaktadır. Bireyin tanısı, teşhisinin yanında birey ile ilgi sizin yapacağınız gözlemler çok önemlidir. Unutmayınız ki her az gören birey için aynı standart uygulamalar yapılamaz. Bireyin performansına göre çalışmaları yapmak çok gelişimi açısından çok önemlidir.
- Az gören bireyin performansını doğrudan gözlem yapmadan yapılan etkinliklerle sağlanan gelişim “iğne ile kuyu kazmaya” benzer. Önemli olan az gören bireyin gelişimine uygun ve ilerlemelere paralel çalışmaları planlamak ve yürütmektir. Bu çalışmaları yürütebilmek için sistemli gözlemler yapmak gerekmektedir. Anne- babaların “sürekli gözlem” parolasından yola çıkarak çocuklarının her türlü görsel tepkisini izleyerek her zaman yapabildiklerine göre çocuklarına fırsatlar sunmaları gerekir. Ayrıca bireylerin performansı arttıkça daha zor ve karmaşık faaliyetlere doğru çalışmaları yapmaları görme performansının gelişimi açısından önemlidir.

- Az gören bireylerin gerçek performanslarını ortaya çıkarmak “haşlanmış ıslak bir çubuk makarnaya” benzer. Makarna haşlandıktan sonra almak için farklı denemeler gerektiriyorsa, az gören birey içinde birden fazla kişinin değişik ortamlarda yapmış olduğu gözlemler gerçek ve doğru bilgileri ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle az gören bireyi bina içinde, bina dışında, tanıdık ortamda, yabancı ortamda, doğal ortamda, yapılandırılmış ortamda; annesi, babası, çocukla etkileşimde bulunan akrabaları, öğretmeni, varsa çalışan uzmanların yapacağı gözlemleri bir araya getirerek kararlar alınmalı ve programlar oluşturulmalıdır.
- Görme yetersizliği olan bireyin sağlığı, gelişimi ve eğitimi bir ekip işidir. Sağlık, eğitim ayrı uzmanlık konuları olduğu için farklı alanlarda uzman olan kişilerin **Önerileri** ve uygulamaları bir birini tamamlayarak yararlı olabilir. Ekipte bulunması gereken uzmanlar; Görme engelliler sınıf öğretmeni, Göz hastalıkları uzmanı doktor, Nöroloji hastalıkları uzman doktor (sorun beyinden kaynaklanıyorsa), Fizyoterapist, Çocuk Gelişimi Uzmanı, Sosyal Hizmet Uzmanı, uğraşı ve mesleki eğitim alan uzmanı, Psikolog olarak sıralanabilir.

9- GÖRME ENGELLİ BİREYİN EĞİTİMİ

Görme Engelli Öğrenciler İçin Özel Eğitim Okulları

Ülkemizde 16 görme engelli ilköğretim okulu bulunmakta olup, hepsi de yatılı ve gündüzlüdür.

Özel Eğitim **Destek Hizmetleri** İçin Başvurulacak Kurumlar

- Millî Eğitim Müdürlüğü,
- Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü,
- Özel Eğitim Kurumları,

Kayıt için İzlenecek Yol ve İşlemler

Bulduğunuz ilin valiliğine veya ilçenin kaymakamlığına bir dilekçe ile başvurunuz. Dilekçeniz Millî Eğitim Müdürlüğüne oradan da en yakın Rehberlik ve Araştırma Merkezine havale edilir.

İstenilen belgelerin dosyası öğrencinin yatılı ve gündüzlü olacağını belirten bir dilekçe ile Millî Eğitim Müdürlüğüne teslim edilir.

Görme engelliler ilköğretim okullarında gündüzlü veya yatılı öğrenim görmek isteyen öğrencileri il eğitsel tanılama, izleme ve değerlendirme ekibinin yönlendirme kararı

ve il özel eğitim hizmetleri kurulunun yetiştirme kararı ile bu okullara yerleştirilir. Bu okullardan birine kayıt olmak isteyenler aşağıdaki işlemleri yerine getirmelidir.

Görme engelliler ilköğretim okullarını bitiren öğrencilerden ortaöğretime devam etmek isteyenler 8. sınıfın sonunda öğrenim gördüğü okul müdürlüğüne başvuruda bulunurlar.

İlköğretim ve orta öğretim okullarında kaynaştırma yoluyla eğitimini sürdüren ve braille (kabartma) yazısı bilen öğrenciler, braille ders kitaplarını ücretsiz olarak Görme Engelliler Basımevi ve Akşam Sanat Okulu Altındağ - ANKARA (Tel: 0312 317 96 53) adresinden isteyebilirler.

10- NORMALLEŞTİRME, BÜTÜNLEŞTİRME, KAYNAŞTIRMA VE EN AZ KISITLAYICI EĞİTİM ORTAMI

Görme yetersizliğinden etkilenmiş bir çocuğun gören akranlarıyla aynı eğitim ortamında okuyabilmesi için kaynaştırmanın gereklerinin yerine getirilmesi gerekir. Bunun için öncelikle normalleştirme, kaynaştırma, bütünleştirme ve en az kısıtlayıcı eğitim ortamı kavramlarının doğru anlaşılması gerekmektedir.

A- Normalleştirme

Toplumdaki yaşam, biçim ve koşullarının tüm yetersizlikten etkilenmiş kişilere de sağlanması anlamına gelmektedir. Normalleştirme ilkesine göre görme yetersizliğinden etkilenmiş bir çocuk gören akranlarının yararlandığı tüm haklardan yararlanabilir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuk da, gören akranları gibi ailesine yakın gören akranlarının gittiği okula gidebilir. Ancak bu okullarda akranları kadar başarılı okuyabilmesi için gerekli olan özel eğitim öğretmeni, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin kullanacağı araç-gerecin ona sağlanması da onun en doğal hakkıdır. Normalleştirme, kişiyi normal yapma anlamına gelmemektedir. Aksine yetersizlikten etkilenmiş bireylerin yetersizlikleriyle kabul edilip, toplumda diğer kişilere sağlanan hizmet, hak, sorumluluklar ve fırsatların onlara da sağlanması anlamına gelmektedir.

Normalleştirme ilkesinin savunduğu görüşlerin bir sonucu olarak;

Kaynaştırma, Bütünleştirme ve Birlikte eğitim kavramları ortaya çıkmıştır.

B- Bütünleştirme

Bütünleştirme ilkesine göre, görme yetersizliğinden etkilenmiş bireyler de bu toplumun bir parçasıdır. Sosyal hayata entegre olabilmeleri toplumsallaşmanın gereğidir.

C- Birlikte Eğitim

Yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin, normal akranlarıyla birlikte normal sınıflarda eğitim almasıdır.

D- Kaynaştırma Eğitimi

Özel yetişmiş personelin, özel destekleriyle, yetersizlikten etkilenmiş bireyin normal sınıflarda öğrenimini değişik zamanlı olarak sürdürmesi anlamına gelmektedir.

Kaynaştırma da esas olan, görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrencinin, günün en azından bir bölümünde, normal sınıfta akranlarıyla birlikte eğitim görmesidir. Ancak, bunun için gereksinimleri doğrultusunda özel yetişmiş personel tarafından öğrenciyi, aileye, sınıfa, sınıf öğretmenine ve okul personeline gerekli destek özel eğitim hizmetinin verilmesi gereklidir. Aynı zamanda, öğrencinin öğreniminin en azından bir bölümünü normal sınıfta geçirebilmesi için gerekli araç-gereç ve ortam düzenlemesinin (yada uyarlamaların) yapılması gerekmektedir. Görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların, normal sınıfta akranlarıyla birlikte öğrenim görmeleri birlikte eğitim anlamına gelmekle birlikte, kaynaştırmadan söz edilebilmesi için, özel personel, destek hizmet ve özel düzenlemelerin yer alması gerekmektedir.

Normalleştirme kavramı en az kısıtlayıcı ortam kavramının oluşma-sına ve yetersizlikten etkilenen öğrencilerin akranları gibi, akranlarıyla birlikte gerekli destek hizmet sağlanarak kaynaştırma düzenlemelerinin oluşması hareketini başlatmıştır.

11- YARDIMCI TEKNOLOJİLER

Yardımcı teknolojiler en genel anlamıyla gelişimsel yetersizlik gösteren bireylerin işlevsel becerilerinin geliştirilmesi, sürdürülmesi ve artırılması amacıyla kullanılan nesnelere, araçlara, görsel uyarılar ve ileri düzeyde teknolojiye sahip ürünler olarak tanımlanabilmektedir. Son yıllarda teknolojinin gelişiminde ki önemli yenilikler engelli olmayan kişilerin yaşamlarını kolaylaştırdığı gibi görme engelli kişilerin de yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Yardımcı teknolojik cihazlar, engelli kişilerin normalde yapamadığı işlerin gerçekleştirilmesine olanak sağlayan mekanik, elektrik ya da bilgisayarlı öğelerdir. Engelli insanlara yönelik yardımcı teknolojilerin çeşitli türleri, çeşitli görevleri yerine getiremeyen insanlar için uyarlanabilir ve iyileştirici teknikler sağlamaktadır. Aşağıda yardımcı teknolojilerin görme engelliler için olan faydaları ve zorlukları açıklanmıştır.

A- Yardımcı Teknolojilerin Faydaları

- En temel faydası, görme engelli insanların şimdiye kadar elde etmekte zorlandıkları yazılı karakterlere erişim olanağı sunmasıdır.
- Yazılı bilginin, yardımcı teknoloji kullanılarak elde edilmesi Braille ve büyük yazılı kitaplar gibi eski yöntemlere göre oldukça ucuzdur.
- Bilgisayar teknolojisi yoluyla normal gören bireylere sağlanan yazılı materyaller, yardımcı teknolojiler kullanılarak görme engelli öğrencilere de sağlanabilir.
- Yardımcı teknolojiler aracılığı ile görme engelli öğrenciler, bağımsız bir şekilde yazılı bilgiyi, ihtiyaçlarını karşılayacak bir formata dönüştürülebilir
- Klavye kullanma yeteneği ve kelime işlemcisi yazılımı görme engelli öğrencilere kolay ve etkili bir şekilde yazılı materyal üretme imkânı verir.
- Öğrenciler internetin geniş kaynaklarına erişim kazanabilir, e-mail yolu ile diğerleriyle iletişim kurabilir ve CD-ROM'lar da veya veri tabanlarında depolanmış bilgiye erişim kazanabilirler.

B- Yardımcı Teknolojilerin Zorlukları

- Bilgisayar ekranındaki şekilsel bilgiye erişim başlıca bir sorundur. Çünkü şekiller otomatik olarak sese veya dokunsal imgelere dönüştürülemez.
- Çoğu yardımcı teknolojinin karmaşık olmasından dolayı teknolojiyi etkili bir şekilde kullanmak için görme engelli öğrencinin kaliteli ve teknik olarak yetenekli öğretmenlerinden doğrudan eğitim almasını gerektirir. Bu ihtiyacı karşılamak için öğretmenler, öğrencilerinin o teknolojiyi kullanma da yeterli olmalarını sağlamak için gereken ek eğitimi almalıdır.
- Görme engelli öğrencinin yetersizlik oranı arttıkça, ihtiyacını karşılayacak yardımcı teknolojide daha karmaşık hale geleceği için bu teknolojinin maliyeti yüksek olabilir.

C- Yardımcı Teknolojilerin Ediniminde ve Kullanımında Öğretmenlerin Rolü

Görme engelli öğrencilerin öğretmenleri, uygun yardımcı teknoloji ve eğitim almalarını sağlamada en büyük sorumluluğa sahiptir. Bu sorumluluğu yerine getirmek için teknolojinin faydalarını ve sınırlılıklarını, bilgisayar ekranına ulaşmanın temel stratejilerini, yardımcı teknoloji değerlendirme sürecini ve teknoloji becerilerinin görme engelli öğrencilere öğretildiği metotları iyi anlamaları gerekir. Görme engelli öğrencilere eğitim hizmeti veren öğretmenler teknolojinin kullanımında aşağıdaki görev ve sorumlulukları yerine getirmelidir:

- Genel veya yardımcı teknoloji uzmanlarının yardımı veya işbirliği ile yardımcı teknoloji servislerinin temin edilmesine rehberlik etmeli.
- Okullarındaki tüm öğrenciler için çok sayıda teknoloji çeşidinin ve teknoloji eğitiminin sağlanmasını desteklemeli.
- Uygun yardımcı teknoloji alımı üzerine okul yetkililerine tavsiyede bulunmalı.
- BEP ekibine uygun hedefler ve yardımcı teknoloji bakımından eğitsel standartları belirlemede rehberlik etmeli.
- Seçilen yardımcı teknolojinin kullanımını tasarlamalı, doğrudan eğitimini sağlamalı veya diğer okul personeli eğitmeli.
- Öğrencinin değişen ihtiyaçlarının ve becerilerinin sürekli olarak değerlendirilmesini sağlamalı.
- Yardımcı teknolojinin okuldaki bütün öğretmenler tarafından kullanılması için diğer branşlardaki öğretmenlerle görüşmeli.

D- Görme Engelli Kişilerin Eğitim ve Günlük Yaşamlarında Kullanabilecekleri Yardımcı Teknolojiler

Okuma Becerilerinde Kullanabilecek Yardımcı Teknolojiler

Bilgisayar

Bilgisayar tüm kullanıcıların hayatlarını kolaylaştırmaktadır, ancak bilgisayarın hayatın kolaylaşmasına katkısı engelliler için çok daha büyük olmaktadır. Mesela, görme engelli bir kullanıcı; kitap, gazete vb. yazılı kaynaklardan normal şartlar altında faydalanamazken, bilgisayar teknolojisiyle yazılı materyalleri rahatlıkla okuyabilmektedir. İş ve eğitim ortamında bilgisayar sayesinde başkalarına bağımlı olmaktan kurtulan engellilerin, üretkenliği ve verimliliği de artmaktadır. Görme engelliler bilgisayarı görme engeli olmayan kimseler gibi “ekran okuma programı” yardımıyla rahatlıkla kullanabilir, program yazabilir, hatta web tasarımı yapabilir. Şayet öğrenci iseler kitaplarını bilgisayar yardımıyla okuyabilir, derslerde not alabilir, ödev ve projelerini hazırlamakta bilgisayardan faydalanabilirler.

Yazılı metinlerin seslendirildiği ekran okuma programlarındaki robotik seslerin, görme engelli kişiler tarafından işitsel olarak algılanmasını zorlaştırabilir. Fakat bu programı kullanmaya devam eden bireyler bu ses tonuna zamanla alışmaktadırlar.

Büyüteçler

Ekran büyütücüler az gören öğrenciler için tasarlanmış araçlardır. Bu araç sayesinde az görmesi olan kişi yazılı metni en rahat okuyabileceği büyüklüğe getirerek okuyabilir. Normal bir yazı karakterini 36 kat'a kadar büyütebilen büyüteçler bulunmaktadır. Taşınabilir olmaması günlük yaşamda kullanımını zorlaştırmaktadır.

EI Büyüteçleri

EI büyüteçleri de yine az gören öğrencilerin okuma faaliyetlerini gerçekleştirmeye yardımcı olan bir araçtır. Bu tip büyüteçler yazılı metnin üzerine getirildiğinde metni büyütür ve az gören kişi tarafından daha rahat okunabilir hale getirir. EI büyüteçlerinin hafifliği ve hacimsel olarak küçük olması az gören bireylerin bu aracı daha işlevsel (evde, okulda, ulaşım araçlarında, marketlerde vb. ortamlarda) kullanmalarına yardımcı olmaktadır.

Yazılı Doküman Okuma Makinesi

Bu makine, normal gören yazı ile yazılmış yazılı metni tarar ve onu seslendirir. Bazı modelleri ise seslendirdiği dosyaları mp3 vb formatlara dönüştürerek görme engelli kişinin günlük yaşam içerisinde metinleri dinlemesine hizmet etmektedir.

Kabartma Klavyeler

Bu klavyeler aracılığı ile görme engelli kişi, bilgisayar monitöründe görünen yazıların kabartılmış halini parmak uçları ile dokunarak okur. Ekran okuma programı kullanmak istemeyen görme engelli kişiler için uygun bir yardımcı teknolojidir.

Yazma Becerilerinde Kullanabilecek Yardımcı Teknolojiler

Braille Daktilo

Braille Daktilo görme engelli kişilerin yazma becerilerine yardımcı olan bir araçtır. Bu araçta braille alfabesinde yer alan 6 noktayı temsilen toplam 6 tuş bulunmaktadır. Bu tuşlar aracılığı ile görme engelli bireyler yazma gereksinimlerini karşılarlar. Braille Daktilo günümüzde eski bir teknolojidir. Ayrıca ağırlığı onun farklı ortamlarda da rahatça kullanılmasının önünde önemli bir engeldir.

Braille Not Tutucular

Braille not tutucular, daktiloya benzer bir şekilde tasarlanmıştır. Daktiloya göre daha hafiftir. Bu önemli bir kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Görme engelli kişiler bu aracı yanlarında rahatça taşıyabilir ve okul ortamından farklı ortamlarda da not tutabilmesine hizmet eder.

Braille Yazıcılar

Braille Yazıcılar, görme engelli bireylerin bilgisayar ortamında yazdıkları yazıların kabartma olarak basılmasını sağlar.

Günlük Yaşamda Kullanılabilecek Yardımcı Teknolojiler

Para Ölçü Aracı

Görme engelli kişiler banknot halindeki Türk Lira'larının ebatlarında farklılık ve üzerlerinde bir işaret olmaması nedeniyle dokunsal olarak banknotları ayırt edememektedir. Bu durum onların günlük yaşam becerilerini bağımsız olarak yerine getirmelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu aracın açılır iki kapağı bulunmaktadır. Kapağı açtıktan sonra banknot dik bir şekilde kapakların dibine yerleştirilir ve kapaklar kapatılır. Banknotun dışarında kalan kısmı, kapaklardan birinde bulunan braille sembollerinin üzerine doğru bükülür. Banknotun bitimindeki Braille sembolü okunarak kaç lira olduğu görme engelli kişi tarafından bilinir.

Sıvı Düzeyi Ölçer

Görme engelli kişiler bardak vb. araçlara sıvı doldururken taşmamasını sesinden, parmaklarının uçlarını bardağı içine sokarak vb. yöntemlerle algırlar. Bu yardımcı teknoloji sayesinde görme engelli kişiler sıvı doldururken hem ortamı kirletmeyecekler hem de içilmesi gereken sıvıları daha hijyenik bir şekilde içebileceklerdir.

Renk Tanıma Cihazı

Bu araç üzerine getirilen rengin hangi renk olduğunu sesli olarak ifade etmektedir. Kumaş, kâğıt, plastik, cam vb. materyallerin üzerinde bulunan renkleri seslendirebilmektedir. Bu aracın dezavantajı ana renklerin tonları olan farklı renkleri kendi adları ile ifade etmesidir (sakız mavi, buz mavi vb. renkler).

12- NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLAR İLE GÖRME YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLARDA GÖZLENEN GELİŞİMSEL FARKLILIKLAR VE ANNE BABALARA ÖNERİLER

A- Gelişim Alanlarına Göre 0-3 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri

Zihinsel gelişim; düşünme, anımsama, farklılıkları ayırt etme veya işitme, fikirler ve durumlar arasındaki ilişkileri belirleme ve problem çözme becerilerini içermektedir.

Zihinsel Gelişim

Normal Zihinsel Gelişim Göstergeleri

0-3 yaş grubu çocuklardan beklenen en temel zihinsel gelişim basamakları aşağıda sıralanmıştır:

- İkinci bir nesneyi eline almak için bir elindeki nesneyi diğer eline geçirir.
- Kabın altına saklanan nesneyi bulur.
- Vücut kısımlarından birini gösterir.
- Benzer nesnelere eşleştirir.
- Karalama yapar.
- İstenildiğinde büyük ve küçükü gösterir.
- Üç rengi eşleştirir.
- Ses çıkaran nesnelere isimlendirir.
- Eylem içeren resimleri isimlendirir.
- Geometrik şekilleri, resimleri ile eşleştirir.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Zihinsel Gelişimin Göstergeleri

Zihinsel gelişim açısından görme yetersizliği olan çocukların uygun kavram gelişimi sağlayabilme ihtiyacı, onlara sunulan uyarılarla aldıkları ipuçlarının doğruluğuna dayanır. Görme yetersizliği olan çocuk, çevresi hakkındaki bilgileri birinci derecede işitsel ve dokunsal süreçte öğrenir. Görme yetersizliği olan çocuğun zihinsel gelişimi daha yavaş ya da farklı şekilde gelişir.

İşitme duyusu, bireye gerekli girdileri/bilgileri verir ama işitme duyusu, görmeden daha ağır gelişir. Bunun sonucu olarak görme yetersizliği olan çocukların gelişim evreleri yavaş olur. Zihinsel gelişim açısından dokunma ve işitme ile sağlanan bilgiler görme duyusuna kıyasla daha fazla zaman aldığı için, daha yavaş bilgi sağlanır.

Görebilen ve görme yetersizliği olan tüm bebekler için dokunma birincil bilgi kaynağıdır. İşitsel girdilerin/bilgilerin birincil kanal haline gelebilmesi için zaman gerekir. Bu nedenle ilk aylarda bebekle iletişimde mümkün olduğunca ona dokunmak ve yanında olmak ön plana çıkmaktadır. Görebilen bir çocukta kavramları oluşturmada görsel bilgi kullanımı oldukça önemli ve ilk sırada yer almaktadır. Görmeye kıyasla duyma daha kısıtlı bir değer taşımakta, dokunma ise uzaktaki çok büyük, çok küçük, kırılğan ya da tehlikeli objeler hakkında uygun deneyimler sunamamaktadır. Bu nedenle görme yetersizliği olan çocuklar daha fazla dokunsal ve işitsel deneyimlere ihtiyaç duymaktadırlar.

Öneriler

- Bebeğinizin yatağının üstüne ses çıkaran oyuncaklar (mobiller) asın. Dikkatini bu oyuncaklar üzerine çekmeye çalışın. Bebeğiniz büyüdükçe, mobili eli ile araması, mobile dokunması ve mobili hareket ettirmesi için elinden tutarak elini yönlendirin.
- Bebeğinize şarkı söyleyerek, onunla konuşarak, yumuşak bir şekilde bebek masajı yapın.
- Bebeğinizin ellerinin boş kalmasına izin vermeyin. Bebeğinize çingırak, diş halkası ve sıkılınca ses çıkaran oyuncakların yanı sıra evde bulunan plastik kap, kaşık, mandal ve kutu gibi eşyaları da verin. Bunları tanınması, kavraması, elinden bırakması ve fırlatması için onu yönlendirin. Farklı yapı, büyüklük ve şekillerdeki nesnelere, bebeğin oyundan sıkılmasını engeller, ilgisini çeker ve bu şekilde bebeğiniz yaşayarak ve etkin bir şekilde öğrenir.
- Oyunaçğın ya da nesnenin nasıl kullanılacağını bebeğinizin elinden tutup yönlendirerek ona gösterin; bebeğinizi yapıları tekrar etmesi için teşvik edin.
- Önce kendi vücut kısımlarınıza, sonra da çocuğunuzun vücut kısımlarına (burun, ağız, kulak, saç, el ve ayak gibi) dokunarak isimlerini söyleyin, tekerlemeler söyleyerek çeşitli oyunlar oynayın.
- Değişik sesler çıkaran nesnelere farklı yönlerde hareket ettirerek, bebeğinizin işitme duyusu yardımı ile başını ya da vücudunu çevirerek bunları takip etmesini sağlayın.
- Sizin gözetiminizde dolap ve çekmeceleri boşaltıp tekrar yerleştirmesine izin verin. Bu sırada ona eşyaların özelliklerini ayrıntıları ile anlatın.
- Bloklar, farklı büyüklükte toplar ve iç içe geçen kutuların yanı sıra mandal, makara gibi farklı nesnelere vererek bunları tanınmasını sağlayın ve birlikte kutulara doldurma-boşaltma oyunları oynayın.
- Bebeğinizle dolgu oyuncaklar, evcilik oyuncakları (oyuncak bardak, kaşık, ütü, bebek vb.) kullanarak çeşitli oyunlar oynayın.

- İç içe geçen kutuları ve küpleri ne yaptığınızı ona anlatarak ve onun eli, sizin elinizi tutar konumda iken üst üste koyun ve daha sonra ondan devirmesini isteyin.
- Basmalı, itmeli, parmaklarını kullanabileceği ve neden-sonuç ilişkisini görebileceği oyuncaklar hazırlayın.
- Farklı dokularda ve boyutlarda değişik sesler çıkaran toplar ile oyunlar oynayın.
- Farklı doku ve boyutlarda kâğıtlar kullanarak, katlama, kesme, karalama ve temel çizgiler çizme çalışmaları yapın. Çeşitli kalınlıklarda ipler ile çizgiler ve geometrik şekiller oluşturarak bunları çocuğa tanıttın.
- Çocuğunuzun rafya, kurdele, bant vb. yapıda malzemelere dokunmasına ve bunları kullanmasına izin verin.
- Kumaş, karton, düğme, pamuk, zımpara vb. nesnelere farklı sayfalara yapıştırıp bu sayfaları birleştirerek kitap oluşturun.

Dil Gelişimi

Normal Dil Gelişimi Göstergeleri

0-3 yaş grubu çocuklardan dil gelişiminde beklenen en temel basamaklar aşağıda sıralanmıştır:

- Başkalarının çıkardığı sesleri tekrarlar.
- Hareketle birlikte verildiğinde basit komutları yerine getirir.
- Nesne ve kişileri belirtmek için tek sözcüğü anlamlı bir şekilde kullanır.
- Kendi üzerinde 3 vücut kısmını gösterir.
- “Bu nedir?” sorusuna nesnenin ismi ile cevap verir.
- İsteklerini anlatmak için sözcükler ve hareketleri birlikte kullanır.
- “Nerede?” sorusuna cevap verir.
- Tanıdığı çevre seslerinin isimlerini söyler.
- Kendi ismi yerine “Ben, bana, benim” ifadelerini kullanır.
- “Kim?” sorusuna isimle cevap verir.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Dil Gelişimi Göstergeleri

- Bebekler, yeni doğan döneminden itibaren sese tepki göstermeye başlarlar. Bu tepkiler duydukları seslerin anlamlarını bildiklerinden değil, şartlandıkları ve bu sesleri çok duydukları içindir. Bu gelişme, görme yetersizliği olan çocuklarda ilk somut kelimelere tepki göstermek şeklinde olmayabilir. Görebilen bir çocukta görsellik, görme yetersizliği olan bir çocukta ise ses önemlidir. Görme yetersizliği olan çocukların

kendilerini yalnız hissetmelerini engellemek için düzenli olarak çeşitli sesler dinletilmelidir. Önemli olan nokta, radyonun sesinin sürekli açık tutulmamasıdır. Bu durum, çocuğun çevresiyle ilgilenmesine engel olabilmektedir.

- Görme yetersizliği olan çocuklarla konuşmak, eşyaların isimlerini söyleyerek, tanıtarak dokunmasını sağlamak, onunla oynamak, dil gelişiminde normal gelişmeyi sağlar. Çocuğun konuşmasına fırsat verilmeli ve kullandığı sözcüklerin anlamları zenginleştirilmelidir.
- Görme yetersizliği olan çocuklar, yüz ifadelerini ve hareketleri göremediklerinden dokunma duygusu, duyguların ifadesini anlamada büyük önem taşımaktadır.
- Görebilen çocuklar anne babalarıyla göz kontağı kurabilir, onların yüzüne bakar ve gülümserler. Bu anne babanın etkileşimini pekiştirir. Anne-baba çocuğun ilgisini çeken nesnelere arayıp bulur. Onlar hak-kında konuşur. Görme yetersizliği olan bebeklerin anne babalarıyla göz kontağı kuramaması nedeniyle iletişimde ve dolayısı ile jest ve mimiklerde azalma olur. Görme yetersizliği olan bebekler, dikkat çekmek için sözlü iletişim yerine ağlama, mızımızlanma davranışları gösterebilirler. Bu durumda anne-babaların ses tonlarını çok iyi kullanmaları ve dokunsal uyarımlarla bunu desteklemeleri gerekmektedir.

Öneriler

- Çocuğunuz ile anlaşılır cümlelerle, onun ismini kullanarak konuşmaya özen gösterin.
- Çocuğunuzun konuşmasını genişletin. Örneğin; çocuğunuz «top» dediğinde siz, «evet, senin büyük/yumuşak topun» diyerek bahsedilen nesne veya olayların özelliklerine değinin.
- Konuşurken ona yaklaşıp dokunun, bazen yüzünü yavaşça kendinize doğru çevirin.
- Sesinizin tonunu değiştirin ve şarkı söyleyin. Bebek şarkıyı dinlerken ellerinizle onun ellerini kavrayarak şarkının ritmine göre el çırptırın.
- Taklit etme yolu ile onun dikkatine, gülümsemesine ve çıkardığı seslere karşılık verin.
- Bebeğinizi hareket ettirirken “hoop, hop” veya oyuncak araba ile oynarken “düüt, düüt” gibi sesler çıkarın.
- Bebeğinize müzikli, sıkılınca veya sallanınca ses çıkaran oyuncaklar alın. Oyuncakın çıkardığı sesi sözel olarak tekrarlayın (Örnek: Çın çın, pam pam, buu buu gibi).
- Siz konuşurken, bebeğinizin sizin yüzünüze dokunmasına ve ağız hareketlerini hissetmesine izin verin.

- Bebeğinize dolgu oyuncaklar verin ve bu oyuncaklarla birlikte oynayın. Önce kendi vücudunda, daha sonra oyuncak bebekte vücut kısımlarına dokunarak ve onun da dokunmasını sağlayarak bu kısımları isimlendirin.
- Onu sıklıkla dışarı çıkarın ve onunla çevresinde duyduğu sesler, kokular ve hissettiği farklı durumlar (rüzgarın yüzüne vurması ya da havanın nemli olması vb.) hakkında konuşun. Bebeğinizi çevredeki sesleri (kedi sesi, akan suyun sesi, rüzgar sesi, veya zilin sesi gibi) fark etmesi için teşvik edin. Bu sesleri taklit etmesini isteyin.
- Çocuğunuzun evde yaptığınız etkinliklere katılmasına izin verin, onunla yaptığınız işler ve o gün planladığınız günlük işler hakkında konuşun.
- Oyun ve konuşmada, hareket içeren kelimeler kullanın (Örneğin; oturalım mı?, yürüyelim mi? vb.).
- Çocuğunuz birden sessizleştiğinde, çevredeki seslerden olayları anlamaya çalıştığını düşünerek ona bu sesleri dinlemesi için fırsat verin, daha sonra bu sesleri ve kaynağını açıklayın.
- Çocuğunuzla karşılıklı oturun ve ellerinden tutup yönlendirerek blokları, kutuları üst üste koyma, yan yana sıralama, blokları sayma çalışmaları yaparak birlikte oynayın.
- Çocuğunuza günlük yaşantısında karşılaştığı durum, nesne ve olayları içeren kısa hikâyeler anlatın ya da kasetlerden dinletin ve bu hikâyeleri nesnelere kullanarak canlandırın (alışveriş yapma vb.).
- Oyuncakları toplarken, tek tek dokunarak oyuncaklarının isimlerini söyleyin ve daha sonra çocuğunuzun da bu oyuncaklara dokunarak isimlendirmesini isteyin.
- Çocuğunuzla birlikte müzik eşliğinde dans edin. Hızlı müzikle hızlı hareketler, yavaş müzikle yavaş hareketler yaparak, «hızlı-yavaş» kavramlarını öğrenmesine yardımcı olun.
- Çocuğunuza bazı konu ve kavramları, çevre seslerini («yağmur yağar, şıp şıp şıp» gibi) içeren şarkılar ve rontlar öğretin.
- Çeşitli sesleri teybe kaydedin ve bu seslerin kaynağı olan nesnelere, çocuğunuza göstermeye çalışın. Çocuğunuzdan teypten duyduğu sesin kaynağı olan nesneyi bulmasını isteyin (Örneğin, köpek sesi-köpek maketi vb.).
- Bebeğinin sesin nereden geldiğini anlamasına yardımcı olun.
- Çocuğunuzun yeni ve farklı deneyimler kazanmasına fırsat tanıyın.
- Çocuğunuza sorular sorun.
- Çocuğunuzun soru sormaya cesaretlendirin.
- Çocuğunuzla bebek diliyle konuşmaktan kaçının.

- Çocuğunuzla diğeri insanlarla iletişimi geliştirmeye yönelik oyunlar oynayın.
- Çocuğunuza duygularınızı söyleyin.
- Çocuğunuza konuşma ve dinleme duruşunu öğretin.

Fiziksel Gelişim

Normal Fiziksel Gelişim Göstergeleri

Çocuklar, çevrelerindeki nesnelere ve kendi vücutlarını keşfetmek için hareket ederler. Bu hareket kapsamında nesnelere yapılan kavrama, tutma gibi etkinlikler çocukların nesneyi tanımasını ve vücut kısımlarını nasıl kullanacakları bilgisini kazanmalarını sağlar.

0-3 yaş grubunda çocuklardan beklenen en temel fiziksel gelişim basamakları aşağıda sıralanmıştır:

- Önündeki nesneye uzanır ve kavrar.
- Kollarından destek alarak yüzükoyun yatarken başını ve göğsünü kaldırır.
- Kendisini bir yere destekleyerek oturur.
- Emekler.
- El çırpar.
- 3 küple kule yapar.
- Pastel boya ya da kurşun. kalem ile karalamalar yapar.
- Bağımsız yürür.
- Olduğu yerde çift ayak sıçrar.
- Sabit duran büyük topa tekme atar.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Fiziksel Gelişim Göstergeleri

Fiziksel gelişim, yukarıda da belirttiğimiz gibi; emekleme, tutunarak ayağa kalkma, tutunarak yürüme, yalnız başına yürüme vb. bir sıra izler. Görme yetersizliği olan bir bebek ancak kulak-el birlikte çalışmasını kurduktan sonra emeklemeye başlayacaktır. Bebeklerin emeklemeleri, çevrelerindeki işitsel ve dokunsal uyaranlara ulaşma çabasından kaynaklanır. Çevresinde duyduğu bir sesin kaynağına ulaşma becerisi ise birinci yılın sonuna doğru gelişebilecektir.

Görme yetersizliğinden etkilenen çocuklarda duruş ve yürüyüş sorunları gözlemlenir. Bunların nedeni, yeterince hareket etmemekten dolayı kasların güçlenmeyişi ve anne-babaların düşüp zarar göreceğinden korkarak çocuklarına yürüme fırsatı vermemeleridir. Görme yetersizliği olan çocukların bedensel duruşlarında karşılaşılan prob-

lemler dengenin yetersiz olmasından ve kasların daha az güçlü olmasından kaynaklanmaktadır.

Az görmeyle doğan çocuklar, hareket gelişimlerini, engelle birlikte çevrelerini araştırma yoluyla geliştirmektedirler. Dolayısıyla az gören ve kör çocuklarda normal gelişim düzeyleri gecikebilir. Bu çocuklar yüzükoyun pozisyonunda uyumada zorlanabilirler. Sürünme ve emekleme aşamaları da gecikip, sıklıkla 2 yaşından sonra yürümeyi öğrenirler.

Bebekler 4 aylık olduğunda uzandığı nesnenin görüntüsünü kavramaya başlar. Görme engelli çocuklar ise 11. aya kadar ses çıkaran oyuncaklara uzanmayabilirler. İşittiği sese doğru yönelerek oyuncacı almak, görerek almaya göre daha karmaşıktır. Onların dünyaları kollarının uzanabildiği alan kadardır. Dolayısıyla görme engelli çocuklar eşya kavramlarını dolambaçlı yollardan öğrenmek zorunda kalırlar. Bu bebekler ilk önce uzandıkları mevcut objelerin varlığını ve sesini anla-maya çalışırlar. Çünkü doku-narak ve işiterek eşya kavramını geliştirmede daha fazla zamana ihtiyaç duyarlar, dolayısıyla da gören çocuklara göre farkında olma fonksiyonlarını başarmada daha fazla zaman alabilir.

Öneriler

Fiziksel gelişim alanına yönelik Öneriler, ince hareket gelişimi ve kaba hareket gelişimi olarak iki alt başlıkta ele alınmıştır. Kaba hareket gelişimi, çocuğunuzun baş, gövde, kol ve bacaklarını kullanma fırsatlarını; boynunu dik tutma, sürünme, emekleme, oturma, yürüme, sıçrama ve tırmanma gibi becerileri içermektedir. Bu alanda çocuğunuzu desteklemek için;

- Çocuğunuzun yatış pozisyonunu sık sık değiştirin.
- Gün içinde farklı zamanlarda (en az bir saat) bebeğinizi düzgün yüzeyde, yüzükoyun pozisyonunda yatırarak onun yuvarlanması, oturması ve emeklemesi için gerekli hareketleri keşfetmesine yardımcı olun (Bu sürelerde yanında bulunun).
- Bebeğinize banyo yaptırdırken ve onu giydirirken kol-bacak ve gövdesine yumuşak egzersizler yaptırın.
- Bebeğinizin fiziksel gelişimi hazır olduğunda, eşyalara tutunarak ayağa kalkabilmesi ve sıralayabilmesi için uygun ortamlar hazırlayarak onu yönlendirin.
- Bebeğinizin ellerinden tutarak kısa süreli yürüme çalışmaları yaptırın. Beceri kazandıkça yardımınızı azaltın (tutunarak kalkabilen bebekler için).
- Çocuğunuz destekle yürümeye ve nesnelere çekmeye hazır olduğunda, çocuğunuza araba, küçük sandalye vb. itilen çekilen oyuncaklar sağlayın.

- Çok basit marangozluk (plastik) aletleri vererek belli deliklere, kalın plastik çivileri çakması için çocuğunuza model olun ve onu yönlendirin.
- Bebeğinize dokunmadan önce onunla konuşun.
- Bebeğinizi mümkün olduğu kadar sık hareket ettirin.
- Bebeğinizi beslerken ona dokunun ve onunla konuşun.
- Bebeğiniz yatarken ara sıra pozisyonunu değiştirin.
- Bebeğiniz başını kaldırmaya çalışırken zilli bir topla, yumuşak bir balonla ya da adını seslenerek ona yardımcı olun.
- Bebeğinizle sık sık konuşun.
- Bebeğinize farklı yüzeyler ve kumaşlara dokunması için fırsat verin.
- Bebeğinize vücudunu tanıması için yardımcı olun.
- Bebeğinize vücudunu hareket ettirmesi için yardımcı olun.
- Bebeğinizin kendi ellerinin farkına varmasına yardımcı olun.
- Bebeğinizin yatağının kenarına sesli oyuncaklar asın.
- Bebeğinizin ellerine değişik eşyalara dokunması için rehberlik edin.
- Bebeğinizin oturmasına yardımcı olun.
- Bebeğinizin değişik mesafelerdeki oyuncaklara uzanmasına yardımcı olun.
- Çocuğunuzun bir amaca yönelik hareket etmesini isteyin.
- Çocuğunuza emeklemesi için yardımcı olun.
- Çocuğunuzun keşfetmesi için yerlere değişik oyuncaklar bırakın.
- Çocuğunuz emeklemeyi başardıktan sonra emekleyerek merdiven çıkmasına cesaretlendirin.
- Çocuğunuza ayakta durmayı öğretin.
- Çocuğunuzun ellerinden tutarak yürütmesine yardımcı olun.
- Çocuğunuza yürürken kol ve bacak hareketlerini fiziksel yardımla gösterin.
- Çocuğunuz iterek hareket ettirebileceği büyük arabalardan çok hoşlanır. Bu tip oyuncaklar onun dengesini geliştirmeye de yardım eder.
- Çocuğunuzun yürüyebileceği mesafeyi zaman içinde yavaş yavaş arttırın.
- Çocuğunuza merdiven inip çıkmayı öğretin.
- İnce hareket gelişimi alanında, çocuğun ellerini kullanmayı öğrenmesi ve parmak hareketlerini geliştirmesi amacıyla rehberlik yapılır. Bu alanda çocuğunuzun desteklemek için;

- Bebeğiniz sırtüstü yatarken ses çıkaran nesnelere hareket ettirerek bebeğin sesi takip etmesine yardımcı olun (Nesneyi sallayarak değişik yönlere doğru çevirin).
- Bebeğinizin uzanabileceği uzaklığa toplar, bloklar veya çingirak vb. ses çıkaran özellikte nesnelere koyun. Yatağına tesadüfen temas edebileceği yerlere çeşitli nesnelere asın. Bu nesnelere elden ele geçirebilmesi için onu destekleyin. Baş ve işaret parmağı ile kavraması için verdiğiniz küçük nesnelere yutma tehlikesine karşın mutlaka bebeğinizin yanında olun.
- Büyük kaplar, yap-bozlar, iç içe geçen renkli plastik kutular kullanarak yap-bozları kaplara doldurma ve devirerek boşaltma gibi oyunlar düzenleyin.
- Çocuğunuzun arkasında durarak, eliniz çocuğunuzun elinin üzerinde onun hareketine yardımcı olacak şekilde; uzanma, kavrama, sallama, vurma, çekme-itme vb. etkinlikleri çalışın.
- Çocuğunuza çeşitli boyutlardaki kutuları nasıl iç içe yerleştireceğini gösterin. Takmalı-sökmeli oyuncaklar vererek oynaması için teşvik edin, birlikte oynayın.

Sosyal Gelişim

Normal Sosyal Gelişim Göstergeleri

Sosyalleşme becerileri, diğer insanlarla birlikte yaşamayı ve onlarla etkileşimde bulunmayı içeren davranışlardır. Sosyalleşme becerilerinin gelişimi, çocuğun kendi çevresinde uygun şekilde kabul görmesi, sorumluluk paylaşımı ve böylece özgüven duygusunun ve diğer alanlarındaki becerilerin gelişiminde ona katkıda bulunur.

0-3 yaş grubu çocuklardan sosyal gelişim alanında beklenen en temel basamaklar aşağıda sıralanmıştır:

- Yetişkinin gösterdiği ilgiye tepki olarak gülümser.
- Aynadaki görüntüsüne ya da başka bir bebeğe doğru uzanır ve hafifçe vurur.
- "Ce-ee" oyununu taklit eder.
- Yetişkini taklit ederek ellerini "güle güle" anlamında sallar.
- Basit ev işlerinde yetişkinin taklit eder (süpürmeye çalışır, yatak ör-tüsünü çeker, giysileri çamaşır sepetine atar).
- Güldüren ya da dikkati çeken hareketleri tekrarlar.
- Kitabı okuması veya paylaşması için yetişkinine verir.
- Komut verildiğinde, bir başka odadan bir nesneyi getirip götürebilir.
- Yetişkin kıyafetleri ile "giyinme" oyunu oynar.

- Sevgi, kırgınlık, üzüntü, gülme vb. gibi duyguları sözel olarak ifade ederek anladığını gösterir.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Sosyal Gelişim Göstergeleri

Görebilen çocukların çoğu tarafından kendiliğinden öğrenilen günlük yaşam becerilerinin, görme yetersizliği olan çocuklara sistematik olarak öğretilmesi gerekmektedir. Küçük bir çocuğun sosyal ortamlarda kendini yeterli hissetmesi ve olumlu benlik geliştirmesi, uygun etkileşim kurma yollarına sahip olması ile sağlanabilir.

Öneriler

- Günlük bakımı sırasında, bebeğinizle aranızda neşeli, öğretici deneyimler içeren bir iletişim olmasına özen gösterin.
- Bebeğinizle konuşurken ya da oynarken, yüzünüzün onunla aynı seviyede olmasına özen gösterin ve yüzünüze dokunmasına izin verin.
- Bebeğinize günde birkaç saat hafif, rahatlatıcı müzik dinletin. Hareketli müziklerde onun ellerini birbirine vurarak müziğe eşlik etmesini sağlayın.
- Bebeğiniz, yabancılara alışabilmesi için zaman zaman anne babanın yanında tanımadığı kişileri de görmelidir. Bu nedenle farklı ortamlara bebeğinizle birlikte katılmaya çalışın. Bu kişilerin bebeğinizle iletişim sürecini başlatmasına yardımcı olun.
- Günlük yaşantı sırasında bebekten ayrılırken onu öpmek, el sallamak, geri döndüğünde onu kucaklamak, 'merhaba' diyerek selamlamak sosyal becerilerin ve alışkanlıkların kazanılmasını destekleyecektir.
- Bebeğinizi çaba ve başarılarından dolayı ödüllendirin. "Aferin", "cici" gibi sözel ifadelerin yanı sıra alkışlama, kucaklama gibi ödüller de verin.
- Bebeğinizin eğitimine ve bakımına tüm aile bireylerinin katılımını sağlayın. Bu durumun bebeğinizin sosyalleşmesinde büyük etkisi olacağını unutmayın.
- Çocuğunuza yaşlılarıyla, kendisinden küçük ve büyük çocuklarla oynama fırsatı sağlayın, birlikte oyun oynaması için onu cesaretlendirin. Çocuklarla oynayabileceği basit, müzikli oyunlar öğretin.
- Çocuğunuza size yardım edebileceği küçük sorumluluklar verin.
- Çocuğunuza kendi odasında veya evin diğer bölümlerinde oyun oynama fırsatı sağlayın (köşeler oluşturun ve bu köşelerde evcilik oyunu, hikâye okuma-anlatma, hareketli oyunlar oynama, müzik dinleme ve müzik aletlerini kullanma gibi etkinlikler gerçekleştirilebileceği düzenlemeler yapın).

- Çocuğunuzla günlük yaşantı ile ilgili oyunlar oynayın. Bu şekilde oyun ve oyun materyalleri aracılığıyla çocuğunuzla aranızdaki sosyal etkileşimi güçlendirebilirsiniz (Oyuncak bebeği yatırıp uyutma, saçını tarama, besleme ve giydirme vb.).
- Çocuğunuza müzik dinleme alışkanlığı kazandırın. Onunla birlikte kollarını, bacaklarını, vücudunu neşeli ve ritmik bir şekilde hareket ettirebileceği şarkılar söyleyin.
- Çocuğunuzun şarkı söylemesi, konuşma becerisinin ve ritm duygusunun gelişmesine yardımcı olacaktır. Şarkı söylemesinin yanısıra, yüksek-alçak sesler, hızlı-yavaş ritimler dinletin ve çocuğunuzun dikkatini bunlar arasındaki farka yönlentin.
- Çevreyi tanıyabilmesi ve çevredeki sosyal ilişkileri tanımlayabilmesi amacıyla çevrenizde gezintiler yapın. Çocuğunuzun sosyal sözcükleri kazanabilmesi için 'lütfen', 'teşekkür ederim', 'günaydın' ve 'merhaba' gibi sözcükleri doğal yaşantılar sırasında sıklıkla kullanın.

Öz Bakım Gelişimi

Normal Öz Bakım Gelişimi Göstergeleri

Öz bakım davranışlarının gelişimi, çocuğun kabulünü artırarak ailenin ve toplumun mutlu ve bağımsız bir bireyi olma çabasında çocuğa yardımcı olur.

0-3 yaş grubunda çocuklardan beklenen en temel öz bakım gelişim basamakları aşağıda sıralanmıştır:

- Anne/baba tarafından tutulan bardaktan içer.
- İki elini kullanarak bardağı tutar ve bardaktan içer.
- Bağımsız olarak kaşıkla yemek yer.
- Düğmeleri çözüldüğünde pantolonunu çıkarır.
- Tuvalete gitme gereksinimini sözle veya hareketle ifade eder.
- Havlu verildiğinde ellerini yardımsız kurular.
- Ayakkabılarını çıkarır ve giyer.
- Taklit ederek dişlerini fırçalar.
- Hatırlatıldığında peçete kullanır.
- Çoraplarını çıkarır ve giyer.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Öz Bakım Gelişimi Göstergeleri

Banyo yapma, giyinme, yemek yeme ve tuvalet eğitimi, çocuğun günlük yaşamındaki temel etkinliklerdir. Her çocuğun, bu becerileri öğrenmek için hazır olduğu yaş değişikliği göstermektedir. Burada önemli olan; çocuğun yapamayacağını düşünerek onun yerine bunları yapmak değil, onun kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir hale gelmesi için ona fırsat vermek ve yardımcı olmaktır. Başlangıçta eğitimci ya da an-ne-baba model olmalı ve etkinliği anlatmalı, daha sonra elini çocuğun elinin üzerine koyarak beceriyi yapmasında fiziksel olarak ona destek olmalı ve çocuk beceri kazandıkça bu desteği azaltmalıdır.

Öneriler

- Bebeğinizi biberonla beslerken onun da biberonu tutmasına fırsat verin. Daha ileri aylarda sizin gözetiminizde kendi başına biberonunu tutarak beslenmesi için onu teşvik edin.
- Bebeğiniz sizin yedirdiğiniz katı yiyeceklere alıştıktan sonra, bebeğinizin eline sevdiği yiyeceklerden küçük parçalar vererek (verdiğiniz yiyeceğin özelliklerini tanımlayarak) yine sizin gözetiminizde yemesi için fırsat verin.
- Bebeğinizin bardağı tutması, ileri aylarda da bardaktan su içmesi ve yardımla kaşığı ağzına götürmesi için ona yardımcı olun. Başlangıçta bardağa ya da kaseye çok az miktarda sıvı koyun.
- Bebeğinizi giydirdirken onunla ne yaptığınızı, hangi giysisini giydirdiğiniz ve hangi vücut kısmına dokunduğunuz vb. hakkında konuşun.
- Şapkasını, çoraplarını, bağları çözülmüş ayakkabılarını vb. giysilerini çıkarması için çocuğunuza fırsat verin.
- Sizin gözetiminizde kendi yemeğini kaşık kullanarak yemesine fırsat verin.
- Bağımsız olarak bardak, kaşık kullanması için fırsatlar sağlayın.
- Dişlerini fırçalaması ve peçete kullanması için yemek sonrasında bunları yaptığınızı anlatarak ve bunlara ilişkin sesleri dinleterek ona model olun.

B- Gelişim Alanlarına Göre 3-6 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri

Zihinsel Gelişim

Normal Zihinsel Gelişim Göstergeleri

3-6 yaş döneminde soyut düşünme ve diğer karmaşık kavramların gelişimi gözlenir (Örneğin; mekan, derinlik, uzay kavramları). Kavramlar, soyutlamalar ve sınıflamalar

geliştirme, her çocuk için önemli zihinsel becerilerdir. Bu yaş grubundaki çocuklardan beklenen zihinsel gelişim basamakları aşağıda sıralanmıştır:

- Küçük-büyük, ağır-hafif nesnelere isimlendirir.
- Sorulduğunda 10 vücut kısmını gösterir.
- Taklit ile 10 nesneyi sayar.
- 6 parçalı yap-bozu tamamlar.
- İstenildiğinde 3 rengi isimlendirir.
- Üç şekli isimlendirir (kare, daire, üçgen).
- İnsan resmi çizer (baş, gövde, kollar ve bacaklar).
- Nesnelere başka bir nesnenin önüne, arkasına ve yanına koyar.
- 3'e kadar olan kombinasyonları toplar ve çıkarır.
- Doğum gününü gün ve ayı ile söyler.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Zihinsel Gelişim Göstergeleri

3-6 yaş döneminde, soyut düşünme ve diğer karmaşık kavramların gelişimi hızlanmaktadır. Ancak görme yetersizliği olan çocuklar bu noktada yavaşlık göstermektedir. Çünkü görme yetersizliği olan çocuklar, bu bilgileri diğer kişilerin kendileri için yapmış oldukları tanım-lamalardan elde etmek zorundadırlar. Gelişim basamaklarında ve soyut kavramların kazanılmasında öncelikle bir genel kavram oluşmaktadır. Gelişim aşamasında görme yetersizliği olan çocukların görme duyusu dışında sağlayacakları ipuçları çok önemli olduğundan, bunlar sağlanmadığı takdirde gelişimsel gerilikler gözlenebilir.

Bu dönemde oyun, kavram gelişimini sağlamak açısından önemlidir. Zihinsel gelişim, merakı keşfetme, neden-sonuç ilişkisi oyun ortamında daha kolay, daha kalıcı ve eğlenceli bir şekilde çocuğa kazandırılabilir. Çocuklar, keşfedici oyunlarla problem çözme becerisini de kazanmaktadır (pe farklı renklerde çamaşır asma vb.).

Taklit, becerilerin öğrenilmesinin önemli bir yoludur. Görme yetersizliği olan bebekler, taklit becerilerini diğer kişilerin beden hareketlerini kendilerinin üzerinde bırakmış oldukları duygular çerçevesinde ortaya koyabilirler. Bu nedenle dokunsal deneyimlerin artırılması çocuğun taklit becerisini, dolayısı ile de zihinsel gelişimi destekler.

Görme yetersizliği olan bir çocuk kavramları oluşturma sürecinde, daha çok işitme ve dokunmaya bağlı kalacağından tüm kavramların dokunsal ya da işitsel yaşantıyla öğretilmesi gerekmektedir. Bu alanda çocuğunuzu desteklemek için;

Öneriler

- Çocuğunuza ev ortamında tüm odaları gezdirin ve bu odaların özellikleri hakkında sözel olarak ayrıntılı bilgi verin.
- İki nesne arasındaki farklılıkları ifade etmesi üzerinde çalışın.
- İki tane birbirine benzeyen, bir tane benzemeyen nesneden oluşan bir nesne grubundan, aynı nesneden birini çocuğa verin. Elindeki nesnenin diğer nesnelere hangisine benzediğini dokunarak bulmasını isteyin.
- İki tane benzer, iki tane farklı nesneden oluşan bir nesne grubunun içinden çocuğa iki farklı nesne verin. Elindeki nesnelere benzerleri ile eşleştirmesini isteyin.
- Çocuktan nesnelere işlevlerine ve değişik özelliklerine göre sınıflandırmasını isteyin (Örneğin; çatal, kaşık yemek yememiz için gerekli bir araçtır. Metal kaşık, plastik kaşık vb. araçların sınıflandırılması vb.).
- Yaprak, kozalak, taş, dal parçaları, kuş tüyü vb. nesnelere toplayarak biriktirmesine izin verin. Bu nesnelere özellikleri hakkında çocuğunuzla konuşun.
- Çeşitli nesnelere çocuğunuzun dokunmasına izin vererek, bu nesnelere sayıları (az ya da çok oluşları), nasıl kullanıldıkları ve benzer olup olmadıkları hakkında onunla nesnenin tüm özelliklerini açıklayarak konuşun. Ona nesneyi tanıması için zaman tanıyın.
- Çocuğunuza değişik dokuda nesnelere dokunmasını vererek bunları keşfetmesi için fırsat yaratın. Örneğin; yumuşak, sert, pürüzlü, kaygan, ıslak nesnelere dokunmasını verin. Bu nesnelere özelliklerini ve dokunulunca verdiği hissi, çocuğunuzun anlayacağı dilde tanımlayın.
- Bebeğinizin ile çevreye gezintiler yaparken, onun nesnelere dokunmasına izin vererek, büyük-küçük, sıcak-soğuk, içinde-dışında gibi kavramları doğal ortamda öğrenmesini sağlayın.
- Çocuğunuzun çevresinde tanıdığı nesnelere şekillerini kartona çizip keserek, bu şekillerin etrafında parmaklarını gezdirmesine fırsat verin. Şeklin özelliklerini anlatın (şeklin bu kısmı, yuvarlak ya da sivri vb.).
- Aynı şekilleri farklı malzemeler kullanarak ikiye bölünmüş setler hazırlayın. Çocuğunuzdan bunlara dokunarak aynı malzeme ile yapılmış olanları eşleştirmesini isteyin.
- Farklı şekilleri tek bir malzeme kullanarak ve her şekilden iki tane olacak şekilde hazırlayın. Çocuğunuzdan aynı şekilde olanları eşleştirmesini isteyin.

Dil Gelişimi

Normal Dil Gelişimi Göstergeleri

3-4 yaşlarındaki çocuklar, kelime dağarcıklarını hızla geliştirirler. Hem yeni sözcükler öğrenir, hem de daha önce öğrendikleri sözcükleri daha esnek kullanmaya başlarlar. Duygularını, düşüncelerini, ilişkilerini anlatabilirler. Kız çocukları, erkek çocuklara göre dili daha erken dönemde ve daha becerikli bir şekilde kullanırlar. 5-6 yaşlarındaki çocukların dil kullanımı, bir yetişkininkine benzer, sosyal etkinliklerde konuşma artmaktadır.

3-6 yaş grubundaki çocuklardan beklenen dil gelişimi basamakları aşağıda sıralanmıştır:

- Sorulduğunda ismini ve soyadını söyler.
- Sık kullanılan nesnelerin nasıl kullanıldıklarını anlatır.
- İki olayı oluş sırasına göre anlatır.
- Birleşik cümleler kullanır (Topa vurдум ve yola kaçtı).
- Karmaşık cümleler kullanır (Benden gelmemi istedi çünkü).
- Telefon numarasını ve adresini söyler.
- En çok, en az ve birkaçı gösterebilir.
- Günlük deneyimlerini anlatır.
- "Neden?" ve "Nasıl?" sorularına açıklama ile cevap verir.
- Sözcükleri tanımlar.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Dil Gelişimi Göstergeleri

Konuşmaya yeni başlayan görme yetersizliği olan çocuklar konuşmalarında bir takım cümleleri anlamsız şekilde tekrar ederler. Bunun nedeni, çocuğun saatlerce televizyon karşısında oturması gibi, iletişim anlamı taşımayan dil yaşantılarına maruz kalmasıdır. Burada işitsel uyarım vardır, ancak çocuk için anlamlı işitsel girdiler/bilgiler yoktur. Bunun yerine az sayıda da olsa çocukla iletişim içindeyken ona dile ilişkin girdiler/bilgiler vermek, dil gelişimi açısından yararlıdır. Görme yetersizliği olan çocuklarda dil gelişimini desteklemek için çocuğun istek ve ihtiyaçlarını tahmin etmek yerine onun ifade etmesini beklemek, dokunduğu nesnelerin isimlerini söylemek, bunlarla ilgili konuşmak, çocuğun yaptığı hareketleri betimlemek ve kavramları anlatmak yerine doğrudan yaşantılar sağlamak gerekmektedir.

Öneriler

- Çocuğunuzun yanında olmadığınız zamanlarda yemek yeme, tuvalet vb. ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bunları ifade etmesini öğretin.
- Onu yeni yerlere götürün. Yaptıklarınız, gördükleriniz ve duyduklarınız hakkında konuşun.
- Her çeşit dilbilgisi hatasının doğrusunu, doğal ortamda tekrarlayın.
- Karışık ve anlaşılmayan konuşmaları, ona anlayabileceği düzeyde ve özellikle işitsel ve dokunsal tanımları kullanarak açıklayın.
- Telefon çaldığı zaman telefona bakması, sizi çağırmaması ve tanıdık kişilerle konuşması için fırsatlar verin.
- Kısa süreli olmak koşuluyla çocuğunuzun eğitici ve dinleyerek anlayabileceği televizyon programlarını ve reklamları takip etmesine izin verin.
- Çocuğunuza gittiğiniz yerlerde duyduğu sesleri farketme fırsatı verin. Daha sonra bu sesleri birlikte dinleyerek geçmiş yaşantılar hakkında konuşun.
- Çocuğunuzun sesleri eşleştirebilmesi için, farklı yapıdaki kutuların içine nohut, mercimek vb. nesnelere koyun ve ağzını açılmayacak şekilde yapıstırarak kapatın. Ses çıkaran bu materyallerden iki set hazırlayın. Bunlardan birini sallayarak sesini çocuğunuza dinletin ve ondan bu materyal ile aynı sesi çıkaran materyali bulmasını isteyin. Başlangıçta siz model olun, materyali gösterin ve çıkardığı sesi sözel olarak tanımlamaya çalışın.
- Çocuğunuza ve arkadaşlarına hikayeler anlatın. Hikayeyi anlattıktan sonra çocuklarla, hikaye hakkında konuşma, hikaye ile ilgili soruları cevaplama, hikayeyi tamamlama, dramatize etme, yeni hikayeler yaratma gibi faaliyetler yapın.
- 5-6 yaşındaki çocuğunuzla aynı sesle başlayan sözcükleri söyleme oyunu oynayın (Örneğin; "E" sesi ile başlayan kelimeleri söyleme Yetişkin: Elbise, Çocuk: Ev vb.)
- Çocuğunuzla «Bana tersini söyle» oyununu oynayarak zıt kavramları öğretmeye çalışın. (Örneğin; Yetişkin: Bana büyüğün tersini söyle, Çocuk: Küçük)
- Çocuğunuza gelecek zaman ifadelerini kullanarak cevap verebileceği sorular sorun.
- Çocuğunuzla telefon numaranızı, adresinizi öğretin.
- Bu dönemde de çocuğunuza gelişimini destekleyici, sizinle ve diğer çocuklarla birlikte oynayabileceği oyuncaklar sağlayın (evcilik oyuncakları, tamir aletleri, mekanik oyuncaklar, legolar, kavram oyuncakları, boncuklar, çiftlik oyuncakları vb.).
- Özellikle sosyal yaşantı sırasındaki deneyimlerini oyunlarına transfer edebilecekleri materyaller sağlayın (Örneğin evcilik oyunundaki tencere, tabak, çatal, bardak vb.). Çünkü misafir ağırlayan an-nesini gören bir çocuk; oyununda annesinin kullandığı

materyallere ihtiyaç duyacaktır. Doktor aletleri, tamir aletleri, evcilik oyununda kullanılan eşyalar vb. oyuncaklar, çocuğun bu ihtiyacını karşılayacaktır. Bu malzemeleri olarak çocuğunuza sunabileceğiniz gibi evde kullanılmayan, çocuk için tehlike yaratmayacak eşyaları da çocuğunuzun ihtiyacına göre ona sunabilirsiniz.

Fiziksel Gelişim

Normal Fiziksel Gelişim Göstergeleri

3-6 yaş dönemi fiziksel gelişim açısından çocukların “temel hareketler döneminde” buldukları yaşlardır. Temel hareketler döneminde kazanılan beceriler; koşma, atlama, sıçrama, sekme, yakalama, fırlatma, topa ayakla vurma gibi becerilerdir. Bunlar, tüm çocuklarda gözlenebilen ortak özellikler ve yaşam için gerekli becerilerdir. Temel hareketlerin gerçekleşmesi ve gelişmesi için olgunlaşma kadar çevresel ve bireysel etkenler de önemlidir.

3-6 yaş grubundaki çocuklardan fiziksel gelişim alanında beklenen basamaklar aşağıda genel olarak sıralanmıştır:

- Parmak ucunda yürür.
- Ayak değiştirerek merdivenleri çıkar.
- İki eliyle topu yakalar.
- 4-8 saniye yardımsız tek ayak üzerinde durur.
- Denge tahtasında yürür.
- 2-3 parçalı oyun hamurundan şekilleri birleştirir.
- Ev, insan, ağaç gibi tanınabilir basit resimler çizer.
- Basit şekilleri keser ve yapıştırır.
- Kalemtraş kullanır.
- Koşarken yerden nesnelere alır.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Fiziksel Gelişim Göstergeleri

Görme yetersizliği olan çocuklarda çevrenin etkisiyle olgunlaşma düzeyi değişken olabilir, bu da hareketlerin kazanılma sırasını, hızını ve düzeyini yavaşlatabilir. Bu alanda yapacağımız yoğun çalışmalar ve egzersizler ile çocuğun yaşının gerektirdiği gelişim düzeyine ulaşması sağlanabilir.

Doğuştan görme engelli çocukların hareket gelişimleri gecikmektedir. Bunun nedeni; oyun ve aktiviteler sırasında eşyalara uzanma ve bulmada problem yaşaması, her iki

elini vücudunun önünde bir araya getirmede zorluk, hareket sırasında görsel uyarıların olmaması ve çocukların çevreden aldıkları uyarıların eksik olmasıdır.

Görme engelli çocuklar genelde gören yaşlıları gibi aynı zamanlarda emekleyemez ve yürüyemezler. Kas zayıflıkları nedeniyle fizik tedaviye ihtiyaç duyarlar. Bazı görme engelli bebeklerde beyin engellerinin de bulunması fizik tedavi almalarını gerektirir.

Öneriler:

- Çocuğunuzun temel hareket becerilerini olgunluk düzeyinde başarabilmesi için çocuğa deneyim sağlayacağı düşünülen; asker gibi yürüme, parmak ucunda yürüme, yuvarlanan topa tekme atma, öne takla atma, tek ayak üzerinde sıçrama, çizgi çalışmaları ve kağıt katlama vb. değişik uygulamalar yaptırın.
- Tekmelemek için büyük deniz topları, fırlatma ve yakalama için küçük toplar vererek onunla oynayın.
- Sandalye veya koltuğa tırmanıp yanınıza oturması için ona yardım edin.
- Çocuğunuzun koordinasyon gelişimine yardımcı olması için; sandalye, üç tekerlekli bisiklet, oyuncak araba, sallanan at, salıncak vb. oyun araçlarını kullanmasına fırsat verin.
- Çocuğunuzu sık sık çocuk bahçesine götürerek sallanma, tırmanma, kayma, dengede yürüme, merdiven inme-çıkma vb. etkinlikler yapmasına fırsat verin.
- Bir kutu veya sepet içine oyuncaklarını, küçük eşyalarını doldurup boşaltmasını sağlayın.
- Masa ya da muşamba üzerinde oyun hamuru (plastirin) ile sıkma, yuvarlama ve değişik şekiller yaratma denemeleri yapmasına fırsat verin.
- Ev dışı oyun alanlarında oynayabilmesi için özellikle kum havuzu bulunan yerleri tercih edin ve yanınızda kova, kürek, tırmık, elek vb. kum oyuncakları bulundurun.

Sosyal Gelişim

Normal Sosyal Gelişim Göstergeleri

Üç yaşından itibaren oyun çağına giren çocuk, hareket becerilerinin de gelişmesiyle çevre üzerinde egemenlik kurmaya ve bunu giderek genişletmeye başlar. Artık çevresinde kendisinden bağımsız bir dünyanın varlığını ve kendisinin o dünya içinde bir birey olduğunu kabul etmiştir. Bu evrede çocuk, kendine özel ayrı bir benlik ve cinsiyet duygusu geliştirmeye başlar. Kuralları ve beklemeyi öğrenir, arkadaş seçimlerini kendi yapmaya başlar. Beş yaşına geldiğinde ise, artık yaşadığı kültür çevresine uyum

göstermeyi başarır. Altı yaşında çocuk bazı sorumlulukları almaya ve grup oyunlarından hoşlanmaya başlar.

3-6 yaş grubundaki çocuklardan beklenen sosyal gelişim basamakları aşağıda genel olarak sıralanmıştır:

- Diğer çocukların hareketlerini taklit ederek kurallara uyar.
- Telefona cevap verir, yetişkini arar veya tanıdığı kişilerle telefonda konuşur.
- Daha büyük bir çocuk tarafından yönetilen grup oyunlarının kurallarına uyar.
- Zorluk çektiği zaman yardım ister (banyoda ya da içecek alırken).
- Başkalarına ait olan nesnelere kullanmak için izin ister.
- Kendisi ile ilgili duyguları (kızgınlık, mutluluk, sevgi) ifade eder.
- Başkalarına oyunun ya da etkinliğin kurallarını anlatır.
- Yetişkin rollerini taklit eder.
- Kendi arkadaşlarını seçer.
- Kukla kullanarak ya da kendisi rol alarak öykünün bir kısmını canlandırır.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Sosyal Gelişim Göstergeleri

Görme yetersizliği olan küçük çocuklara, konuşurken diğer kişiye bakma ve dikkat etme, başkalarını oyuna katılmaları için davet etme, birisi ile karşılaştıklarında önce o kişi ile el sıkışmalarını öğretme, onların akranları tarafından daha fazla sosyal kabul görmelerine yardımcı olur. Çocuğa sosyal etkileşimlerinde gösterebileceği davranışları öğretme ve bunları yerleştirme, uygun olmayan davranışlarını ortadan kaldırma, çocuğun kendini güvenli ve yeterli hissetmesini sağlayarak sosyal gelişimini olumlu yönde etkileyen yaklaşımlardır.

Öneriler

- Çocuğunuzun olumlu davranışları kazanabilmesi için ona doğru model olmalısınız. Bu nedenle ondan yapmasını beklediğiniz olumlu davranışlar için ("Lütfen" ifadesini kullanmak, teşekkür etmek, engel dilemek, izin istemek gibi) ona model olun ve bu davranışların nedenini ona açıklayın.
- Çocuğunuza başarabileceği sorumluluklar verin (Örneğin; Masa hazırlanırken masaya tuzluk götürmesini istemek gibi). Çocuğunuz başarılı olduğunda veya kendisinden beklenen davranışı yerine getirdiğinde uygun ödüllerle onu ödüllendirin.

- Çocuğunuz yanlış davranışlarda bulunduğunda; hoşlandığı etkinlikleri kısıtlayarak ve bunu neden yaptığınızı ona anlayabileceği şekilde anlatarak bu davranışını tekrarlamasına engel olun.
- Çocuğunuzun doğruları deneme-yanılma yoluyla öğrenmesine fırsat verin. Bazen yanlış yapmasına sabır gösterin, yanlışını fark etmesini ve düzeltmesini sağlayın.
- Problem durumlarında çocuğunuzu dinleyin. Onu dinlediğinizi ve anladığınızı ona hissettirin.
- Çocuğunuzun cinsellikle ilgili sorularına onun anlayabileceği şekilde cevap verin.
- Çocuğunuzu ilgilendiren bütün konularda kararı onunla birlikte verin. Hangi yaşta olursa olsun, her fırsatta onun fikrini sorun.
- Çevreye gezintiler yaparak çevreyi gözlemlemesini ve sosyal kuralları yaşayarak öğrenmesini sağlayın (alışveriş yapmak, eğlenmek vb.).
- Çocuğunuzla yapamayacakları üzerine değil, yapabilecekleri üzerine konuşun.

Öz Bakım Gelişimi

Normal Öz Bakım Gelişimi Göstergeleri

3-6 yaş grubunda sosyal gelişimdeki hızlı ilerleme ile beraber çocuğın akranları tarafından kabulü büyük önem kazanmaktadır. Çocuğın kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması, temiz ve yaşına uygun giyinmesi, yemek yeme etkinliği sırasında yaşından beklenen davranışları göstermesi bu kabulün düzeyini arttırmaktadır. Bu yaş grubundaki çocuklardan kendine bakım aktivitelerinin gelişimi alanında beklenen basamaklar aşağıda genel olarak sıralanmıştır:

- Kendi kendine yemeğini yer.
- Sözel komutlar verildiğinde dişlerini fırçalar.
- Kendi giysisinin düğmelerini açar ve ilikler.
- Masayı toplar.
- Ellerini ve yüzünü yıkar.
- Yiyecekler için uygun araç-gereçleri kullanır.
- Zamanında tuvalete gider, soyunur, kendini siler, tuvaletin sifonunu çeker ve yarıdımız giyinir.
- Saçını tarar ya da fırçalar.
- Ayakkabılarını giyer ve bağlar.
- Haftalık ev işlerinden birinden sorumludur ve istenildiğinde bunu yapar.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Öz Bakım Gelişimi Göstergeleri

Görebilen çocuklar öz bakım alanındaki becerilerin çoğunu, çevrelerindeki günlük yaşam etkinliklerini gözleyerek kendiliklerinden öğrenmektedirler. Görme yetersizliği olan çocuklar ise; bu becerileri kendi başlarına kazanamazlar. Bu nedenle çocuklara bu becerilerini geliştirebilmeleri için gerekli destek verilmeli, ancak özellikle bu yaş döneminde çocuğun tüm bunları tek başına yapma isteği ve sosyal kabulü için bunun gerekliliği dikkate alınarak ihtiyaç duyduğu düzeyde yardımda bulunulmalıdır. Ayrıca, çocuklara uygun malzemeler verilmeli, yeterli zaman tanınmalı, onlara karşı sabırlı olunmalı ve çabaları mutlaka ödüllendirilmelidir.

Öneriler

- Kendine ait eşyaları, giysileri, oyuncakları düzenli bir şekilde kullanması için onu yönlendirin. Örneğin; dolabı için birlikte bir düzenleme yapın ve giysilerini ya da oyuncaklarını özelliklerine göre bu sınıflandırmaya uygun olarak yerleştirmesine yardımcı olun.
- Çocuğunuza kıyafetlerin isimlerini öğretin.
- Çocuğunuzun arkasında durarak ona giyinmeyi öğretin.
- Çocuğunuzun kıyafetlerin doğru tarafını bulabilmeleri için etiket, çarpı işareti veya düğme gibi bir işaret koyun.
- Çocuğunuzun daha kolay giyinebilmesi için cep, düğme ya da fermuar gibi kısımların yerlerini göstererek ipuçları verin.
- Çocuğunuzdan giyinme ve soyunma sırasında size yardımcı olmasını isteyin.
- Çocuğunuzun giydirirken ve soyarken ne yaptığınızı ona anlatın.
- Zamanla yardımı azaltın ve çocuğunuz kendi kendine giyinip soyunabilir hale gelsin.
- Çocuğunuz giyinmeden önce soyunmayı öğrenecektir.
- Çocuğunuza kıyafetlerini belirli bir düzen içinde yerleştirmeyi öğretin.
- Çocuğunuza yemek saatinde seçenekler sunarak onun farklı tat, koku ve yapıdaki besinleri tanımasını ve yiyecek seçimi konusunda karar verme sürecine katılmasını sağlayın.
- Çocuğunuzun mutfakta bulunan yiyecek paketlerini açmasına, yıkanmış tabak ve bardakları yerleştirmesine, meyveleri yıkamasına, sandviç hazırlamasına, yemek hazırlarken malzemeleri karıştırma-sına fırsat verin.
- Çocuğunuzun çeşitli gıdalarla dengeli beslenmesine özen gösterin.

- Çocuğunuzun ellerini biberonun üzerine yerleştirerek içmesine yardımcı olun.
- Çocuğunuzu beslerken ona ne yedirdiğinizi söyleyin.
- Çocuğunuzun kaşığı tutmasına yardımcı olun.
- Çocuğunuzun yiyeceklere dokunmasına ve tatmasına izin verin.
- Çocuğunuza kendi kendine beslenmeyi öğretirken arkasına oturun ve ellerininizi onun elleri üzerine koyup rehberlik edin.
- Çocuğunuz yemeğini kendisi yerken kenarları yüksek bir tabak kullanmaya dikkat edin.
- Banyo zamanı, çocuğunuzun sırtı hariç diğer vücut kısımlarını yıkayabilmesine fırsat verin.
- Sık aralıklarla tuvalete götürerek tuvalet eğitimi vermeye çalışın.

C- Gelişim Alanlarına Göre 7-11 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri

Zihinsel Gelişim

Normal Zihinsel Gelişim Göstergeleri

Okul yılları olarak adlandırılan geç çocukluk dönemidir. İlkokul yıllarına denk gelen bu dönemde ben merkezli konuşma ve düşünce önemli ölçüde azalır. Çocuk zihinsel güçlüklerin üstesinden gelmeye başlar. Problemlere mantıklı çözümler getirir, kuralları anlayabilirler, çoğunlukla somut nesnelere üzerinde düşünürler. Sıralama, sınıflandırma ve karşılaştırma işlemleri için şemalar geliştirirler. Nesnelere sınıflandırabilirler. Soyut kavramları anlamakta zorluk yaşarlar.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Zihinsel Gelişim Göstergeleri

Görme yetersizliği olan çocuklar ilkokula geldiğinde mantıklı bir düşünce sisteminde yoksun olurlar. Çevre koşulları ve uyarıcıların yetersiz oluşu nedeniyle henüz sezgisel düşünce basamağında bulunup eşyaları ve nesnelere tek boyut üzerinde düşünürler. Eşyaların ve nesnelere ağırlık ve hacim değişmezliğini, korunum ilkesine bağlı bir biçimde düşünme yeteneğinden yoksundurlar. Çocuğun gelişimine uygun eğitim ortamları planlanıp desteklenmediğinde, işitme ve dokunma duyularını kullanarak nesnelere fiziksel yapısında miktar, hacim, sayı vb. özelliklerinde değişime meydana gelmeyeceğini anlarlar.

Çocukların zihinsel yapıları, problemleri zihinsel olarak çözebilecek olgunluğa gelse bile bu dönemde bir problemin çözülmesi somut nesnelere bağlantılıdır. Anne-babalar

ve eğitimciler uygun model olup nesnelere somut olarak tanıtılabilirlerse karmaşık problemleri çözmeye iyi bir rehber olabilirler.

Öneriler

- Çocuğun anlayabileceği somut ifadeler kullanın (Ağaç gibi, ev gibi ifadeler).
- Basit ve anlaşılır kurallar koyun.
- Çocuğun istek ve ihtiyaçlarını uygun koşullarda ve zamanında karşılayın.
- Çevresindeki olgu ve olayların farkında olabilmesi için yaşantılar kazandırın.
- Derslerinde, çocuğun yetersiz kaldığı konularda, gerektiği kadar yardım edin.
- Gereksiz bilgilerle çocuğun ilgisini dağıtmayın.
- Öğrendiği bilgileri pekiştirmesi için sorular sorun. Tekrar yaptırın.
- Temel kavram ve becerileri öğrenmesi için planlı bir eğitim ortamı düzenleyin.
- Odasını toplama alışkanlığı kazandırın.
- Kıyafetlerini kendisinin seçmesine izin verin.
- Küçük alışverişler yapmasına izin verin.
- Sorumluluklar vererek davranışlarını izleyin, olayların başlangıç ve sonucunu birlikte değerlendirin.
- Basit problemleri çözmesine izin verin.

Dil Gelişimi

Normal Dil Gelişimi Göstergeleri

Dil insanların duygu, düşünce, tutum ve kültürel değerlerini öğrenmede önemli bir iletişim aracıdır. Bu dönemde çocuğun konuşmasında belirgin gelişmeler görülür. Daha önce iletişimde kendine dönük olan çocuk bu dönemde sosyalleşir, diyalog kurmaya başlar.

Okul çağında çocuklar bilgi almak amacıyla soru sorar. Sordukları soruların bir kısmı merakı gidermek bir kısmı da iletişim kurmak amaçlıdır. Bu dönemde “niçin, ne, nasıl” soruları çok sorulur.

İlkokul döneminde çocuk daha uzun ve karmaşık cümleler kurmaya başlar. Sözcük dağarcığı genişler ilkokul beşinci sınıfı bitiren bir çocuğun yaklaşık 50.000 sözcük bildiği varsayılır. Sözcük sayısındaki artışa rağmen kelimelerin anlamlarını tam olarak bilemezler.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Dil Gelişimi Göstergeleri

Görme yetersizliği olan çocukların görsel uyarıcılardan yeterince yararlanamaması taklit ve ifade gücünü azaltır. Oluşan bu farkı diğer duyarlarını yoğun bir şekilde kullanarak telafi eder. Yine görsel girdilerin yetersizliğinden dolayı çevresinde olan olayların ipuçlarını yakalaması konusunda zorlanacağından, olayların nedenleri ve sonuçları hakkında bilgi sahibi olması zorlaşır. Bu nedenle görme engelli çocuklara çevresinde olan olayların nedenleri, oluş şekilleri ve sonuçları hakkında betimleme yapılarak bilgi verilmeli, olayları detaylarıyla anlatması için ortam yaratılmalıdır.

Öneriler

- Çocuğun istek ve ihtiyaçlarını kendisi ifade etmeden karşılamayın.
- Dokunma duyusunu geliştirecek oyunlar oynamasına fırsatlar verin.
- Çocuğun dokunduğu nesne ve objelerin isimlerini söyleyerek ilgili açıklamaları yapın.
- Çevresinde bulunan nesnelerin ve objelerin isimlerini doğru ve düzgün olarak ifade etmesini sağlayın.
- Kavramlarla ilgili yaşantılar edinmesini sağlayın.
- Çocuğun söylediklerini dinleyerek uygun tepkilerde bulunun.
- Konuşma bozukluğu olan çocuğa sabırla davranın ve söylemek istediğini bitirmesine izin verin.
- Çocuğun ilgi duyduğu konularda konuşma ortamı yaratın.
- Kendisiyle ilgili yaşantılarını (aile, okul, çevre) anlatması için ortam sağlayın.
- Dilini doğru kullanması için sesli hikaye kasetleri dinletin.
- Çocuğun kelimeleri doğru ve düzgün telaffuz edebilmesi için çocuğunuza model olun.
- Kitap okuma alışkanlığı kazandırın (çocuğun yanında kitap okuyarak ona örnek olabilirsiniz. İlgisini çeken konularda kitaplar alarak okumasını sağlayın).
- Uygun olan çocuk programlarını dinletin.
- Dinlediklerini ifade etmesini sağlayın.

Fiziksel Gelişim

Normal Fiziksel Gelişim Göstergeleri

Bebeklik ve okul öncesi dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de çeşitli değişiklikler, gelişmeler meydana gelir. Geç çocukluk döneminde çocuk, bireyselleşmenin adımlarını atarak bir birey olarak toplum-da yer almaya başlar.

İlkokulun ilk üç sınıfında çocukların büyümesinde gittikçe yavaşlama görülmektedir. Doğuştan gelen ve ilk çocukluk yıllarında da devam eden erkek çocukların, kız çocuklarına kıyasla biraz daha iri görünmeleri bu sınıflarda da devam eder. Bu dönemde ağırlık artışı da boy uzaması gibi yavaştır. İlkokulun son yıllarına doğru kız çocuklarının ergenliğe girmesi nedeniyle ağırlıkları ve gelişimleri erkek çocuklarına göre daha hızlıdır. Hareket becerilerinde her iki cinste de gelişmeler gözlenir. Büyük ve küçük kasları sportif etkinliklere ve oyunlara katılabilecek olgunluğa erişmiştir. Erkek çocukların ince motor koordinasyonunda sorunları vardır.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Fiziksel Gelişim Göstergeleri

Görme yetersizliği olan çocuklarda kız ve erkek cinsiyetine uygun olarak boy ve ağırlık artışı hızı 7-11 yaş çocuklarının fiziksel gelişim özellikleri ile ölçülür. Ancak, görme yetersizliğinden fazlaca etkilenen ve gerekli uyarıcıların yetersiz veya zamanında verilememesi durumunda farklılıklar gözlenebilir.

Bu dönemde çocuk sürekli canlı ve hareketlidir. Sokakta oynanan oyunlara karşı isteklidir. Çocuğun sokakta oynanan hareketli oyunlara katılması ve başarılı olabilmesi için; gereken bedensel olgunluğa erişmesi, kendine fırsat tanınması, deneyim kazanması ve kendine güvenmesi fiziksel gelişiminde istenilen davranışları göstermesi için önemlidir.

Görme yetersizliği olan çocukların kaba motor ve ince motor gelişimlerinde sinir sistemine bağlı gerilikler gözlenebilir. Uygun görülen fizik hareketlerinin tekrarı ve planlı bir eğitimle ince ve kaba motor becerilerinin daha aktif duruma ulaşması sağlanabilir (Örneğin; hamurla oynama, tırmanma merdivenini kullanma vb.).

Öneriler

- Çocuğunuza bağımsız hareket becerileri kazandırmak için göz doktoru, özel eğitimcilerden profesyonel yardım alınız.
- Bağımsız hareket edebileceği ortamlar yaratın.
- Hareket becerileri kazandıracak araç gereçler kullanarak egzersiz yapmasını sağlayın.

- Çocuğunuzdaki fiziksel büyüme ve ağırlık artışını ona somut ifadelerle anlatın. Boyunu ölçüp söyleyin. Bilinen somut bir nesneyle kıyaslayın.
- Küçük kas gelişimini destekleyen etkinlikler yaptırın (hamurla oynama, küçük lastik topla oynama, ıslak sünger sıkma, kağıt işleri vs.).
- Güven duygusu kazandıracak etkinliklere yönlendirin (spor etkinlikleri; yüzme, jimnastik, goalball).
- Okuldaki sosyal etkinliklere katılması için onu cesaretlendirin.
- Okul ve yakın çevresinde kullanabileceği alanlardaki işaret ve ipuçlarını açıklayın (güzergahta bulunan önemli noktaların öğretilmesi).
- Gösterdiği başarıları takdir edin.

Sosyal Gelişim

Normal Sosyal Gelişim Göstergeleri

Çocuğun okula gitmesiyle birlikte sosyal davranışlarında büyük bir gelişme olmuştur. Arkadaşlar ve öğretmenin çocuk üzerindeki etkisi artarken anne-babanın etkisi giderek azalmaya başlamıştır. Yaptığı işler için beğeni toplamak, arkadaşları ve yetişkinler tarafından takdir edilmek bu dönemdeki çocukların gereksinimleri arasındadır. Aksi halde yaptıklarının değersiz olduğuna inanmakta ve aşağılık duygusuna kapılmaktadır. Yetersizlik ve aşağılık duygusu bu dönemdeki en büyük problemdir. Takdir görmeyen, güven duygusu geliştirilmeyen çocuklarda aşağılık duygusu gelişir, çevre ile sağlıklı ilişkiler kurmalarına, uyum güçlüğü çekmelerine ve gelecekteki öğrenmelerini olumsuz etkilemesine neden olur.

Çocuklara verilecek sorumluluklarla başarılı olabilecekleri alanlarda kendisini denemesine fırsat verilir. «Ben başarılıyım» inancı ile kişilik gelişimi olumlu etkilenen çocuk, bir sonraki gelişim dönemine güvenle girer.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Sosyal Gelişim Göstergeleri

Görme yetersizliği olan çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmesi, çevresiyle uyum içerisinde olması, topluma kaynaşması için temel ve fiziksel ihtiyaçlarının zamanında karşılanması gerekir. İhtiyaçları zamanında karşılanan çocuk güvenli, huzurlu, çevresiyle uyumlu bir kişilik geliştirir.

Anne-babalar ve öğretmenler çocuğun içinde bulunduğu gelişim özelliklerini dikkate alıp onunla doğru iletişim ve etkileşim kurarak çocuğun kişilik ve sosyal gelişiminde belirleyici olabilirler. Düzenlenecek planlı öğrenme-öğretme ortamıyla çocuk bir sonraki gelişim evresine olumlu yaşıntılar ve güvenle hazırlanır.

0-6 yaş döneminde görme yetersizliği olan çocuğun ailesinin yaşantısı, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı onun, kişilik ve sosyal gelişimi üzerinde etkili olmaktadır (çocuğun yetersizliğinin aile tarafından kabul görmesi, ailenin bilinçlendirilmesi ve yapılacakları araştırarak harekete geçmesi vb.).

Öneriler

- Sağlıklı bir sosyal gelişme için ilk önce çocuğunuzla yakından ilgilenin.
- Çocuğunuzun ailenin bir üyesi olduğunu ve onun düşüncelerine saygı duyduğunuzu hissettirin.
- Evde yaptığınız işlerde onun yanında olun ve çocuğunuza sorumluluk verin.
- Ona ailenin ve toplumun bir üyesi olarak sahip olduğu hakları gösterin.
- Arkadaş edinmesi için onu destekleyin.
- Korumacı olmayın.
- Problem çözmede onu cesaretlendirin ve ona yol gösterin.
- Anne ve baba arasında çıkabilecek tartışmalardan çocuğunuzu uzak tutun. Böyle bir durumda çocuğunuz kendini suçlayabilir ve kendini bir sorun olarak algılayabilir, buna kesinlikle izin vermeyin.
- Çocuğun aldığı kararlara saygılı olun.
- Bağımsız yaptığı etkinliklerde onu destekleyerek başarılı olduğunu söyleyin.
- Olumlu davranışlar göstererek çocuğunuza iyi bir model olun.
- Görme yetersizliğinin onun başarısını etkilemeyeceğini anlatın.

D- Gelişim Alanlarına Göre 12-18 Yaş Çocuklarda Gelişim Göstergeleri

Zihinsel Gelişim

Normal Zihinsel Gelişim Göstergeleri

Ergenlik, zihinsel gelişim soyut işlemler döneminin başladığı süreç olarak kabul edilir. Yani uzay, ölüm gibi kavramların geliştiği dönemdir. Soyut düşüncenin ön koşulu beyin ve beden koordinasyonunun olgunlaşmasıdır. Bunu izleyen süreçte ergenin yaşantısının zenginliği, sosyalleşme süreci, zihinsel gelişimin temelini oluşturur.

Bu özellik onun geleceğe yönelik olarak düşünme yeterliliğini artırır, geliştirir. Hayal gücü ergenlik döneminin diğer zihinsel özellikleri arasında yer alır. Yaratıcı düşünme ve hayal gücünün birleşmesiyle er-gen, yeni tasarımlar, kurgular oluşturarak çok değişken-

li ve olasılıklı düşünme alışkanlığı geliştirir. Ergenliğin son dönemi olarak kabul edilen 17-18 yaş bu dönemin olgunlaşma sürecidir.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Zihinsel Gelişim Göstergeleri

Ergenlik döneminde kişide soyut düşünebilme yeterlilikleri gelişir. 7-12 yaşlarında çocuğun gösterdiği performans, verilen uyarıcılar, planlanmış eğitim ortamları; çocuğun ergenlik dönemindeki zihinsel gelişiminde etkili olacaktır. Özellikle görme duyusu gelişmemiş çocuklarda somut düşünceden soyut düşüncelere geçişte temel bilgiler güçlü değilse soyut düşünceleri, davranışları, kavramları anlaması zorlaşacaktır, dolayısıyla gelişimi yaşlılarından geride kalacaktır.

Anne babaların görme yetersizliği olan gence verebilecekleri en büyük destek; yorulmadan, inançlarını kaybetmeden, mümkün olduğu kadar işitme ve dokunma duyarlarını ön plana çıkararak çocuklarının yanlarında olup onları eğitim öğretimde desteklemeleridir.

Öneriler

- Materyal kullanarak önceki öğrenmeleri hatırlatın.
- Çocuğunuzun bireysel gelişme hızına göre onun için önemli olan bilgileri ön plana çıkarın.
- Yeni bir materyal tanıtırken basitten karmaşığa doğru gidin. Önce materyalin adı söylenir sonra sırasıyla özelliklerine geçilir.
- Bilgiyi parçalar halinde verin.
- Tümevarımcı akıl yürütmeyi öğretin. Tek tek konulardan yola çıkarak bir düşünce bir fikir oluşturulur.
- Yeni bilgi ile bilinen arasında bağlantı kurun.
- Farklı yöntemler kullanarak öğrenimin tekrarını yapın.
- Nesnelere, objelere arasında farklılıkları araştırmalarını isteyin.
- Sanatsal faaliyetlerle ilgilenmesi için ortam yaratın.
- Yaratıcılığını destekleyin.
- Çeşitli etkinlikler düzenleyin (İnceleme gezileri, alışveriş, ulaşım araçlarını kullanma vb.).
- Gerçek hayata dayalı örnekler verin.

Fiziksel Gelişim

Normal Fiziksel Gelişim Göstergeleri

İnsanın hayatındaki ikinci hızlı büyüme devri bu çağda başlar. Kızlar ile erkekler arasındaki büyüme farkı en çok kendini bu çağda gösterir. Kemikler henüz yumuşaktır. Ağır işlere karşı dayanıksızdır. Organlar arasında düzenli bir koordinasyon kurulamadığı için ergen bu yaşlarda oldukça beceriksizdir. Bu çağın en büyük özelliği hızlı bir gelişme oranı ile birlikte kızların ve erkeklerin buluşma ermesidir.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Fiziksel Gelişim Göstergeleri

Görme engellilerin fiziksel gelişimi de aynı süreci izler. Görme duyusundaki herhangi bir problem çocuğun fiziksel gelişimini direk etkilemediği için gelişiminde fark görülmez. Ancak yetersizliğe dayalı olarak bazı çocuklarda sinir sisteminin etkilenmesi kas ve sinirlerde gelişim bozuklukları oluşturur, hareket becerilerinde geriliğe neden olabilir. Bunu önlemek amaçlı fizik tedavi programları düzenlenebilir, ayrıca destek eğitim programlarıyla gelişimdeki gerilik önenebilir.

Öneriler

- Değişik duruş şekillerini yapması için çocuğunuza yardımcı olun (parmak ucu, tek ayak üzerine çömelme vb.).
- Ev ortamında değişik yerlerde çocuğunuza çeşitli şekillerde dönüşler yaptırın. Bu onun yön kavramına da hâkim olmasına yardımcı olacaktır.
- Vücut bölümlerinin esneklik kazanması için uygun hareketler yaptırın (ısınma hareketleri, yüzme, jimnastik).
- Çocuğunuzun yaşam alanını onun rahat hareket edebileceği şekilde düzenleyin.
- Ona rahatça koşabileceği, değişik sıçrayışlar yapabileceği ortamlar hazırlayın.
- Hoşuna giden spor aktivitelerine katılması için onu cesaretlendirin.
- Çocuğunuzun yüzmesi için belirli aralıklarla havuza götürün.

Cinsel Gelişim

Normal Cinsel Gelişim Göstergeleri

Erkeklerde:

Erkeklerde üreme organları 14-16 yaşlarında hızlı büyüme olup daha sonra büyüme hızı azalır. 20-21 yaşlarında yetişkinlik büyüklüğüne ulaşır. Erkeklerde üreme organları gerekli olgunluğa geliştikten sonra gece boşalmaları başlar. Bu boşalmalar cinsel

rüyalar sıkı giysiler, çok örtünmek, kabızlık, idrar torbasındaki fazla doluluk nedeniyle artabilir. Bir çok genç yatak ve çamaşırlarda birtakım lekeler görene kadar kendileri de ne olup bittiğini anlamaz.

Testisler ve penis büyüme başladıktan bir yıl sonra cinsiyet organları çevresinde koltuk altı ve yüzde kıllanma ortaya çıkar. 16-17 yaşlarında sakallar çıkar, yağ ve ter bezleri büyür bunun etkisi yüzde yağlanma ve sivilcelenmeye neden olur. Kaslar gövde ve bacaklardan fazla gelişir. Bir süre kollar ince kalır, boy ağırlık atılım yaptığında diğer gelişmelerde bunu eşlik eder.

Erkeklerde ses değişikliği 13 yaşında başlayıp 16 yaşına kadar sürer. 12-14 yaşları arasında göğüs başlarında kabarma ve sertlikler ortaya çıkar. Bunun nedeni meme bezlerinin büyümesidir, geçicidir. Sertlik daha sonra kaybolur.

Kızlarda:

Cinsiyet organlarının bütün kısımlarının gelişim hızları bir-birlerinden farklıdır. 16-17 yaşlarında büyüme hızı artar. İlk ay hali bir ergenin çocuk yapma özelliğine ulaştığını haber verir. İlk ay halinden sonra bir yıl hatta daha uzun süre ay halleri düzensiz olur. İlk ay hallerinde bazı gençlerde baş ağrısı, sırt ağrısı, kusma, kramp, deri döküntüleri, bilekte şişme görülür. Ay halleri düzene girdikten sonra bu düzensizlik kaybolur.

Kalça ve göğüsler önce gelişir. Kalçalar büyür ve yuvarlaklaşır. Ay hali başladıktan sonra göğüsler genişler, meme bezleri gelişir. Kalça ve göğüsler geliştikten sonra cinsel bölge kıllanması başlar. İlk ay halinden hemen önce ya da sonra ses değişikliği gerçekleşir. Çocuksu derin melodili bir ses haline gelir, 12-15 yaşlarında ise gelişir.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Cinsel Gelişim Göstergeleri

Cinsel gelişimde görülen bu özellikler görme engelli çocuklarda da bireysel ayrılıklar gözletilerek farklı zaman dilimlerinde ortaya çıkarak belirginleşir. Görme engelli çocuklarda cinsel duyuların uyarılmasında "işitme, dokunma, koklama" duyuları önemli rol oynar. Görme gücünden yoksun olan kişi karşı cinsten ancak bu kanallar yoluyla uyarıcı etkiler algılayabilmektedir. Bu yüzden dokunma, koklama ve işitme ile ilgili uyarıların cinsel duyguların ayaklanmasında ve doyurulmasında görenlerden fazla rol oynadığı düşünülebilir.

Öneriler

- Bu dönemde meydana gelecek değişikliklerin normal olduğunu ve her insanın bu dönemden geçtiğini ona anlatın.

- Vücutta meydana gelen değişikliklerin nedenlerini anlayabileceği uygun bir dille anlatın.
- Çocuğunuza cinsellikle ilgili sorularda, yaşına uygun anlayabileceği doyurucu bilgilerle cevap verin.
- Eğer bu konuda yeterli bilgi donanımına sahip değilseniz, çocuğunuza bu bilgileri rahatça öğrenebileceği kaynaklar (kitap, dergi vb.) sağlayın.
- Hızlı değişmelerin ve uyum güçlüklerinin yaşanacağı bu dönemde çocuğunuzun yanında olun.
- Çocuğunuzun yalnız kalma isteğini anlayışla karşılayın.
- Çalışmaya daha az istekli olacağı bu dönemde çocuğunuzun üzerine fazla gitmeyin.
- Her iki cins için karşı cins henüz belirsizlik ve bilinmezlik özellikleri taşıyor, iki cins arasında çıkan zıtlışmaları anlayışla karşılayın. Çünkü bu süreç karşı cinsle uyum için gerekli ve çocuğun yaşayacağı bir süreçtir.
- Davranışlarında gizli ya da açık bir çekingenlik gözlemlenebilir. Çekingenliği genel olarak özgüvensizliğinden ileri gelir. Özgüvensizliği ise, henüz yeni gelişen bedenine uyum sağlamamış olmasından, dolayısıyla da hem bedensel yapısının yeterince olgunlaşmamasından ve cinsel kimliğinin henüz gelişmemiş olmasından kaynaklanır. Bu çekingenliği kırmak için ortam hazırlayın asla baskı yapmayın.

Sosyal Gelişim

Normal Sosyal Gelişim Göstergeleri

Gençlik çağı bağımsızlık çağıdır. Genç, evden kopar, çevreye yönelir. Spora ilgi artar. Gelişen kaslarını çalıştırmak, enerjisini boşaltmak için en uygun araç spordur. Sporun herhangi bir dalında kazanacağı başarı, güven duygusunu artırır. Daha da önemlisi toplu sporlar gence yaşlılarıyla kaynaşma fırsatı verir. Onların bağımsızlık çabasında oluşları, sorunlarının benzerliği, kümeleşmeye yol açar. Anne-babasından kopma eğilimi onu yalnız bırakmıştır. Bu boşluğu yeni yakınlıklar ve ilişkiler kurarak doldurmak ister. Yaşlılarının davranışlarını giyim kuşam ve beğenilerini benimser. Onlar gibi argo konuşur ve kendine dert ortağı seçer. Arkadaş kümesi içinde bağlılığa ve dayanışmaya önem verir. Genç, grupta kalmak için kendini arkadaşlarının etkisine bırakır. Evde arkadaşlarının eleştirilmesini tepki ile karşılar. Anne-baba ise gencin kötü arkadaşlara uyup baştan çıkacağından korkar.

Kuşkusuz gençlik çağında ortaya çıkan değişikliklerin tümü olumsuz değildir. Ruh-sal alanda yaşanan çalkantı yanında pek çok olumlu gelişme gözlenir. Gencin düşünme yeteneğinde önemli bir sıçrama olur. Soyut kavramları daha iyi anlar ve kullanır. İlgil

alanı genişler ve çeşitlilik kazanır. İleride seçeceği meslek ile ilgili konulara eğilir. Bir şeyler yapmak, başarılı olmak, kendini kanıtlama eğilimi güçlenmiştir. Toplumsal olaylara ilgi artar. Toplumsal konularda görüşler ileri sürer. Bu dönemde birey hayatı anlar. Davranışlarını buna göre şekillendirir.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Sosyal Gelişim Göstergeleri

Görme yetersizliği olan çocukların sosyal gelişiminde gecikme olduğu ve yaşittleriyle daha az vakit geçirdikleri gözlenmektedir. Bunun nedenlerinden biri, görme yetersizliği olan çocukların çevreden gelen uyarıcıları almada zorlandıkları, bir diğeri ise çevreyle iletişim ve etkileşim kurmada yaşanan zorluklardır. Görme yetersizliği olan çocukların yakın çevresi ve arkadaş grubunda kabul görmeleri, toplumla bütünleşmeleri bakımından önem taşır. Anne babalar gencin görme yetisinin olmamasından veya az olmasından dolayı çevreden gelebilecek zararlardan korkarlar, çocuklarının tehlikelerden korunamayacaklarını düşünerek kendilerine bağımlı olmalarını isterler. Sosyal gelişimin temeli olan bağımsızlık ilkesi, anne baba tarafından engellendiği için gencin sosyalleşme süreci uzamaktadır. Bu durumun önlenmesi için anne baba korumacı tutum yerine gencin de katılımının sağlandığı demokratik tutum ve davranış benimsemelidir.

Öneriler

- Bu dönemde çocuğunuzun göstereceği bağımsızlık çabalarını destekleyin.
- Çocuğunuzu kendine güven sağlayacağı alanlarda aktivitelere yönlendirin (spor, müzik vb.).
- Sinema, tiyatro, dans gibi etkinlikleri izlemesini sağlayın.
- İstemediği bir etkinlik için onu zorlamayın.
- Aile içinde önemli bir birey olduğunu ona anlatın, düşüncelerine değer verin, saygı gösterin.
- Başarılarını takdir edin, ödüllendirin.
- Çocuğunuzu başkasıyla kıyaslamayın.
- Bağımsız yapabileceği etkinliklerde destekleyin.
- Tanıdığınız arkadaşlarıyla bildiğiniz ortamlarda birlikte olmasına izin verin.
- Çocuğunuza olumsuz eleştiri yapmaktan kaçının.
- Çocuğunuzun olumlu davranışını destekleyin.
- Mesleğe yönelme konusunda onu bilinçlendirin.
- Toplumsal konulardaki görüşlerini dinleyin ve değer verin.

- Çocuğunuz bu dönemde cinsel gelişimin etkisiyle uyum sorunları yaşayabilir. Bunu davranış bozukluğu olarak değerlendirmeyin.

Duygusal Gelişim

Normal Duygusal Gelişim Göstergeleri

Bu dönemdeki ergenler duygu ve düşüncelerini inançla savunur. Haksızlıklara karşı acımasız bir tutum takınır. Yaşama ve gerçeklere pek aldırmandan, toplum düzeni birden değişsin, eşitsizlikler ortadan kalksın ister. Hakça bir düzenden doğruluktan eşitlikten yanadır. Başlangıçtaki hiçbir şeyi beğenmeyen tutumu giderek yerinde eleştirilere ve yorumlara dönüşür. Kısacası ilk gençlik çağı fırtınalı bir dönemdir. Genç kendisi ve çevresiyle sürekli bir savaş içerisinde görülür. Bu çelişkili duruş ve davranışlar bu dönem için olağan sayılır. Ancak kimi gençte bu dönem gürültülü geçer. Kimisi de daha az çalkantılı atlatır. Genç ergen duygusal açıdan dengesizdir. Bu yaşta dengesizlik son haddine ulaşmıştır. Gözyaşları aniden yerini kahkahaya bırakır. Kendine güven güven-sizliğe, bencillik vericiliğe, umut umutsuzluğa dönüşmüştür. Bu dalgalanmalar kişiler arası ilişkilerde kendini gösterir, özellikle karşı cinsle olan arkadaşlıklarda sık rastlanır.

Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Duygusal Gelişim Göstergeleri

Görme yetersizliğinden etkilenmiş olan genç duygusal ifadelerini dışa vurmakta ve dış uyaranları anlamakta farklı yöntemler kullanır. Örneğin, görme engelli genç için dokunmak; tanımak ve hissetmektir. Çocuğa bilinçsiz konulan engeller onun içe dönük ya da abartılı davranışlar geliştirmesine neden olur. Duygu iniş çıkışları daha yoğun yaşanır, çok değişkendir, ilgi ve sevgiye ihtiyacı vardır. Sevgi gören genç güven duygusunu geliştirecek istenilen davranış değişikliklerini göstermede daha başarılıdır.

Yapılacak kaynaştırma eğitim programları ve etkinlikleri, ergenin çevre ile kuracağı iletişim ve etkileşimlere hazır olmasını sağlar. Duygu bozukluğunu en aza indirir.

Öneriler

- Duygularını ifade edebileceği ortamlar yaratın.
- Eleştirilerine olgunlukla cevap verin.
- Yorumlarına değer verin ve destekleyin.
- İkili arkadaşlık ilişkilerinde onu destekleyerek duygularını sizinle paylaşmasına sağlayın.
- Gösterdiği kontrolsüz davranışları olgunlukla karşılayın.

- Duygu dalgalanmalarında (gülme, ağlama, öfke vb.) hoşgörülü olun. Çocuğun inişli çıkışlı davranışlarına ani tepkiler göstermeyin. Duygu yoğunluğu yaşandıktan sonra o davranış üzerine gençle konuşun.
- Gence her zaman yanında olduğunuzu ve kararlarına saygı duyduğunuzu hissettirin.
- Umutlarını kıracak davranışlardan sakının.

13- DUYU-MOTOR BÜTÜNLÜĞÜ

Beynin bir bilgisayar gibi işlediğini düşünün. Her saniye iç ve dış uyarıcılardan sansız bilgiyi alır. Bu bilgiyi sınıflandırma, organize etme, depolama, anımsama ve kullanma, öğrenme için bir temel sağlar. Bu yüzden duyuusal bütünleştirme "kullanmak için duyuuların organizasyonu" olarak tanımlanır.

Duyu-motor bütünleştirme dokunma, hareket, vücut farkındalığı, görme, duyma ya da yer çekimi gibi dış uyarıların yorumlanması ve beynin bunları organize işlemi demektir. Bu nedenle duyuulardan aldığımız bilgiler ve bu bilgilerin doğru işlenmesi önemlidir.

İnsanlarda amaca yönelik hareketler duyu-motor bütünlük içinde gerçekleşmektedir. Doğumdan itibaren çevreden gelen uyarılar duyu organları ile algılanarak erken bebeklik dönemlerinde refleksler, daha sonra da amaca ve ihtiyaca yönelik hareketlerin yapılması ile sonuçlanır. Algılama fonksiyonunun gerçekleşmesinde görme çok önemli bir role sahiptir. Görme fonksiyonundaki kayıp derecesine bağlı olarak algılama ve harekete yönelik fonksiyonlar da etkilenecektir.

Örneğin; koşma, atlama, zıplama ve bir nesneye vururken vücut pozisyonu korunamayacaktır. Top fırlatma ve yakalama sırasında görsel takip gerçekleştirilemeyecektir. Önemli bir psiko-motor beceri olan cevap hızı uzayacaktır.

Vücut kısımlarını tanımadada, vücudunun üstünü, altını, sağını ve solunu bilmede bozukluk, yeni girdiği ortamlara uyum güçlüğü ve duruş bozuklukları ortaya çıkabilecektir. Okuma-yazma gibi çok iyi kontrol gerektiren becerilerde görsel algı yetersiz kalacaktır. Diğer arkadaşlarıyla birlikte oyunlara katılamama sonucu sosyal sorunlar görülebilecektir. Mesleki beceriler olumsuz etkilenecektir.

Görme kaybının çocukluk çağından sonra ortaya çıktığı durumlar da, motor yeteneklerin büyük bir kısmı geliştiği için hareketlerinin planlanıp gerçekleştirilmesi ve farklı durumlara uyum sağlanması mümkün olabilmektedir. Bu dönemlerde psikolojik problemler belirgin hal alabilir.

Değişik görme bozuklukları nedeniyle çocuklar ya gözlerini kapatarak ya da başlarını çevirerek duruma uyum göstermeye çalışırlar. Ayrıca ışığa bakma, nesnelere alırken

yan görmenin kullanılması, renkli objeleri tercih etme gibi davranış cevapları vardır. Bu çocuklar yürüdükleri halde etrafa çarpmaktan çekindikleri için tedirgin ve güvensiz yürürler.

Görme engellilerin fizyoterapi programlarında amaç;

- Fonksiyonel görme derecesine göre, ışık algısını ve detayları fark edebilmeyi geliştirmek,
- Görsel olarak etrafın taranması ve yeteri kadar görme alanını kullanarak görme fonksiyonunu artırmak,
- El göz koordinasyonunu geliştirmek,
- Vücut kısımlarını tanımak,
- El becerilerini geliştirmek,
- Giyinme, yemek yeme, kendine bakım aktivitelerinde bağımsızlığı artırmak,
- Bağımsız yürüme, merdiven çıkma ve dengenin geliştirilmesidir.

Anneler, babalar;

- Görme problemi olan çocuğunuz diğer çocuklarla aynı ihtiyaçlara sahiptir.
- Çocuğunuz cisimlere bakarken onları görebilmek için gözlerine çok yakın tutabilir.
- Çocuğunuz çevresini tanıyabilmek için dokunma, işitme, koklama ve tatma gibi diğer duyularını kullanabilir.
- Çocukla mümkün olduğunca konuşulmalıdır.
- Çocuğa anlaşılır ve açık komutlar verilmelidir.
- Olanaklar ölçüsünde işler çocukla birlikte yapılmalıdır.
- Çocuğun ellerine, nesnelere dokunması için ellerle rehberlik edilmelidir.
- Çocuğa eşyaları kullandıktan sonra tekrar yerine nasıl yerleştireceği öğretilmelidir.
- Çocuğun vücudunu sallama, göz ovalama, el çırpma gibi kötü alışkanlıklar geliştirilmesini, çeşitli oyunlar ya da pozisyon değişiklikleri ile engellenmelidir.
- Konuşurken çocukla yüz yüze olunması sağlanmalıdır.
- Çocuk, diğer çocuklarla oynaması için cesaretlendirilmelidir.

14- DOKUNMAYA DUYARLI ÇOCUKLAR

Dokunma duyumuz çevreyle bağlantı kurma ve bilgi almamızda önemli rol oynar. Aynı zamanda dokunma duyumuzun tehlikelerden bizi koruma görevi de vardır.

Örneğin; sıcaklığı dokunma duyumuzla hissederek ateşe dokunmayız. Bazı bireylerde dokunma herkeste olduğu gibi düzgün işlemez. Diğer bireyler için tehdit edici olmayan hatta hoş bulunan dokunma hissi bu bireyler için ağırlı ya da sıkıntılı bir deneyimdir. Bu bireyler dokunmaya duyarlı ya da dokunmaya karşı savunmaya geçen bireyler olarak bilinen duyu bütünleştirme bozukluğu olan bireylerdir. Aşağıdaki sorulara;

- o Çocuğunuz dokunmaktan kaçınıyor mu?
- o Çocuğunuz yüzünü okşadığınızda irkiliyor mu?
- o Çocuğunuz yapışkan, ıslak ya da civik nesnelere dokunmak istemiyor mu?
- o Rahatsız olduğu şeylere dokundurduğunda ya da dokunması için ısrar edildiğinde aşırı tepki veriyor mu?
- o Belli dokularda ki giysileri (yün gibi) giymemekte ısrar ediyor ya da giyince rahatsız oluyor mu?
- o Giysilerin tümünün etiketlerini kesmeniz gerekiyor mu?
- o Belli yiyecekleri (şeftali, bamya gibi) yemeyi reddediyor mu?
- o Sallanmak ya da sert baskı hissinden mi hoşlanıyor?
- o Yumuşak tüylü oyuncaklara dokunmak istemiyor mu?
- o Saçını taramak ya da yıkamak, tırnaklarını kesmek ya da dişlerini fırçalamak istediğinizde rahatsızlıktan dolayı aşırı tepki gösteriyor mu?
- o Çocuğunuz kendisine dokunulmasından hoşlanmıyor mu?

eğer cevabınız 'evet' ise çocuğunuz dokunma duyarlılığı ya da dokunmaya karşı savunmaya geçme olarak bilinen duyu motor bütünleştirme sorunu yaşıyor demektir. Benzer sorunları bazen bizler de yaşıyor olabiliriz. Ancak, dokunmaya karşı duyarlı çocuklar aşırı tepki gösterirler. Özellikle görmeyen çocukların dokunarak çevreden bilgi edinecekleri öğrenecekleri düşünülürse, dokunmaya karşı savunmaya geçmeleri pek de istenen bir durum değildir. Böyle bir durum olduğunu düşünüyorsanız bunun öncelikle eğitilmiş kişilerce teşhis edilmesi gerekir. Bunun için fizyoterapistinizden ya da çocuk doktorunuzdan yardım isteyin.

Amacımız dokunmaya karşı savunmaya geçen çocuğumuzun, hazır olduğunda, yavaşça ve kademeli olarak dokunsal tecrübelerini arttırmaktır. Asla onu dokunması için zorlamak ya da güç kullanmak değildir. Bu amacımıza ulaşmamızı sağlamayacağı gibi çocuğumuza zarar da verir. Güvenli ve tehdit oluşturmayan bir şekilde çocuğumuzla konuşarak, onu dokunmaya teşvik ederek, açıklayarak dokunmasını arttırmayı deneyebiliriz. Bunun için çocuğumuzun elinin altına elimizi koyarak önce bir dokunmak istemediği şeye dokunuruz. Daha sonra yavaşça elimizi elinin altından çekerek onun dokunmasını

sağlayabiliriz. Bunun için evdeki malzemeleri kullanarak değişik dokunma oyuncakları hazırlayabilirsiniz; farklı kumaşlardan küçük minderler, içi fasulye, pirinç gibi pişmemiş baklagillerle dolu torbalar gibi.

15- EVDE EMNİYET KURALLARI

- Kapıları ve pencereleri ya tamamen açık ya da tamamen kapalı tutun.
- Mobilyaların keskin ve sivri köşelerini süngerle kaplayın.
- Koridorlarda gereksiz eşyalar bulundurmayın.
- Yerlerin kaygan olmamasına dikkat edin.
- Merdivenlerde tırabzan olmasına dikkat edin.
- Elektrik kablolarını açık yerlerde bırakmayın, duvar kenarlarına sabitleyin.
- Elektrik prizlerini kapatın.
- İlaçlar ve tehlikeli maddeleri çocuğunuzun ulaşamayacağı yerlere koyun.
- Çocuğunuzun camı açık bir odada yalnız bırakmayın.
- Çocuğunuzun bulunduğu ortamda açıkta ocak, ateş gibi yanan malzemeler bırakmayın.
- Tencere, çaydanlık gibi sıcak eşyaları çocuğunuzun ulaşamayacağı yerlere kaldırın.

16- GÖRME ENGELİ VE EK ENGELİ OLAN ÇOCUKLAR

Bazen görme engelli çocukların ek engelleri de olabilir. Bu durum görme engelli aynı zamanda ortopedik engelli, görme engelli aynı zaman işitme engelli, görme engelli aynı zamanda zihinsel engelli, görme engelli aynı zamanda otizm olması durumudur.

Bu durumda çocuğunuzun sadece görme engelli olması durumundan daha çok desteğe ihtiyacı olacaktır. Sizin desteğiniz için bu kitaptaki **Öneriler** kadar diğer engel türlerine ilişkin hazırlanmış Aile Eğitim Rehberleri de işinize yarayabilir.

Unutulmamalıdır ki, görme engelli ve ek engelli çocukların da diğer çocuklar gibi eğitim kurumlarında eğitim almaya hakları vardır. Bu eğitim kurumlarının mümkün olduğunca tam gün eğitim veren devlet okulu olması en iyisi olacaktır. Görme engelli ve ek engelli çocuklar için Görme Engelliler İlköğretim okulları hizmet vermektedir. Bunun için en yakın eğitim kurumuna ya da Rehberlik Araştırma Merkezi'ne başvurunuz. Görme engelli ve ek engelli çocukların erken eğitimden faydalanması da çok önemlidir. Bu nedenle çocuğunuzun yaşı ne kadar okula çağında olmasa da eğitim alması gerektiğini unutmayın.

17- BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI (BEP)

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) her bir engelli çocuk için geliştirilmiş olan ve engelli çocukların, onların öğretmenlerinin ve anne-babalarının özel gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş özel eğitim programıdır. BEP içeriğinde, engelli öğrencinin şu anki performans düzeyi, güçlü yanları, gereksinimleri, bu gereksinimlere uygun olarak amaçları ve bu amaçların kim tarafından nasıl gerçekleştirileceğinin, ne zaman gerçekleşeceğini de taahhüt ederek yazılı olması gerekir. BEP, doktor tarafından yapılan tıbbi değerlendirmeler ve Rehberlik Araştırma Merkezlerinde yapılan standartlaştırılmış bağıl testler ve eğitsel değerlendirmeler sonuçlarına göre hazırlanır.

Aynı zaman çocuğunuzun yerleştirileceği okulda da bir BEP değerlendirme ekibi de Rehberlik Araştırma Merkezi tarafından yapılan kaba değerlendirmeler ışığında ayrıntılı değerlendirmelerle öğrencinin yıl içerisinde hangi amaçları gerçekleştireceğine karar verilir. Eğer çocuğunuz bir Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezine devam edecekse gerçekleştirmesi gereken amaçlar Rehberlik Araştırma Merkezi tarafından belirlenerek bu kuruma gönderilir.

BEP hazırlandıktan sonra ailesi olarak size ne tür değerlendirmeler yapıldığı, bunların sonuçlarının neler olduğu, çocuğunuz için hangi amaçların belirlendiği anlatılır. Bu durumda size anlatılanları dinleyerek isterseniz not alarak durumu anlamaya çalışın. Sizde, eğer varsa, çocuğunuzun amaçları arasına alınmasını istediğiniz ya da amaçları arasından çıkartılmasını istediğiniz bunu ilgili kişilere bildirebilirsiniz. Değerlendirme sonucuna göre bir yerleştirme kararı alınır. Ayrıca, BEP'in uygulanabilmesi için de sizin onayınız alınır.

BEP çocuğunuzla yapılacak tüm eğitim öğretim faaliyetlerini içeren, bu amaçların belirlenen tarihlerde gerçekleşeceğini garanti eden bir dokümandır. Bir taahhütname gibi de düşünebilirsiniz. Bu nedenle BEP'i iyice anlamaya çalışarak gerektiğinde katkıda bulunabileceğinizi de unutmayın.

18- MESLEKİ REHABİLİTASYON

Öncelikle görme engelli kişilerin mesleki eğitime hazırlayıcı ve el hareketlerini geliştirici çeşitli iş kollarında eğitim ve istihdamı planlanmalıdır. Eğitim sürecinde kişilerin çalışma kapasiteleri belirlenerek bu konuda uzmanlaşmış kişilerden mesleki rehabilitasyon konusunda eğitim almalıdırlar. Kişilerin çalışmayı istedikleri alanlarda göz önüne alınarak eğitim programı belirlenmelidir.

Kişiler eğitimden bir süre sonra işe yerleştirilmelilerdir. Kişilerin iş ortamlarında görme düzeylerine göre ortamın düzenlenmesi ve kişilere uyumlandırılması gereklidir. Psiko-sosyal rehabilitasyonla da kişilerin iş yerine alışmaları sağlanmalıdır.

Bu konuda MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden daha detaylı bilgi alınabilir.

**UNUTMAYIN Kİ;
ÇOCUĞUNUZ GÖRME YETENEĞİNİ KULLANIYORSA,
GÖREBİLİR !..**

19- GÖRME ENGELLİLERE HİZMET VEREN SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Engellilere yönelik hizmetlerin saptanması, sunulması ve sorunların farkına varılması amacıyla karar alma süreçlerine katılma ve birlikte hareket etmek için derneklerle işbirliği yapmak onlardan yararlanmak yaşamınızı kolaylaştıracaktır.

Derneklerle işbirliği yapmanız örgütlü davranabilmek, sorunlara sahip çıkmak ve çözüm yolları üretme sürecinde doğru hedeflere yönelmenizi sağlayacaktır.

ENGELLİ BİREYLERİN YASAL HAKLARI

1. EĞİTİM

A. Eğitim Hakkı

Çocuğunuzun eğitim hakkı, anayasa ve kanunlarla belirlenmiş, güvence altına alınmıştır. Anayasamızın 42. maddesi 'Hiçbir birey eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz' der. Bu sizin çocuğunuz için de geçerlidir. Anayasamızın 41., 42., 49., 50., 60. ve 61. maddeleri engelli bireylerle ilgili düzenlemelerin çerçevesi çizilmektedir.

Çocuğunuzda sizce de endişelenecek bir durum var ise en kısa zamanda bir uzman görüşü almakta ve harekete geçmekte fayda vardır. Çocuğunuza tanı konulduktan sonra özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmeniz için "Engelli Sağlık Kurulu Raporu" düzenlemeye yetkili bir sağlık kuruluşuna başvurmanız ve bu tanıya ilişkin bir rapor almanız gerekmektedir.

Ülkemizde bu eğitimin nasıl alınacağı konusunda planlama yapılabilmesi için her şehirde Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) bulunmaktadır. Sağlık kuruluşundan alınan raporla beraber bu planlamanın yapılabilmesi için bu merkezlere başvurmanız gerekmektedir. Bu merkezlerde de çocuğunuza bazı eğitsel değerlendirmeler uygulanabilir ve buralarda gerekli eğitimle ilgili sağlıklı bilgi elde edilir. Çocuğunuzun hangi eğitim ortamında daha verim alacağıyla ilgili bilgilerin elde edilmesini sağlar.

Eğitim giderlerinin karşılanması için Rehberlik Araştırma Merkezlerine başvurmak gereklidir, RAM'lar tarafından değerlendirilen çocuklar için Özel Eğitim Değerlendirme Kurul Raporu düzenlenerek bireysel ve grup eğitimleri alması sağlanmaktadır. Resmi özel eğitim merkezlerinin giderleri devlet tarafından karşılanırsa da özel özel eğitim merkezlerinde alınacak bu eğitim ayrı ücrete tabidir.

Türkiye'de otizm tanısı almış çocuklar için sağlanan eğitim ortamları çeşitlilik göstermektedir.

B. Eğitsel Değerlendirme Ve Tanılama: Rehberlik Araştırma Merkezlerinde, bireyin tüm gelişim alanındaki özellikleri ve akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerinin

değerlendirilmesi amacıyla nesnel, standart testler ve engelli bireyin özelliklerine uygun ölçme Araçlarıyla yapılan tüm uygulamalardır.

Rehberlik Araştırma Merkezlerine götürülecek belgeler:

- Engelli bireyin velisinin veya okul/ kurum yönetiminin yazılı başvurusu,
- Okula/ kuruma kayıtlı engelli bireyin bireysel gelişim raporu,
- İkametgâh belgesi,
- Engelli Sağlık Kurulu Raporu,

C. Eğitim Ortamları

Kaynaştırma: Kaynaştırma, özel eğitim gerektiren çocukların eğitimlerini normal gelişim gösteren çocukların devam ettiği resmi veya özel okullarda sürdürmeleridir. Okul öncesi, ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında kaynaştırma eğitimi mümkündür. Bu eğitimin planlaması farklılık gösterebilir: Tam zamanlı (okuldaki zamanın tamamını normal gelişim gösteren akranlarla birlikte geçirmek) ve yarı zamanlı (okuldaki zamanın bir bölümünü özel eğitim sınıfında geçirmek) olarak planlanabilir.

Özel Eğitim Sınıfı: Resmi ve özel okulların bünyesinde özel eğitim gerektiren öğrenciler için açılan sınıflardır. Otizmliler için açılan sınıflar en fazla 4 kişi olmalıdır.

Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi (OÇEM): Zorunlu öğretim çağında olup genel ilköğretim programlarına devam edemeyecek durumda olan otistik çocuklar için açılan merkezlerdir. Bu merkezlerde üst yaş sınırı 14'tür.

Otistik Çocuklar İş Eğitim Merkezi: İlköğretimini tamamlayan, genel ve mesleki ortaöğretim programlarına devam edemeyecek durumda olan ve 21 yaşından küçük otizmliler, otistik çocuklar iş eğitim merkezlerine devam edebilirler. Bu merkezlerde, akademik bilgi ve becerilerin yanında iş eğitimi uygulamaları da yer alır.

Otizmliler çocuklarının eğitiminde bu yola erken çıkmak, planlılık, yoğunluk, yaşa göre planlanan oturum sürelerine dikkat edilmesi, bireysel ihtiyaçların ve güçlü yanların göz önüne alınması, ailelerin bu eğitim sürecinde aktif rol oynamaları büyük önem taşımaktadır.

Özel Eğitim: Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin zorunlu öğrenim çağı, okul öncesi dönemi de içine alan 3-14 yaş olarak belirlenmiştir. Ülkemizde eğitime ihtiyacı olan engellilere yönelik eğitimde MEB sorumludur. Engellilere yönelik erken eğitim 0-6 yaşında başlar Eğitim ve öğretim hizmetlerinde MEB'in yanı sıra üniversitelerin ilgili bölümlerinden de bilgi ve yönlendirme hizmetleri alınabilir.

Özel Eğitim Ücretlerinin

Ödemesi: Özel eğitime ihtiyacı olduğu “Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu” tarafından tespit edilen tüm engelli bireylerin yararlandığı özel eğitim hizmetlerine ilişkin ödemenin Bütçe Uygulama Talimatı ile belirlenen kısmı Milli Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Bu miktar Milli

Eğitim Bakanlığı tarafından özel eğitim hizmeti veren kuruma ödenmektedir.

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin Okullara ve Kurumlara Erişimi: “Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin Okullara ve Kurumlara Erişiminin Ücretsiz Sağlanması Projesi” Özel eğitim öğrencilerinin ücretsiz taşınmasına ilişkin iş ve işlemler 16.08.2007 tarihi ve B.08.0.ÖRG.0.20.01.01/3954 sayılı Makam Onayı ekinde yer alan “Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrencilerin Okullara ve Kurumlara Erişiminin Ücretsiz Sağlanması Hakkında Uygulama Esasları” çerçevesinde yürütülmekte olup, söz konusu uygulamadan Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı özel eğitim okul/kurum/sınıflarında eğitim görmekte olan özel eğitim öğrencileri yararlanmaktadır.

Özel Eğitim Merkezlerinden Hizmet Almak: Hastaneden alınan “eksiksiz” doldurulmuş “engelliler için sağlık kurulu raporu” ile ikamet edilen ilçede bulunan Rehberlik Araştırma Merkezlerine müracaatta bulunulmalıdır.

Özel Eğitim Ve Rehabilitasyon Hizmetlerinde Ailenin Görevi, Sorumlulukları

Ve İşlevi: Özel eğitimin temel ilkelerinden biriside ailelerin özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif olarak katılımlarının ve eğitimlerinin sağlanmasıdır. Eğitsel değerlendirme ve tanılamının her sürecinde aileler, okul ve uzmanlar işbirliği içinde çalışırlar. Gerektiğinde ailenin

görüşü alınır. Ailenin görüş ve onayı alınmadan özel eğitim süreci ile ilgili hiçbir açıklama yapılamaz.

D. Mesleki Eğitim

Engellilere Yönelik Meslekî Eğitim Faaliyetlerini Hangi Kurum/Kuruluşlar Yürütmektedir?

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde işitme engelliler meslek liseleri, ortopedik engelliler meslek Liseleri, zihinsel engellilere yönelik meslekî eğitim merkezleri, iş eğitim merkezleri ve yetişkin zihinsel engelliler iş eğitim merkezleri engellilere yönelik meslekî eğitim programları düzenlenmektedir.

Bu kuruluşların meslekî eğitim faaliyetlerinden yararlanmak isteyen kişiler Ankara'daki kuruluşlar için Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğüne, illerdeki kuruluşlar için il millî eğitim müdürlüklerine başvurabilirler.

Engellilere Yönelik Meslek Edindirme Kurslarını Hangi Kurum/Kuruluşlar Düzenlemektedir?

Türkiye İş Kurumu ve MEB Çıracılık Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü engellilere yönelik meslek edindirme kursları düzenlemektedir.

Türkiye İş Kurumunun Mesleki Eğitim Kursları

Mesleki Eğiti Kursları, İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu tüm mesleklerde işsizlerin niteliklerini geliştirerek istihdam edilebilirliklerini artırmak amacıyla yapılan meslek edindirme ve geliştirme kurslarıdır.

“Mesleksizlikle mücadele ediyoruz”

Herhangi bir mesleği olmayan engellilere ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun mesleklerde bilgi ve beceri kazandırmak ve bu suretle işe yerleştirilmelerini veya bağımsız çalışmalarını sağlamak amacıyla mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir.

İstihdam garantili mesleki eğitim kurslarına katılanların en az yüzde ellisi, en az yirmi gün olmak üzere kurs süresi kadar istihdamda kalmaktadır.

Mesleki eğitim kurslarına katılacaklarda aranan şartlar

- Kuruma kayıtlı işsiz olmak,
- 15 yaşını tamamlamış olmak,
- Yetiştirilecekleri mesleğe uygun özelliklere sahip olmak,

- İşverenin aradığı özel şartları taşımak,
- İş ve meslek danışmanının uygun görüşüne sahip olmak,
- Emekli olmamak.

Mesleki eğitim kursları ücretsiz olup Kurum tarafından kursiyerlere devam ettiği fiili eğitim günü süresince ödeme (20 TL) yapılmaktadır. Ayrıca İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası ile bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar için Genel Sağlık Sigortası Prim Giderleri de İŞKUR tarafından ödenmektedir.

Kurslara devam zorunludur. Kabul edilebilir mazereti olanlara eğitici/öğretici tarafından yazılı olarak izin verilebilir. Ancak bu izin süreleri toplamının, doktor raporu ile tevsik edilebilen en fazla 5 günlük sağlık izni dışında, hangi sebeple olursa olsun kurs süresinin 1/10'unu aşması halinde kursiyerlerin kursla ilişkileri kesilir.

E. Yüksek Öğrenim

Başarılı ve ihtiyaç sahibi engelli öğrencilere Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından **öncelikli olarak öğrenim kredisi**, katkı kredisi ve yurt tahsisi yapılmaktadır.

20.06.2006 tarih ve 26200 sayılı resmi gazetede yayımlanan "Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği" gereğince üniversitelerde, öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak üzere "**Engelliler Danışma ve Koordinasyon Birimi**" oluşturulması sağlanmıştır.

ÖSS, EKPSS gibi sınavlarda engelli öğrenciler için uygun ortam oluşturulmakta, sınava girenin engel türüne göre soru kitapçıkları düzenlenmektedir. Engelli bireyin sınavı rahat bir şekilde geçirebilmesi her türlü ek tedbir alınmaktadır. Örneğin görme engelliler için Braille Alfabesi ile yazılmış soru kitapçıkları ve **30 dakika ek süre** verilmekte, ortopedik engeli olan öğrenciler için asansörlü binalar tahsis edilmekte ya da sınava zemin katta girmesi sağlanmaktadır. ÖSS'de engelli öğrenciler "özel tür" olarak değerlendirilip engelli öğrencilere ek puan verilmektedir.

2. SAĞLIK HİZMETLERİ

Bilindiği üzere, 12 Eylül 2010 tarihinde “Halk Oylaması”na sunularak kabul edilen 5982 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” hükümleriyle Anayasamızın 10 uncu maddesine eklenen fıkralarda yer alan; “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” hükmü ve “Çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malûl ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.” hükmü ile engelliler lehine pozitif ayrımcılık içeren ayrıcalıklar tanınmasının eşitlik ilkesine aykırı olmayacağı anayasal güvence altına alınmıştır.

Bu itibarla, engelli bireylerin ve özel ihtiyaç grubunda yer alan kişilerin sağlık hizmeti taleplerinin, beklentilerinin tam ve sürekli karşılanması, sağlık hizmeti talep eden engelli bireylerin bu ihtiyaçlarının durumlarına uygun ortamlarda, hızlı, verimli ve mağdur edilmeden karşılanması, sağlık bakım kalitesinin yükseltilebilmesi amacı ile B.10.0.TSH.0.14.29.00.05/ Sayılı Engelli Kişilere Yönelik Sağlık Hizmetlerinin Sunumuna İlişkin Genelge yayımlanmıştır.

Bu Genelge ile;

Engellilere yönelik sağlık hizmeti sunumunda Bakanlığımızın 2010/73 sayılı “Poliklinik Hizmetlerinde Öncelik Sırasına İlişkin Genelgesi” hükümlerine uygun olarak hareket edilmesi,

Engelli sağlık kurulu raporları, Engellilik Ölçütü, Sınıflandırması ve Engellilere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik ekinde yer alan Ek-3 sayılı formda gösterilen formata uygun olarak ve Ek-4’te yer alan Engel Durumuna Göre Tüm Vücut Fonksiyon Kaybı Oranları Cetveli doğrultusunda yetkili hastanelerce eksiksiz ve doğru olarak düzenlenmesi,

Engellilere yönelik sağlık hizmetlerinin verildiği sağlık kuruluşlarının iç ve dış mekânlarının mimari ve çevresel düzenlemelerine ilişkin olarak;

Düzenlemelerin TSE Standartlarına uygun olarak yapılması,

Ortak alanlarda ve asansörlerde her engel grubundaki kişilerin algılayabileceği şekilde yazılı, sesli ve görsel yönlendirmelerin yapılması,

Asansör, tuvalet, lavabo, müracaat bankosu vb. gibi ortak alanların her engel grubuna hitap edecek şekilde düzenlenmesi, tekerlekli sandalye transferini kolaylaştıracak ve tekerlekli sandalye manevrasına imkân verecek şekilde gerekli görülen alanların tutunma barlarıyla desteklenmesi suretiyle düzenlemelerin yapılması,

Görme engelliler için ortak alanlarda takip izi oluşturulması,

Sağlık kuruluşlarında, engellilerin ve yakınlarının kendilerine tanınan öncelikleri belirten tabelaların kolayca görebilecekleri yerlere asılması, söz konusu bilgilere görme engellilerin ulaşmalarını teminen Braille alfabesinin de kullanılması sağlanacaktır.

Sağlık kuruluşlarında engellilerin kullandıkları araçların rahat hareket edebilmesini sağlayacak iç ve dış mimari düzenlemeler yapılacaktır.

Sağlık kuruluşlarında engelli ve yaşlı hastalara hizmet alımlarını kolaylaştıracak, işlemlerinde yardımcı olacak refakatçi personel (hostes hizmeti) temin edilecektir.

İşitme engelli hastalarla iletişimi sağlamak üzere işaret dili bilen personel istihdam edilecektir.

Engelli vatandaşlarımızın sağlık kuruluşlarına kayıt ve kabul işlemleri yapılırken özel durumuna uygun şekilde gerekiyorsa oturması sağlanarak işlemleri yapılacaktır.

Engelli ve kimsesiz hastaların başvurdukları sağlık kuruluşundan başka bir sağlık kuruluşuna nakli gerektiğinde, imkânlar ölçüsünde transferi sağlanacaktır.

Sağlık kuruluşunun otoparkında engelli personel ve engelli hastaların araçları için yer ayrılacak ve ayrılan yer standartlara uygun olarak işaretlenecektir.

Evde bakım hizmetleri kapsamında her ilde ihtiyaca cevap verecek sayıda engelli nakil aracı temin edilerek hizmete sunulacaktır.

Engellilere sunulan sağlık hizmetleri konusunda ilgili personel hizmet içi eğitim programlarına alınacak ve eğitimlerinin sürekliliği sağlanacaktır.

A. Engelliler İçin Sağlık Kurulu Raporu

Tam teşekküllü devlet hastanelerinin sağlık kurullarından alınır. “Engelli Sağlık Kurulu Raporu almak için engellinin kendisi, velisi ya da vasisi veya raporu isteyen kurum bizzat başvurabilir. Kişi rapor almaya doğrudan başvurabileceği gibi resmi kamu kurum ve kuruluşlarından alınacak sevkler ile de başvuru yapılabilir.

Sağlık Kurulu Raporu başvurusunda;

- Sağlık kurullarından verilecek dilekçenin *doldurulması*,
- Kimlik fotokopisi,
- 5 adet fotoğraf,

Engelliler için sağlık kurulu raporunun geçerlilik süresi:

Engelliler için sağlık kurulu raporunun sürekli olup olmadığı ile süreli raporlarda raporun geçerlilik süresi mutlaka belirtilir.

Engelliler için sağlık kurulunca kişinin engel durumunun sürekli olduğuna karar verilmesi durumunda, engelliler için sağlık kurulu raporunun ilgili bölümünde bu durum belirtilir. Ancak engel durumunun değişmesi halinde, kişinin talebi üzerine rapor ve buna bağlı kişinin engel oranı yeniden belirlenir.

Engelliler için sağlık kurulunca engelli bireyin engel durumunun sürekli olmadığına karar verilmesi halinde de bu husus ilgili bölümde belirlenerek engelliler için sağlık kurulu raporunun geçerlilik süresi belirtilir. Zaman içinde değişebilen veya kontrolü gerektiren hastalıklar, hastanın önceki engelliler için sağlık kurulu raporu da kurula sunulurken, engelliler için sağlık kurulunun belirleyeceği süre içinde yeniden görüşülür ve karara bağlanır.

Engelliler için sağlık kurulu raporuna itiraz

Engelliler için sağlık kurulu raporuna; engelli, velisi veya vasisi veyahut raporu isteyen kurum tarafından itiraz edilebilir. İlgililer itiraz dilekçesi ve ilk engelli sağlık kurulu raporunun tasdikli örneği ile birlikte, rapor düzenleme tarihinden itibaren 30 gün içerisinde, bulunduğu ilin Kamu Hastaneleri Birliği Genel sekreterliğine başvurur. Kurumlarca yapılan itirazlar resmi yazı ile bulunduğu ilin Kamu Hastaneleri Birliği Genel sekreterliğine yapılır. Engelliler için sağlık kurulu raporuna itiraz eden kişi İl Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği tarafından, en yakın farklı bir engelliler için sağlık kurulu raporu vermeye yetkili hastaneye gönderilir. İtiraz edilen engelliler için sağlık kurulu raporu ile itiraz üzerine verilen engelliler için sağlık kurulu raporundaki kararlar aynı yönde ise engelliler için sağlık kurulu raporu kesinleşir.

B. Evde Sağlık Hizmeti

Çeşitli hastalıklara bağlı olarak evde sağlık hizmeti sunumuna ihtiyacı olan bireylere evinde ve aile ortamında sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini de kapsayacak şekilde verilen muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım, takip ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsar.

Kişinin kapsamlı olarak tıbbi değerlendirmesini yapılıır.

Var ise, tanıyı koyup tedaviyi planlayan müdavi tabibin, bulunmaması halinde ilgili dal uzmanının konsültasyonunu sağlayarak alacağı bilgi ve **Öneriler** doğrultusunda tedavi planı hazırlanır.

Evde sağlık hizmeti alan kişiler belirli aralıklarla ziyaret edilir, bakım ve takip sonuçları değerlendirilir ve sonuçlara göre ortaya çıkan ihtiyaçlarla ilgili müdavi tabip veya konsültan tabip ile de görüşerek yeni tedavi planını düzenlenir,

Evde sağlık hizmetleri sırasında kullanılacak ilaç, tıbbi cihaz ve malzemelerin sağlanması, uygun koşullarda saklanması, kullanım şekli, tıbbi atıkların toplanması ve muhafaza edilmesi, enfeksiyonlardan ve bulaşıcı hastalıklardan korunma gibi konularda kişi ve aile bireyleri bilgilendirilir, danışmanlık hizmeti verilir.

Evde sağlık hizmetleri ile ilgili kayıtlar zamanında ve noksansız olarak tutulur ve muhafaza edilir.

Gerçekleştirilen hizmetlerle ilgili olarak hastanın aile hekimine bilgi verilir.

Evde sağlık hizmetleri kapsamındaki laboratuvar hizmetleri, sağlık kurumu bünyesindeki merkezi laboratuvar veya hizmet alımı yoluyla temin edilen laboratuvarlar vasıtasıyla verilir. Bu hizmetler, sağlık kurum baştabibinin onayı alınarak, laboratuvar sorumlusu tabip ile birim sorumlusu tabibin ortaklaşa belirleyeceği yöntemle uygun olarak ve işbirliği içerisinde yürütülür. Evde sağlık hizmetleri verecek ekipte laboratuvar teknisyeni görevlendirilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.

Hizmetin Kapsamı ve Konsültasyon

Evde sağlık hizmetinde hastalığın teşhisi konmaz. Konulmuş olan tanı ve planlanan tedavi çerçevesinde ve kişinin bulunduğu ev ortamında; muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesi, ilacın reçete edilmesindeki özel düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla uzun süreli kullanımı sağlık raporu ile belgelenen ilaçların reçete edilmesi, tıbbi cihaz ve malzeme kullanımına ilişkin raporların çıkarılmasına yardımcı olunması, hastanın ve ailesinin evde bakım sürecinde üstlenebilecekleri görevler ve hastalık ve bakım süreçleri ile ilgili bilgilendirilmesi ve hastalığı ile alakalı evde kullanımı gerektiren tıbbi cihaz ve ekipmanların doğru ve uygun koşullarda kullanılması konusunda eğitim ve danışmanlık gibi hizmetlerin verilmesini kapsar.

Lüzumu halinde ilgili dal uzmanlarının da görüşü alınarak gerekli konsültasyon sağlanır. Zorunlu hallerde uzman tabibin hastayı evinde konsülte etmesi sağlanır. Gerektiğinde, stoma ve yara bakımı, diyabet eğitimi hemşiresi gibi, konularında eğitim almış hemşirelerin hizmete katılması sağlanır.

Evde takibi zorunlu engelli, yaşlı, yatalak ve benzeri durumda olan hastalar ile evde sağlık hizmeti alması gerektiği tespit edilen kişilere yönelik birinci basamak koruyucu sağlık, tanı, tedavi, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri, ilgili mevzuatı gereği toplum sağlığı merkezi, aile sağlığı merkezi ve aile hekimleri vasıtası ile verilir.

Sağlık kurum veya kuruluşuna sevk

Acil hallerde 112 İl Ambulans Servisi ya da doğrudan sağlık kuruluşlarının acil servislerine başvuru esastır.

Evde sağlık hizmeti alan kişiler, tıbbi zorunluluk hallerinde en uygun sağlık kurum veya kuruluşuna sevk edilir. Sevkine karar verilen hastanın sevk edildiği sağlık kurumuna veya gerektiğinde sağlık kurumundan eve nakli evde bakım hizmetleri için tahsis edilen veya ilgili sağlık kurumuna ait hasta nakil aracı ile yapılır. Nakil işlemi için yeterli sayıda yardımcı personel görevlendirilir. Nakille ilgili giderler hastaya fatura edilemez.

Evde sağlık hizmetleri başvurusu

Başvurular, hastalar veya aile bireyleri tarafından Evde Sağlık Hizmeti Başvuru Formu ile veya il sağlık müdürlüğü bünyesindeki koordinasyon merkezine veya sağlık kurumları bünyesindeki birimlere telefon müracaatı ile sözlü olarak veya toplum sağlığı merkezi, aile sağlığı merkezi veya aile hekimleri aracılığı ile yapılabilir.

Sağlık kurumlarında yatan ve taburcu aşamasında olan hastalar için ilgili klinikler tarafından birim ile gerekli koordinasyon sağlanır ve evde sağlık hizmeti alması uygun görülen hastalara verilecek hizmetin kapsamı, hizmetin hangi seviyede, ne kadar süreyle, ne şekilde ve hangi sıklıkta verilmesi gerektiği belirlenir.

Başvuruların değerlendirilmesi ve evde sağlık hizmetine kabul

Telefon veya form ile yapılan başvurular kayıt altına alınarak en kısa zamanda duruma göre, tabip, hemşire veya sosyal çalışmacı tarafından ikametene gidilerek vaka yerinde değerlendirilir. Değerlendirme sonucu, menfi veya müspet olup olmadığı en kısa sürede bildirilir.

Başvuru, komisyon tarafından ekli bilgi ve belgeler doğrultusunda değerlendirilir ve gerekçeler de belirtilerek hizmetin hangi seviyede verilmesi gerektiği karara bağlanır.

Hizmetin seviyesi, kapsamı, süresi ve benzeri konularda birim ile aile hekimliği arasında itilafa düşülmesi halinde koordinasyon merkezi itilaf konusunu, komisyon marifetiyle karara bağlar. Koordinasyon merkezinin kararı kesindir.

Randevu sistemi

Evde sağlık hizmetleri randevu sistemine dayalı olarak yürütülür. Bireyin durumuna göre günlük, haftalık veya aylık dilimler halinde önceden hazırlanan ziyaret gün ve saatlerini, ekipte yer alacak personelin unvan ve kimlik bilgilerini içeren ziyaret planı evde sağlık hizmeti verilecek kişi veya aile bireyelerine önceden bildirilerek randevu alınır.

Ziyaret planının bir nüshası kişi ve aile bireyelerine de verilir.

Randevu tarih ve saatinin değiştirilmesi konusunda birim sorumlusu tabip yetkilidir. Randevu sisteminin yöntemi ve işleyişi mevcut şartlara göre birim sorumlu tabibi veya ilgili aile hekimi tarafından belirlenir ve buna göre uygulanır.

Evde sağlık hizmetinin sonlandırılması

Kişiyeye verilen evde sağlık hizmeti aşağıdaki hallerde sonlandırılır:

- Evde sağlık hizmeti verilen hastanın uygulanan tedavi ile iyileşerek tedavi ihtiyacının ortadan kalkması,
- Evde sağlık hizmeti sunulan hasta için uygulanacak sağlık bakım ve tedavinin, belli bir aşamadan sonra sağlık personeli gerektirmeden uygulanabilecek hale gelmesi,
- Evde sağlık hizmeti sunulan hastanın, sağlık kurumuna yatırılarak tedavi edilmesini gerektiren tıbbi endikasyonun oluşması,
- Hastanın kendisi veya kanuni temsilcilerinin hizmeti sonlandırmayı talep etmesi,
- Hastanın vefat etmesi,
- Hasta veya yakınlarının tedaviye uyumsuz davranışları, direnç göstermeleri, **Önerilere** uymamaları halinde verilen hizmetin faydası sorumlu tabip tarafından sorgulanır ve hizmetin sonlandırılmasına karar verilebilir.

Araç-Gereç ve Tıbbi Cihaz Asgari Standardı

Tansiyon aleti, stetoskop, derece, Şeker ölçüm cihazı ve stripler, EKG cihazı (portatif), Ambu ve maskesi, dosiflowairway, abeslang, Entübasyonseti, Sütürmalzemeleri, ut-downseti, Otoskop-ftalmaskopseti, Işıkkaynağı, Oksijentüpü, Pulsioximetrecihazı, Laboratuvar tetkikleri için alınacak kan ve numuneler için gerekli kan setleri, kültür tüp ve kapları, İdrarstikleri, Değişik ebatlarda sondalar (NG, İdrar), Pansuman ve yara bakım malzemeleri, Değişik ebatlarda enjektör, Steril ve non-steril eldiven, Alkollüped, dezenfektan, galoş, serum seti ve askısı, idrar torbası, turnike, maske, alkol, bistirü vb,

Tıbbi atık kutusu, poşet, Kayıt, reçete yazımı ve benzeri işlemler için gerekli basılı form, kırtasiye ve malzemeler. Vakanın durumuna göre verilecek tıbbi hizmetin gerektirdiği, ekip tarafından lüzumlu görülen diğer tıbbi malzemeler sorumlu tabibin talebi üzerine ayrıca ilave edilir. (Örneğin; Taşınabilir fototerapi cihazı, bilirübinometri cihazı, bebek tartısı ve benzeri)

İlaçların Asgari Standardı

Adrenalin ampul, Atropin ampul, İsosorbidedinitrate, Antipretikler, Antibiyotikler, Antispazmodik ampul, Antianksiyetik ampul, AntihistaminikDiuretik, Dopamin, Serum fizyolojik ampul, Calcium ampul, Kortikosteroid ampul, Dextroz 100ml/500ml,İzotonik 100ml/500ml,% 20 mannitol 100 cc, Captopril 25mg.

C. Sağlık Güvencesi

Sosyal Güvencesi Olan Engelli Bireylerin Sağlık Giderleri Nasıl Karşılanmaktadır?

Sosyal güvencesi olan engelli bireylerin tedavi, muayene, ilaç, tetkik ve ortez-protez ihtiyaçları bağlı oldukları sosyal güvenlik kuruluşu tarafından katkı payı alınarak karşılanmaktadır.

Yeşil Kart ve Normal Sağlık Sigortası nedir?

Hiçbir sosyal güvencesi olmayan bireylerin sağlık hizmetleri yeşil kart verilerek karşılanmaktadır. Genel sağlık sigortasının uygulanmasıyla yeşil kart uygulaması yürürlükten kalkacaktır ancak yeşil kart almaya hak kazanmış olanlar genel sağlık sigortası kapsamında bu hizmetlerden yararlanmaya devam edecekler ve primleri belirlenen koşullarda devlet tarafından karşılanacaktır.

Yeşil Kart ve Genel Sağlık Sigortası (GSS) Nedir?

Yeşil kartalan vatandaşların veri tabanı bilgileri, SGK veri tabanına aktarılmıştır. Böylece 01.01.2012 tarihi itibarıyla GSS'li olan yeşil kart alan vatandaşların, yeşil kart vizeleri doluncaya kadar herhangi bir işlem yapmalarına gerek olmaksızın yeşil kart sağlık hizmetlerinden yararlanmaya devam edebileceklerdir. Vizeleri dolması halinde, bir ay içinde ikametgâhının bağlı bulunduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına, gelir testi yaptırmak için müracaat etmeleri gerekmektedir. Vakıf tarafından yapılan gelir testi sonucu, SGK' ya bildirilmektedir. Gelir testi sonucuna göre kişilerin ödeyeceği Genel Sağlık Sigortası primi belirlenmiş olacaktır.

3. BAKIM HİZMETLERİ

YASAL DAYANAK

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 633 sayılı KHK'nın ilgili hükümleri gereğince engel gruplarına yönelik bakım, rehabilitasyon, toplumsal hayata katılmalarına ilişkin sosyal hizmet programları oluşturmak, geliştirmek ve uygulamakla yükümlüdür.

Bu çerçevede; Bakanlığımız normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olan engellilerin saptanması, korunması, bakım ve rehabilitasyonu ile toplum içinde bağımsız olarak yaşamasını sağlayıcı hizmetleri planlamak, bu hizmetlerden yararlanamayacak durumda olan engellilere sürekli bakım sağlayacak hizmetleri yürütmek, kuruluş açmak ve hizmeti yönlendirmek sorumluluğunu üstlenmiştir.

- **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Engellilerin Bakımı, Rehabilitasyonu Ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik (03.09.2010 tarihli ve 27691 sayılı Resmi Gazete)**

Yönetmelikte bedensel, zihinsel ve ruhsal engelleri nedeni ile yaşama gereklerine uyamama durumunda olan engelli bireylerin tespiti, incelenmesi, bakımı ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlandırılmaları, engelli ve engelli ailelerine danışmanlık hizmeti, bu hizmetlerin niteliğine ve işleyişine ilişkin usul ve esasları, personelin görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Bu Yönetmeliğimiz çerçevesinde resmî kuruluşlarımızda bakıma muhtaç engellilerimizin herhangi bir gelirin olup olmamasına bakılmaksızın ücretsiz olarak bakımı hizmeti sunulmaktadır.

- **Bakıma Muhtaç Engelli Bireylerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik (30.07.2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmi Gazete)**

Yönetmelikte "engellilik sınıflandırmasına göre ağır engelli olduğu belgelendirilenlerden; günlük hayatın alışılmış, tekrar eden gereklerini önemli ölçüde yerine getirememesi nedeniyle hayatını başkasının yardımı ve bakımı olmadan devam ettiremeyecek derecede düşkün olduğu, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarının, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğu bakım raporu ile tespit edilenleri" şeklinde tanımlanan bakıma muhtaç engellilerin isterlerse ikametgâhlarında, isterlerse resmî veya özel bakım merkez-

lerinde bakımları güvence altına alınmış olup bu engellilere verilecek bakım hizmetleri, hizmetlerin ücretlendirilmesi ve ücretlerin ödenmesi ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.

- **Bakıma Muhtaç Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği (16.08.2013 tarihli ve 28737 sayılı Resmi Gazete)**

Yönetmelikte gerçek veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılacak bakıma muhtaç engellilere yönelik özel bakım merkezlerinin açılış izni, çalışma şartları, personel standardı, denetlenmeleri ile ücret tespiti ve ödemelerine ilişkin usul ve esasları düzenlenmiştir.

- **Bakıma Muhtaç Engellilere Yönelik Resmi Kurumlar ve Kuruluşlar Bakım Merkezleri Yönetmeliği (30.07.2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmi Gazete)**

Yönetmelikte SHÇEK Genel Müdürlüğü haricindeki diğer resmî kurum ve kuruluşların bünyesinde açılacak bakıma muhtaç engellilere yönelik bakım merkezlerinin açılış izni, çalışma şartları, personel standardı, denetlenmeleri ile ücret tespiti ve ödemelerine ilişkin usul ve esasları düzenlenmiştir.

BAKANLIK BAKIM HİZMET POLİTİKAMIZ

Bakanlığımız hizmetlerinde aile yanında bakım temel alınarak kuruluş bakımı son aşamada ve zaruri durumlarda uygulanacak bakım modeline dönüşmüştür. Koruyucu önleyici hizmet modellerine ağırlık verilerek birey ve aileler kendi doğal ortamlarından koparılmadan desteklenmekte ve toplumsal hayattan soyutlanma riskleri en aza indirilmeye çalışılmaktadır.

A. BAKIM HİZMETİ ÇEŞİTLERİ

Evde Bakım Hizmeti ve Özel Bakım Merkezlerinde Bakım

Evde bakım hizmeti kapsamında, bakmakla yükümlü olunan birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı, bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olduğu tespit edilen bakıma muhtaç engellilerin isterler ise ikametgâhlarında, isterler ise resmî veya özel bakım merkezlerinde bakımlarının sağlanması güvence altına alınmıştır.

2006 yılından itibaren evde bakım hizmetinden yararlanan ve özel bakım merkezinde bakılan bakıma muhtaç engelliler ile özel bakım merkezlerinin sayısı aşağıdaki tabloda görülmektedir:

Yıllar	İkametgahında Bakılan Engelli Sayısı	Özel Bakım Merkezinde Bakılan Engelli Sayısı	Özel Bakım Merkezi Sayısı
2006	56	---	---
2007	30.638	351	10
2008	120.000	768	20
2009	210.320	2.144	44
2010	284.595	4.331	77
2011	352.859	6.872	104
2012	400.347	9.565	148
2013	427.434	10.169	147

Özel bakım merkezlerine kabul için müracaat yerleri ve istenecek belgeler:

Evde bakım hizmetinden yararlanabilmek için bakıma muhtaç engelli bireyin her ilde Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü' ne ya da illerde bulunan sosyal hizmet merkezlerine müracaat etmesi gerekmektedir. Ayrıca Mülki amirler, sağlık kuruluşları, köy muhtarları, genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları, çevrelerinde bulunan bakıma muhtaç engellileri bakım hizmetlerinden yararlandırılması amacıyla il müdürlüklerine ya da sosyal hizmet merkezi Müdürlüklerine bildirebilirler. Ayrıca, diğer kamu kurum ve kuruluşları, vatandaşlar ve akrabaları da bildirimde bulunabilirler.

Engellinin bildirimini müteakiben engelli veya bildirimde bulunan kişi ile ön görüşme yapılır. Bakıma muhtaç engellinin bakım hizmeti talebi doğrultusunda Bakım Hizmetleri Talep Formu düzenlenir.

Bakıma muhtaç engellinin başvurusunda, bakıma muhtaç engelliden, ailesinden veya yasal temsilcisinden aşağıdaki belgeler istenir.

- T.C. Kimlik Numarası beyanı,
- Engelli sağlık kurulu raporu,
- Yatılı ve sürekli bakımı için resmi veya özel bakım merkezine yerleştirilecek olan; 18 yaşını tamamlamamış bakıma muhtaç engelli için ilgili mahkemelerden alınacak, koruma altına alınması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı; 18 yaşını tamamlamış olup akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini görememesi veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gerekmesi ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokması nedenleriyle kısıtlanması gerekli bakıma muhtaç engelli için ilgili mahkemelerden

alınacak, kısıtlanması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı,

ç) Bakmakla yükümlü olunan bireyler kapsamındaki kişilerin gelir ve mal durumuna ilişkin yazılı beyanı ve taahhüdü ile beyanın içeriğine dair belgeler,

d) İki adet vesikalık fotoğraf,

e) Varsa öğrenim durumunu gösterir belge veya sureti,

f) Engellinin vasisi var ise, vesayete ve vasi atanmasına ilişkin mahkeme kararı,

g) Anne babanın boşanmış olması hâlinde, boşanmaya ilişkin mahkeme kararı,

ğ) İl müdürlüklerince, beyan edilen T.C. Kimlik Numarası üzerinden elde edilecek nüfus cüzdanı sureti, aile nüfus kayıt örneği ve ikametgâh adres belgesi dosyaya eklenecektir.

B. Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (Resmi ve Yatılı Kuruluşlar)

2006 yılından itibaren engelli bireylere hizmet sunan resmî kuruluşların fiziki şartlarının iyileştirilmesi, bakıma muhtaç engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu bakım hizmetlerinin insan onuruna yakışır şekilde sunulmasına ilişkin esasları ve standartları belirleme ve uygulama konusunda çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Bu hedef doğrultusunda engelli bireylerin insan onuruna yakışır şekilde yatılı kurum bakımı hizmeti almasına yardımcı olacak şekilde “Engelsiz Yaşam Merkezi Projesi” geliştirilmiş ve yaygınlaştırılması planlanmıştır.

Bu projeye göre inşa edilen bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde; engelli bireylerin, üçer kişilik 4 yatak odası, oturma odası, mutfak, yemekhane, banyo, tuvalet ve personel odası bölümlerinden oluşan; toplam on iki kişilik; 280 metre karelik, müstakil, tek katlı ve bahçeli evlerde bakımları sağlanmaktadır. Ayrıca engelsiz yaşam merkezi projesi dâhilinde inşa edilen idare binasında, engelli bireylerin rehabilitasyonu için gerekli olan bireysel ve grup çalışması odaları, iş-uğraşı odaları, fizik tedavi salonu, hidroterapi havuzu gibi birimler bulunmaktadır. Bu birimler aracılığı ile engelli bireylerin var olan yeteneklerinin geliştirilmesine ve sosyal hayata uyumuna yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Umut Evleri

Ailesi yanında bakımı mümkün olmayan engelli bireylere sürekli bakım hizmetlerinin sunulduğu bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde toplu yaşamın getirdiği olumsuzluklar olabilmektedir. Bu olumsuzlukların en önemlisi çok sayıda engelli bireyin bir arada bulunmasından dolayı toplumsal hayata katılımda zorluk yaşanmasıdır.

Bu nedenlerle engelli bireylerin küçük gruplar hâlinde bir apartman dairesinde veya müstakil bir evde diğer komşuları ile birlikte yaşamalarını sürdürmesine imkân sağlanmasının daha iyi olacağı öngörülmüştür.

Bu öngörü doğrultusunda bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde bakılmakta olan engelli bireylerden durumları uygun olanların, kuruluşların ek ünitesi konumunda olacak “Umut Evi” olarak isimlendirilen evlerde, toplum yaşamına aktif katılımlarının sağlanarak, bakımlarının gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Otistik bireylere yönelik olarak ise Türkiye’de ilk defa İstanbul’da toplum temelli hizmetler kapsamında İstanbul Bakım Rehabilitasyon Merkezi bünyesinde bir adet otistik bireylere yönelik umut evi hizmete açılarak ev ortamında bakım hizmeti sunulmaya başlanmıştır.

Resmi bakım merkezlerine kabul için müracaat yerleri ve istenecek belgeler:

Engellinin bakım ve rehabilitasyon merkezine kabulü için bir dilekçe ile İl Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlükleri, Kuruluş Müdürlükleri ya da diğer sosyal hizmet kuruluşlarına müracaat edilebilmektedir. On sekiz yaşını tamamlamamış veya on sekiz yaşını tamamlamış olsa dahi akıl sağlığının bozukluğundan dolayı kısıtlanmış olan engelliler için dilekçe, yasal temsilcisi tarafından verilir. Engellinin yasal temsilcisinin olmaması hâlinde bildirimde bulunanın dilekçesi kabul edilir.

Bakım ve rehabilitasyon merkezlerinin hizmetlerinden yararlanmak için yapılacak müracaatlarda engelliye ait aşağıdaki belgeler istenir.

a) Engelli sağlık kurulu raporu. Engellinin bulaşıcı hastalığı ve madde bağımlılığının olması durumunda bu husus raporda belirtilir.

b) Yatılı ve sürekli bakımı için bakım ve rehabilitasyon merkezine yerleştirilecek olan, on sekiz yaşını tamamlamamış engelli için ilgili mahkemelerden alınacak koruma altına alınması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı.

c) On sekiz yaşını tamamlamış olup akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini görememesi veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gerekmesi ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokması nedenleriyle kısıtlanması gerekli engelli için ilgili mahkemelerden alınacak kısıtlanması ve bir bakım merkezine yerleştirilmesi kararı ile velayet altında değil ise vesayet altına alınması ve vasi atanması kararı.

C. Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri (Resmî ve Gündüzlü Kuruluşlar)

Gündüzlü hizmet veren resmî kuruluşlarımızda sunulan bakım hizmeti ile engelli bireye sahip ailelerin rahatlatılması hedeflenmiştir. Bu kuruluşlardaki hizmetler yeniden düzenlenerek ağırlıklı olarak grup çalışması yapılması; hafta içi mesai saatlerinde, yarım veya tam gün bakım hizmeti sunulmaktadır.

Bu hizmetin sunumu için gerekli olan her altı engelli için bir bakıcı personel istihdam edilmiştir. Engelli bireylere öğle yemeği verilmiştir. Böylece engelli bireye sahip ailelerin ve özellikle engelli annelerinin rahatlatılması, kendilerine zaman ayırmalarının sağlanması ve engelli bireyin daha uzun süre (mümkün ise gün boyu) kuruluş hizmetlerinden yararlandırılması sağlanmıştır.

D. Geçici ve Misafir Olarak Bakım Hizmeti

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Engellilerin Bakımı Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmeliğin 18inci maddesinin 3üncü fıkrasında "Merkezde boş yer olması veya kapasite ayrılması hâlinde; engellinin veya yasal temsilcisinin dilekçesi, engelli sağlık kurulu raporu, hizmet sözleşmesi ve bir meslek elemanının değerlendirme raporuna istinaden, geçici ve misafir olarak bir yıl içinde en fazla otuz güne kadar kuruluş müdürünün teklifi ve il müdürünün onayı ile merkeze engelli kabul edilebilir" hükmü ile ailesinin yanında bakılan engellinin ihtiyaç duyulması halinde Kurumumuza bağlı resmi bakım merkezlerinde geçici ve misafir olarak bakımlarının sağlanması hususu düzenlenmiştir.

Bakım merkezlerinde geçici ve misafir olarak bakım hizmetinin hangi şartlarda ve nasıl sunulacağına ilişkin hususlar 2010/12 No'lu Geçici ve Misafir Olarak Bakım Hizmeti Genelgesi ile düzenlenmiştir. Genelgeye göre:

- Merkezlerin kapasitesi ve ilin ihtiyaçları dikkate alınarak uygun odalar ya da yataklar belirlenir, öngörülen kapasite Genel Müdürlüğün onayına sunulur.
- Merkeze geçici ve misafir olarak kabul edilecek engellilerin özelliklerinin, merkezin hizmet verdiği yaş, cinsiyet ve engel grubuna uygun olması gereklidir.
- Merkez tarafından gerekli tedbirlerin alınması ve merkez müdürlüğünün de uygun görmesi halinde farklı yaş, cinsiyet ve engel grubunda bulunan engellilere de geçici ve misafir olarak bakım hizmeti verilebilir.
- Bir engelli bir yıl içinde en fazla otuz gün geçici ve misafir olarak merkezde kalır. Otuz günlük süre bir seferde kullanılabileceği gibi farklı zamanlarda da kullanılabilir.

- Merkezde geçici ve misafir olarak bakılan engellilerden bakım, iaşe, vb. giderler için ücret alınmaz. Ancak merkeze aynî ve nakdî bağış yapmak isteyenlerin bağışları ilgili mevzuat dâhilinde kabul edilir.
- Geçici ve misafir olarak bakım hizmeti alma talebi başvuru kuruluş tarafından değerlendirilir; yer olması halinde yerleştirilir, yer olmaması halinde diğer yakın bakım merkezleri ile iletişim kurularak yerleştirilmesi için gerekli işlemler ilgili il sosyal hizmetler müdürlükleri tarafından tamamlanır.
- Merkeze geçici ve misafir olarak kabul edilen engellilere de ilk kabulü yapılan diğer engelliler gibi işlem yapılır.
- Engelli bireye sunulacak hizmete ilişkin olarak tarafların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen bir hizmet sözleşmesi imzalanır
- Merkezde geçici ve misafir olarak bakılan engelliler de merkezde uygulanan bakım ve rehabilitasyon programları ile hizmetlerden diğer engellilerin yararlandığı usul ve esaslar dâhilinde yararlandırılır.
- Merkezde geçici ve misafir olarak kalmakta olan engellilerin giysileri ve harçlıkları ailesi tarafından karşılanacaktır. Ancak, buna rağmen acil durumlarda ihtiyaç olması halinde kuruluş müdürlüğüne giysi ve ihtiyaç giderleri karşılanabilir.

Evde bakıma destek hizmeti:

2010 yılında yapılan yasal düzenleme neticesinde, engelli bakım hizmetleri alanında yeni bir hizmet modeli olan “evde bakıma destek hizmeti” için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu hizmet modelimiz ile evinde bakılan ancak evde bakım ücreti veya kurumsal bakım hizmeti gibi hizmetlerimizden yararlanmayan bakıma muhtaç engellinin talep etmesi hâlinde kuruluşlarımızdan görevlendirilecek bakıcı personel tarafından evinde bakımı sağlanabilecektir.

4. İSTİHDAM

A. Kamu Personeli Olmak

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 53 üncü maddesine istinaden yürürlüğe konulan “Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı ve Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınmaları Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre kamu kurum ve kuruluşları çalıştırdıkları memur sayısının %3'ne tekabül eden münhal kadroyu engelli istihdamına tahsis etmek ve tahsis ettikleri bu kadrolarda ise engelli istihdam etmek zorundadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyacı olan engelli memur alımı Devlet Personel Başkanlığı adına ÖSYM Başkanlığınca yapılan Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı (EMSS) ve kura usulü ile merkezi yerleştirme şeklinde yapılmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları yukarıda bahsi geçen usuller dışında (naklen atama hariç) kendileri hiçbir şekilde engelli memur alımı yapamaz.

Engelli Kamu Personel Seçme Sınavı (EKPS) nedir?

Kurum ve kuruluşların engelli memur istihdamına tahsis ettikleri kadrolara ortaöğretim, ön lisans ve lisans mezunu yerleştirilmesine ilişkin taleplerinin karşılanması amacıyla engel grupları ve eğitim durumları itibarıyla yapılan merkezi sınavdır.

Kura nedir?

Kurum ve kuruluşların engelli memur istihdamına tahsis ettikleri kadrolara ilköğretim, ortaokul ve ilköğretim mezunu adayların yerleştirilmesine ilişkin taleplerinin karşılanması amacıyla eğitim durumları itibarıyla yapılan seçim yöntemidir.

İstihdam edilen kurum ve kuruluşlar

- Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri,
- **Özel Bütçeli İdareler, (Yükseköğretim Kurulu, Üniversiteler ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri, Özel Bütçeli Diğer İdareler**
- Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar,
- Sosyal Güvenlik Kurumları,
- Döner sermayeli kuruluşlar, kanunlarla kurulan fonlar ve kefalet sandıkları,
- **İl özel idareleri ve belediyeler, il özel idareleri ve belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı müessese, işletme ve döner sermayeli kuruluşlar,**
- 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre Devlet memuru istihdam eden diğer kamu kuruluşları.

Kadro Belirleme Kriterleri

- Kurumların hizmet gerekleri,
- Eğitim düzeyleri,
- Hizmet sınıfları,
- Unvanları, itibarıyla belirlenmektedir.

Kadroların İşlenmesi

Yerleştirmenin ÖSYM, DPB, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının müşterek katılımıyla bir protokol yapılmış olup, bu protokol gereğince, kurum ve kuruluşlara ait kadro bildirimleri, Nitelik-Kod Kılavuzu, hizmet gerekleri ve mevzuata uygunluk yönünden DPB' ce incelenerek, kurumlarla son mutabakat sağlandıktan sonra yerleştirme yapılmak üzere elektronik ortamda ÖSYM'ye gönderilmektedir.

Kadrolara Yerleştirme

ÖSYM Başkanlığınca, bildiri yapılan kadrolara yerleştirme adayların eğitim durumları itibarıyla ÖMSS/Kura sonuçlarına ve tercihlerine göre yapılmaktadır. Kurum ve kuruluşlara yerleştirilenlere ilişkin bilgiler ÖSYM'nin internet sitesinden öğrenilmekte olup, posta ile ayrıca bilgi gönderilmemektedir.

Memur adaylarının atamaları

Kamu kurum ve kuruluşlarının “Engellilerin Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Yapılacak Merkezi Sınav ve Kura Usulü Hakkında Yönetmelik”in 17 nci maddesine göre atamaya yetkili amirin onayı ile beş kişiden oluşan bir değerlendirme komisyonu kurması gerekmektedir. Bu komisyon, atanmak üzere yerleştirilen adayları, söz konusu kadro için aranan nitelikler yönünden inceleyerek, nitelikleri uyanların atamalarının yapılmasını teklif etmektedir. Ataması teklif edilen adaylar, başka bir sınav veya mülakat yapılmaksızın, yerleştirme yapılan kadroya ilgili kurum tarafından doğrudan atanacaktır.

Ataması Yapılacak Adaylardan Hangi Belgeler İstenilmektedir?

- Diploma/geçici mezuniyet belgesinin aslı veya noter onaylı bir sureti,
- Eğitimini yurtdışında tamamlamış olanlar için diploma denklik belgesinin aslı veya noter onaylı bir sureti,
- Kadro için özel şart öngörülmuş ise söz konusu belge, sertifika, bonservis ve benzerinden herhangi birisi,
- “Engellilik Ölçütü, Sınıflandırması ve Engellilere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre alınmış sağlık kurulu raporu.

Atanamayan adaylar

Bu adayların ataması yapılamayacağı gibi bir sonraki EKPS/Kura sonuçlarına göre gerçekleştirilecek yerleştirmelere katılamayacaktır.

Özel Sektörde Çalışmak

Özel sektör işverenleri, Engelli, Eski Hükümlü ve Terör Mağduru İstihdamı Hakkında Yönetmeliği yürürlükten kaldıran “Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik” kapsamında çalıştırmakla yükümlü oldukları işçileri İŞKUR aracılığı ile alabileceği gibi kendi imkânları ile de işe alabilmektedir.

Anılan Yönetmeliğe göre; İŞKUR’un, mesleklerin gerektirdiği nitelik ve şartlar ile engellilerin özelliklerini göz önünde bulundurarak; bunların istek ve durumlarına en uygun iş ve mesleği seçmesi, seçtiği meslekle ilgili eğitim imkânlarından yararlanması, işe yerleştirilmesi ve işe giriş sürecinde mesleki eğitim, danışmanlık ve rehabilitasyon programları veya işyerinde mesleki eğitim programları uygulaması/uygulatması, iş danışmanlığı hizmeti vermesi/verdirmesi, işverenlerin; işyeri ve çalışma koşullarının engellilere göre hazırlanması, mesleklerinde veya mesleklerine yakın işlerde çalıştırılması, işleriyle ilgili bilgi ve yeteneklerini geliştirmek ve çalışmalarını için gerekli araç ve

gereçleri sağlamak zorunda olduğu, uygun koşulların varlığı halinde çalışma sürelerinin başlangıç ve bitiş saatleri iş kanunlarında belirtilen sürelerden az olmamak koşuluyla, engellinin durumuna göre belirlenebileceği hükme bağlanmıştır.

B. Özel Sektörde Çalışmak

Kayıt

İş aramanın ilk adımı kayıttır. İş-Kur hizmetlerinden yararlanmak isteyen iş arayanların İş-Kur portalına üye olarak veya şahsen Kurum ünitelerine başvurarak kaydolmaları zorunludur. Başarılı bir eşleştirme için elimizde hem açık iş hem de iş arayan kişi hakkında tam ve doğru bilgilerin bulunması zorunludur. Bu nedenle gerek kendi kendine gerekse İş-Kur personeli eşliğinde, kayıt yaptıracakların kendileri ile ilgili bilgileri tam ve doğru olarak yansıtmaları uygun işe yerleştirilmelerinde oldukça önemlidir. Bu nedenle lütfen eğitim, mesleki ve diğer bilgilerin tam ve eksiksiz olarak sisteme girildiğinden emin olunuz.

Kayıt Koşulları

İş arayanların İş-Kura kayıt yaptırabilmeleri için 14 yaşını doldurmuş olmaları ve kayıt esnasında fiilen askerlik görevinde bulunmamaları gerekmektedir. Mesleklerinin tespitinde beyan esas alınır.

Engelli Kaydı

Doğuştan veya sonradan; bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan ve korunma, bakım veya rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişilerin, engel durumlarını 30.03.2013 tarih ve 28603 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Engellilik Ölçütü, Sınıflandırılması ve Engellilere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelikle belirlenen yetkili sağlık kuruluşlarının birinden alacakları engelli sağlık kurulu raporu ile belgelemeleri gerekmektedir.

İnternet üzerinden engelli olarak kayıt yaptırmak isteyen kişilerin sağlık kurulu raporunu İş-Kurumunca durumlarını onaylatmaları zorunludur. Onay işlemi yaptırmayan engelliler normal statüde işlem görmektedirler. Raporlarında herhangi bir işte çalışamaz bilgisi olanların engelli kaydı alınmamaktadır.. Süreli raporlarda da rapor tarihi dikkate alınarak engellilik durumunun kalktığı tarihten itibaren iş arayan kaydı sistem tarafından otomatik olarak normale dönüştürülmektedir.

Öncelikli Gönderme Hakkına Sahip Olanların Kayıt İşlemleri

Kamu kurum ve kuruluşlarının normal, engelli ve eski hükümlü işçi taleplerine öncelikli olarak müracaat edecek olanlar İl/Şube Müdürlüğüne gelerek İş-Kur personeli aracılığı ile kayıt olunması halinde öncelik hakkı içeren belgeleri ibraz edecektir. Belgeleri ibraz edememesi halinde belgeleri ibraz edilene kadar kayıtları normal kayıt olarak işlem görecektir. Ayrıca, internet üzerinden kayıt yaptıranların durumlarını kanıtlayan belgeleri İl/Şube Müdürlüğüne getirerek bu durumlarını belgelendirmeleri zorunludur.

Kayıtların Geçerlilik Süresi ve İşlemden Kaldırılması

Kayıtların aktif olarak işlemden kalma süresi, son işlem tarihinden itibaren iki yıldır. Kayıtları işlemden kaldırılan iş arayanlar internet üzerinden İş-Kur portalına girerek iş arama durumu menüsünden kaydını aktif duruma getirebilirler veya İş-Kur İl/Şube Müdürlüğüne şahsen, telefon, faks, e-mail vb. iletişim araçlarıyla müracaat etmeleri halinde kayıtları yetkili İş-Kur personeline, sistemden müracaatçı adına işlem yapılarak müracaat tarihinden itibaren aktife alınır. Aktif olarak işlemden kalma süresi içinde işlem görmeyen veya diğer nedenlerle geçersiz hale gelen kayıtlar, kişi tarafından güncelleninceye kadar iş arayan olarak değerlendirilmeyecektir.

Kamu Kurumları veya Özel Sektör Firmalarında işçi statüsüyle çalışmak üzere iş arayanlar, ister İnternet Şubesi isterse en yakın İş-Kur İl Müdürlüğü aracılığıyla sisteme üye olup, özgeçmişlerini kayıt ettikten sonra yine İnternet Şubesini kullanarak;

- Kişisel bilgileriyle eşleşen iş ilanlarına doğrudan ulaşabilirler,
- Çeşitli kriterler girerek yurtiçi iş ilanlarını arayabilir, kişisel bilgileriyle eşleşebilen ilanlara başvurabilirler,
- Çeşitli kriterler girerek yurtdışı iş ilanlarını arayabilir, yurtdışındaki işyerlerine işgücü sevk etmek isteyen işverenlerin iletişim bilgilerine ulaşarak kendileriyle doğrudan temasa geçebilirler,
- Bilgi sahibi olmak istedikleri memur ilanları vb. gibi yukarıdaki kapsamın dışında kalan diğer iş ilanlarına ulaşabilirler. Açık iş alanları için sayfayı ziyaret edebilirsiniz.

<http://esube.iskur.gov.tr/Istihdam/JobsonAir.aspx>

İşbaşı Eğitim Programı

İş-Kura kayıtlı işsizlerin mesleki deneyim edinmeleri ve teorik eğitimini aldıkları mesleklerde uygulamayı görmesi, çalışma ortamına uyumunun sağlanması amacıyla düzenlenen programlardır. İşsizlerin mesleki yeterliklerini geliştirebilecekleri ve tecrübe edinecekleri bir programdır. Programa katılmak isteyenler işbaşı eğitimi yapacağı işye-

rini kendileri bulabileceği gibi, işyerleri de istemiş olduğu vasıfta işgücünü İŞKUR'dan talep edebilir.

İşbaşı Eğitim Programlarının Süresi: Azami 160 fiili gün ve haftalık en fazla 45 saattir.

İşbaşı Eğitim Programlarından Yararlanma Şartları:

- İş-Kura kayıtlı işsiz olmak,
- 15 yaşını tamamlamış olmak,
- İşverenin birinci veya ikinci dereceden kan hısmı olmamak,
İkinci öğretim ve açık öğretimdeki öğrenciler ile yükseköğretim öğrencileri işbaşı eğitim programına katılabilirler.

İşbaşı Eğitim Programlarında Karşılanabilecek Giderler

- Katılımcı zaruri gideri
- İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası Primi
- Bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar için Genel Sağlık Sigortası Prim Giderleri

Başvuru Yeri ve Zamanı

81 ilde bulunan Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlükleri ile hizmet merkezlerine istenildiği zaman başvuru yapılarak iş ve meslek danışmanından olumlu görüş alınması gereklidir.

Engellilere yönelik faaliyetler

İş ve meslek danışmanlığı faaliyeti nedir, bu faaliyet kapsamında hangi çalışmalar yapılmaktadır?

İş ve meslek danışmanlığı faaliyeti, iş ve meslek seçme aşamasında bulunan, meslek eğitimine başlayacak olan gençlere meslek danışmanlığı boyutunda, ilk kez çalışma hayatına atılacak olanlara, uzun süreli işsizlere, işsizlik sigortası ödeneği alan işsizlere, meslek edinmek, meslek değiştirmek, mesleğinde ilerlemek isteyen yetişkinlere ise iş danışmanlığı boyutunda bireysel ve gruplar halinde görüşmeler yapılarak, onların meslek ve iş seçiminin önemi konusunda bilinçlenmelerine, işyerleri, meslekler ve eğitim olanakları hakkında bilgi sahibi olmalarına ve kendilerini tanımalarına yardımcı olmaktadır.

Ayrıca iş danışmanlığı kapsamında İş-Kura başvuran ve iş arayan işsizlere, mesleki eğitim merkezi, meslek lisesi, meslek yüksekokulu ve üniversite son sınıf öğrencileri ile askerlik görevini tamamlamak üzere olan er ve erbaşlara iş arama, iş bulma ve işi elde tutma, işverenle görüşme, özgeçmiş hazırlama konularında yardımcı olmak üzere iş arama becerileri geliştirme eğitimi verilmektedir. İş ve meslek danışmanlığı hizmetleri tüm İŞKUR İl/Hizmet Merkezlerinde verilmektedir.

C. Korumalı İşyerleri

Korumalı işyerleri işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan zihinsel veya ruhsal engelli bireylere istihdam oluşturmak amacıyla Devlet tarafından teknik ve mali yönden desteklenen ve çalışma ortamı özel olarak düzenlenen işyerini ifade eder.

Korumalı İş Yeri Kurmak İçin Sağlanan Kolaylıklar Nelerdir?

Yasa ile iş gücü piyasasına kazandırılmaları güç olan zihinsel veya ruhsal engellilerin istihdamı açısından büyük önem arz eden korumalı işyerlerine işlerlik kazandırılması, yaygınlaştırılması ve bu suretle engelli istihdamının artırılması için birçok yeni destek hükmü getirilmiştir.

Korumalı İşyerlerinin Kurumlar Vergisinde her Bir Engelli Çalışan İçin 5 Yıl süreyle Belli Bir Oranda İndirim Yapılacak. Ayrıca Korumalı İşyerlerinde Çalışacak Engelliler İçin Gelir Vergisinden de 5 Yıl Süreyle İndirim Yapılması güvence altına alınmıştır.

Her bir engelli için azami 5 yıl süre ile uygulanmak ve yıllık olarak indirilecek tutar her bir engelli çalışan için asgari ücretin yıllık brüt tutarının % 150' sini aşmamak üzere, korumalı işyerlerinde istihdam edilen engelli çalışanlar için, diğer kişi ve kurumlar-

ca karşılanan miktarlar da dâhil, yapılan ücret ödemelerinin yıllık brüt tutarının %100'ü tutarında korumalı işyeri indiriminin gelir vergisi ve kurumlar vergisi matrahının tespitinde beyan-

namede bildirilecek gelirlere indirilmesi suretiyle korumalı işyerlerinin kurulmasının teşvik edilmesi sağlanması hükmü getirilmiştir.

Korumalı işyerlerinde çalışacak engellilerin maaşları (belli bir orana kadar) hazineden karşılanması , korumalı işyerlerinde çalışacak engellilere ödenecek ücretin belli bir oranının Hazineden karşılanması yoluyla engellilerin çalışma hayatına katılarak üretken olmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Yapılan değişiklik ile ayrıca bölgesel farklılıklar da gözetenerek engelli işsizliği sorununun giderilmesi ve işverenlere korumalı işyeri kurmalarını teşvik edici desteklerin sağlanması amaçlanmaktadır.

Korumalı işyerleri işverenlerinin işsizlik sigorta primleri de işsizlik sigortası fonundan karşılanacaktır. Korumalı işyerleri Çevre Temizlik Vergisi'nden de muaf tutulması hedeflenmiştir.

D. Kendi İşini Kurmak İsteyenler

Girişimcilik Eğitim Programı

Girişimcilik eğitim programı, İş-Kura kayıtlı kişilere yönelik olarak kendi işlerini kurmalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla İŞ-KUR tarafından uygulanan programlardır.

Girişimcilik eğitim programı kapsamında temel seviye girişimcilik eğitimi, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) arasındaki Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi İşbirliği Protokolünde" belirlenen esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Eğitim programı bitiminde, katılımcılara Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi Katılım Belgesi verilmektedir. Bu belge, KOSGEB Yeni Girişimci Desteğine başvuruda gerekmektedir.

Girişimcilik Eğitim Programının Süresi

Temel seviye girişimcilik eğitimi, sınıf içi eğitim ve atölye çalışmalarından oluşmakta olup toplam 70 saattir.

Girişimcilik Eğitim Programından Yararlanma Şartları

- İş-Kura kayıtlı olmak,
- 18 yaşını tamamlamış olmak,
- Girişimcilik eğitim programında aynı modülden daha önce yararlanmamış olmak

- İş ve meslek danışmanlığı hizmetinden yararlanılarak olumlu görüş almış olmak.

Bu kapsamda İş-Kura kayıtlı olanlardan özellikle işletmesini geliştirmek isteyenler için de girişimcilik eğitimleri verilebilmektedir.

Ayrıca tarımsal faaliyette bulunanlar ile isteğe bağlı sigortalı sayılanlar, sosyal yardım, engelli maaşı ile dul ve yetim aylığı alanlar da programlardan yararlanabilmektedir.

E. KOSGEB Yeni Girişimci Desteği Nedir?

İşletme kuruluş desteği: Geri ödemesiz olan bu desteğin üst limiti için 3.000 (üç bin) TL olup, işletme kuruluş giderlerini kapsar.

Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Yazılım Ve Ofis Donanım Desteği: İşletmenin kuruluş tarihinden itibaren 12 (on iki) ay içinde satın alınan/alınacak makine, teçhizat, yazılım ve ofis donanımları için geri ödemesiz olarak verilen bu desteğin üst limiti 15.000 (onbeş bin) TL'dir.

İşletme giderleri desteği: Desteğin başlangıç tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay içinde gerçekleşen işletme giderlerine yönelik geri ödemesiz olarak verilen desteğin üst limiti her ay için 1.000 (bin) TL olmak üzere toplam 12.000 (on iki bin) TL'dir. Aşağıda belirtilenler işletme gideri olarak sayılır:

- Personel net ücretleri
- İşyeri kirası
- Elektrik, su, ısıtma, telekomünikasyon, işyerinde ürün/hizmet üretim amaçlı kullanılan makine ve teçhizata ait yakıt giderleri

Sabit yatırım desteği: Desteğin başlangıç tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay içinde satın alınacak, makine ve teçhizat için teminat karşılığı geri ödemeli olarak verilen bu desteğin üst limiti 70.000 (yetmiş bin) TL'dir.

Ayrıntılı bilgi için: www.kosgeb.gov.tr

5. İNDİRİMLER

A. Şehirler Arası Otobüs Şirketlerinde Engelli İndirimi

Şehirlerarası otobüs yolculuğu yapacak %40 ve üzeri engelliler için tüm **şehirlerarası otobüs yolculuğu hizmeti veren şirketler** (Kamil Koç, Metro Turizm vb.) tarafından Karayolları Taşıma Yönetmeliği'ne göre normal bilet fiyatları üzerinden %30 indirim yapılmaktadır. Bu engelliler adına yönetmelikle belirlenmiş kanuni bir haktır ve sık karşılaşıldığı üzere otobüs şirketlerinin “Engellilere indirimimiz yok.” deme hakları bulunmamaktadır. Demiryolları ve denizyollarının **şehirlerarası** hatlarından ise **%50 indirimli** olarak yararlanma hakkı bulunmaktadır.

B. Ücretsiz Seyahat Hakkı

12 Temmuz 2013 tarihinde 4736 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda yapılan değişiklikle;

Engel oranı %40'ın üzerinde olan engelli bireyler ile ağır engelli bireylerin birlikte yolculuk ettikleri en fazla bir refakatçilerine,

Demiryolları ve denizyollarının **şehir içi** ve **şehirlerarası** hatlarından,

Belediyelere, belediyeler tarafından kurulan şirketlere, birlik, müessese ve işletmelere veya belediyeler tarafından yetki verilen özel şahıs ya da şirketlere ait **şehir içi** toplu taşıma hizmetlerinden **ücretsiz** olarak yararlanma hakkı,

65 yaşın üstündeki vatandaşlara ise

Demiryolları ve denizyollarının **şehir içi** hatlarından

Belediyelere, belediyeler tarafından kurulan şirketlere, birlik, müessese ve işletmelere veya belediyeler tarafından yetki verilen özel şahıs ya da şirketlere ait **şehir içi** toplu taşıma hizmetlerinden **ücretsiz** olarak yararlanma hakkı,

Engelliler ve Yaşlılar Bu Haktan Nasıl Yararlanacak?

Ücretsiz seyahat hakkının kullanımına ilişkin usul ve esasları belirleyen **Ücretsiz Veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliğine** göre;

65 yaşın üstündeki vatandaşlarımız **nüfus cüzdanı** ile

Engelliler ise Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne verilen “**engelliler için kimlik kartı**” ile söz konusu haktan yararlanabilecekler.

Engelli Kimlik Kartı Olan Engelliler Mevcut Kartlarıyla Ücretsiz Seyahat Hakından Yararlanabilecekler

Engel oranı %40'ın üzerinde olan tüm Engelli Vatandaşlar;

Halen yürürlükte olan 19.07.2008 tarihli ve 26941 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *Engelliler Veritabanı Oluşturulmasına ve Engellilere Kimlik Kartı Verilmesine Dair Yönetmelik* uyarınca Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerince verilen "Engelliler İçin Kimlik Kartı" ile ya da

Anılan Yönetmeliğin geçici 1 inci maddesi ile geçerlilikleri korunmuş olan engelli kimlik kartları ile veya

Nüfus cüzdanında engel oranı yazılmış olan engelli bireyler engel oranını gösteren nüfus cüzdanları ile bu haktan yararlanabilecek.

C. THY Engelli İndirimi

%40 ve üzeri engel oranına sahip engellilere Türk Hava Yolları tarafından tüm iç hat uçuşlarındaki -promosyon ücretleri dışındaki- bilet ücretlerinde %25 indirim uygulanmaktadır. Biletin satış ofisinden alınması gereklidir, internet üzerinden yapılan alışverişlerde indirim geçerli olmamaktadır. Engelliler bu indirimden engelli kimlik kartlarını veya engelli sağlık kurulu raporlarını veyahut engelli ibareli nüfus cüzdanlarını ibraz ederek yararlanabilmektedirler. Ayrıca 24 saat önceden talep edilmesi halinde engelliler için tekerlekli sandalye de sağlanmaktadır.

D. Cep Telefonu İndirimleri

Ülkemizde cep telefonu operatörleri tarafından engelli vatandaşlara özel indirimli cep telefonu tarifeleri ve cep telefonu hizmetleri çıkarılmaktadır. İlgili operatörün iletişim mağazalarına başvuru yapılması gerekmektedir.

E. İnternet Tarifeleri İndirimleri

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun (BTK) yaptığı çalışma sonucunda 2012 Şubat ayından itibaren Ülkemizdeki tüm internet servis sağlayıcıları tarafından internet ücretlerinde %40 ve üzeri engel oranı bulunan engellilere özel %25 indirim sağlanmaktadır. Ayrıca engellilere özel çeşitli internet tarifesi kampanyaları düzenlenmektedir. Ayrıntılı bilgi için servis sağlayıcılarının internet sitelerinden bilgi alabilirsiniz.

KAYNAKÇA

- Ataman, A. “**Görme Engellilerin Erken Çocukluk Eğitimi**”, Görme Özürlülerin Eğitimi, Körlük Federasyonu Yayını No: 2, Ankara 2000.
- Ataman, A. Editör, (2003) **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş**, Gündüz Yayıncılık.
- Başaran İ.E. “**Eğitim Psikolojisi**”, Gül Yayınevi, Ankara, 1996.
- Baylan, P.; Artan, İ., (2004). “**Motor Gelişim**”, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- Mehmet H. Okuturlar, “**Özel Eğitim**” Okuturlar Yayınları 4-İstanbul 1968.
- Merle E. Frampton (Çevirenler: Emin SAĞlamer, Gültekin Yazgan), “**Körlerin Eğitim Öğretimi**”, Öğretmen Kitapları - 87, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul, 1971.
- Nelson, N. (1992). “**Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi**” (Çev.-Düz.: N. Güven, S. Bal., N. Metin), H. Ü. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü, Ankara.
- Özyürek, M. (1995) “**Görme Yetersizliği Olan Çocuğu Bağımsızlığa Hazırlamak İçin Ana-Baba Rehberi**”, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara 1995.
- Royal National Institute for the Blind's Early Years Series, London 1995.
- Shore, R. (1997). Rethinking the Brain: New Insights into Early Development, Families and Work Institute, New York.
- Shulamith, K. ve Ark. (1980). “**Raising The Young Blind Child. The Lighthouse**,” The New York Association for the Blind, Human Sciences Press, New York.
- Taş, A. Editör, (2004) “**Görme Engelliler Hakkında Görenler İçin Rehber**”, Altınokta Körlük Hizmet Vakfı.
- Trief, E. (1992). “**Working with Visually Impaired Young Students**”, Charles C. Thomas Publisher, U.S.A.
- Tuncer, T. “**Görme Yetersizliği Olan Çocuklar**”, Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş, (Edt. Prof. Dr. Ayşegül Ataman) Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara: 2003.
- Varol, N. “**Erken Çocukluk Döneminde Görme Bozukluğu Olan Çocuklar**”, Karatepe Yayınları, Ankara: 1996.
- Varol, N. (1996) “**Erken Çocukluk Dönemindeki Görme Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi**”, Karatepe Yayınları.
- Yavuzer, H. (2002), “**Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğun İlk 6 Yılı**” XIV. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KAYNAKLAR EK (Gözden Geçirme ve Güncelleme)

- Şafak, P. (2012). **Ağır ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi**, Vize Yayıncılık, Ankara.
- Aydın O'Dwyer, P. , (2011). **Az Gören Çocukların Aileleri İçin El Kitabı**, Arkadaş Yayınevi, Ankara
- Aydın O'Dwyer, P. (2009). **Göz Kitabı- Göz Sağlığı Hakkında Her Şey**, Arkadaş Yayınevi, Ankara..
- Aydın P., Ünsal D. (2007). **99 sayfada Göz Sağlığı (Söyleşi)**, İş Kültür Yayınları, İstanbul,.
- Bishop, V.E. (1988). **Making Choices in Functional Vision Evaluations: “Noodles, Needles, and Haystacks”**. Journal of visual Impairment&blindness. 82:94-98.
- Şafak, P. (2005). **Birlikte Eğitim Ortamındaki Görme Yetersizliğinden Etkilenmiş Öğrencilere Gezici Öğretmenlik Düzenlemesine Göre Verilen Destek Hizmetinin Etkinliği**. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü-Ankara.
- Freeman, P.B.& Jose, R.T.(1997). **The Art and Practice of Low Vision**. Butterworth-Heinemann. Newtoton,MA.
- De Montfort, G. (2005). **Sensory-Motor Integration and Learning**.
<http://www.learningdiscoveries.com.au/SensoryIntegration.htm> 22.10.2009
- Heilbronner, P.L. (2009). **Why “Sensory Integration Disorder” Is a Dubious Diagnosis**.
<http://www.quackwatch.com/01QuackeryRelatedTopics/sid.html> 22.10. 2009
- Kane, A.,(2009). **Is Your Child Touch Sensitive?** <http://addadhdadvances.com/touch.html> 22.10.2009
- Sensory Processing Disorder (2012). **Tactile Defensiveness... So THAT'S Why He Acts That Way!**
www.sensory-processing-disorder.com 12. 08.2012
<http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-570/evde-bakim-hizmetleri-sunumu-hakkinda-yonetmelik.html>
<http://www.eyh.gov.tr/tr/html/20127/Korumali-Isyeri>
http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8699/Engelli_girisimci
<http://www.eyh.gov.tr/tr/html/8317/Ozurluler-icin-Bilgilendirme-Rehberi>
<http://www.eyh.gov.tr/tr/8136/Ulusal-Mevzuat>
<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8>
<http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/isarayan/girisimcilik.aspx>

AİLE EĞİTİM REHBERİ

T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı

Engelli ve Yaşlı
Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/A Kat: 14-15-16
06510 Çankaya/ANKARA Tel: (0312) 705 70 00 - 01 - 02
www.aile.gov.tr - www.eyh.gov.tr